

Digitaliseret af / Digitised by

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
THE ROYAL LIBRARY

København / Copenhagen

Titel: På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram 1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988

Ophav:

Ressourcetype:

Ressourcetype:

Oprindelsesdato: 1988

Emne: Partiprogram, partiprogrammer, program

Opstilling: DA-småtryk. Politik 4

Relateret:

Relateret:

Copyright: Billedet er muligvis beskyttet af loven om ophavsret

[På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram 1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988 6](#)

[På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram 1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988 7](#)

[På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram 1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988 8](#)

[På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram 1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988 9](#)

[På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram 1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988 10](#)

[På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram 1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988 11](#)

[På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram 1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988 12](#)

[På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram 1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988 13](#)

[På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram 1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988 14](#)

[På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram 1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988 15](#)

[På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram 1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988 16](#)

[På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram 1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988 17](#)

[På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram 1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988 18](#)

[På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram 1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988 19](#)

[På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram 1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988 20](#)

[På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram 1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988 21](#)

[På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram 1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988 22](#)

På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram 1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988 69

På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram 1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988 70

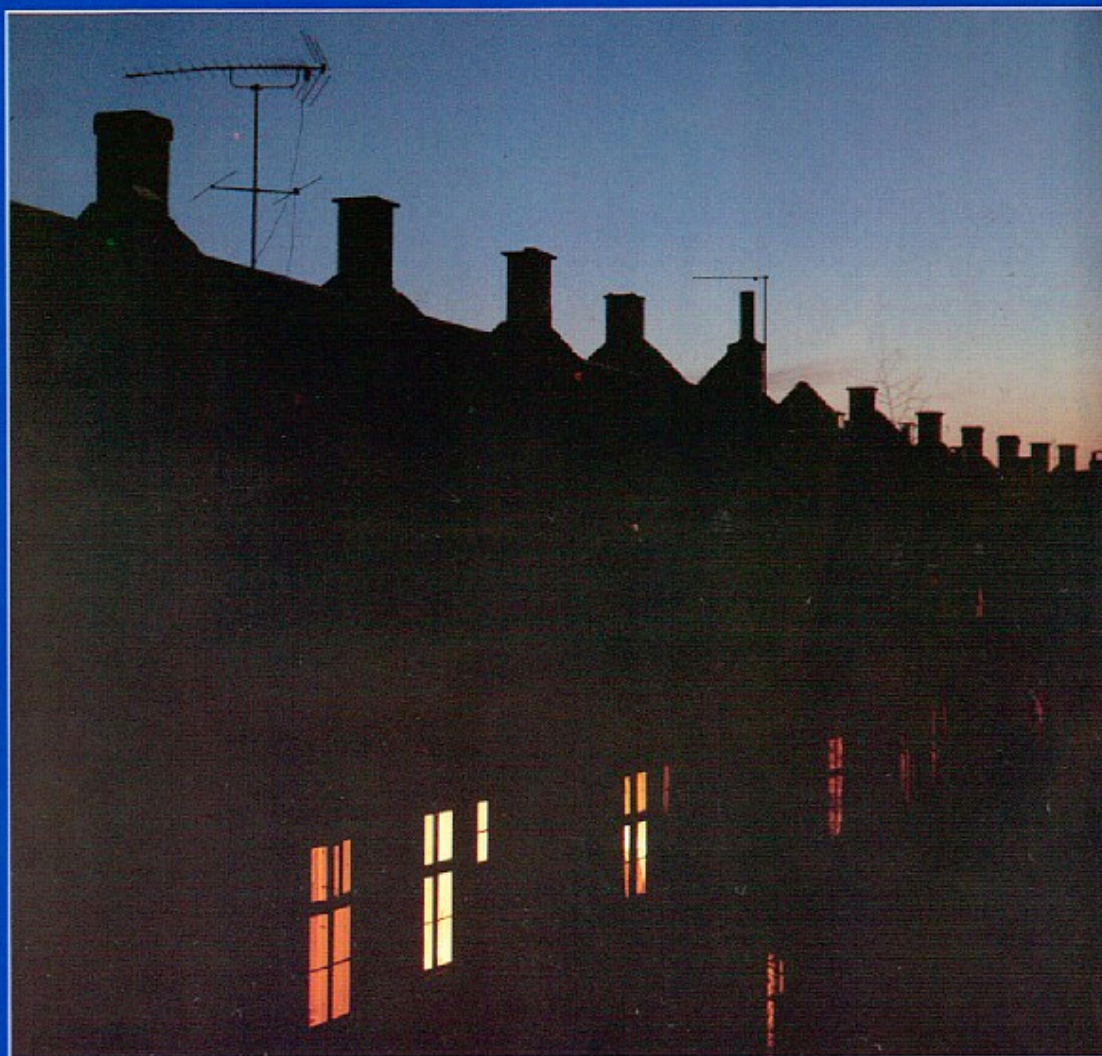
På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram 1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988 71

På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram 1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988 72

På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram 1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988 73

På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram 1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988 74

På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram
1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988

På
menneskets
vilkår

socialdemokraterne

På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram
1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988

socialdemokraternes arbejdsprogram 1988-1992

På menneskets vilkår

Vedtaget på partikongressen september 1988

Indhold

På menneskets vilkår	3	Uddannelse for hele livet	38
Forandringens tid		En sammenhængende uddannelses-	
Udfordringerne og mulighederne		politisk planlægning	
9 bud på socialdemokraternes		Helhedsskolen - folkets skole	
indsats 1988-1992		En samordnet eksperimenterende	
Sund økonomisk fremgang og fornyelse		ungdomsuddannelse	
er grundlaget for forandringer		De videregående uddannelser	
Det åbne og lydhøre samfund		Den centrale uddannelsesreform:	
		betalt frihed til uddannelse	
		Uddannelsesstøtte - studieløn	
Danmark i det internationale samfund	11	Kulturliv og fritidsliv	43
Fælles sikkerhed og fred		- et helt liv for hele folket	
Ny økonomisk verdensorden		Et alsidig kulturliv	
Det globale miljø		Fritids- og idrætspolitik	
Et åbent Europa		Folkekirken	
Menneskerettigheder			
Danmarks ansvar overfor flygtninge			
og indvandrere			
Udvidet demokrati	19	Et aktivt arbejdsliv	48
Det politiske demokrati		Aktiv arbejdsmarkedspolitik	
Det sociale demokrati		Kortere arbejdstid og teknologisk	
Det kulturelle demokrati		udvikling	
Det økonomiske demokrati		Tryghedsreform for arbejdsmarkedet	
Sund samfundsøkonomi		Modernisering af erhvervslivet	51
- grundlaget for forandringer	23		
De sværeste mål		Tryghed for den enkelte og familien	56
Vi skal forene reformer og nødvendighed		Børne- og familiepolitikken	
økonomisk indsats		Den fremtidige ungdomspolitik	
Flere investeringer nu		Ligestilling mellem kønnene	
- mere forbrug senere		En god bolig til alle	
Der skal prioriteres		Ældre og aktive	
En forhandlet samordnet indkomspolitik		- en retfærdig pensionsreform	
En retfærdig skattepolitik			
Energi politik - et fælles ansvar		Fornyelse af velfærdssamfundet	62
Trafik og transport - nyt perspektiv		Vi må stille krav til hinanden	
Forskning og ny teknologi		Opsøgende og forebyggende arbejde først	
		- passiv ydelse senest	
Miljø for natur og mennesker	31	En forebyggende sundhedspolitik	
Naturmiljøet		Ligeret for loven	
Vandmiljøet		Beskyttelse af forbrugerne	
Luftforurening			
Sunde levnedsmidler			
Genbrug og genanvendelse			
Naturbeskyttelse			
Friluftsliv			
Et godt arbejdsmiljø			

På menneskets vilkår

Forandringens tid.

I Socialdemokratiets principprogram hedder det om vort idegrundlag:

"Målet for den demokratiske socialisme er, at ethvert menneske skal kunne udnytte sine muligheder. Ikke på bekostning af andre, men i samarbejde med andre. Vi skal ansføres til at udfolde den solidariske side af vort væsen. At få andre til at trives og udvikle sig er det samme som selv at trives og udvikles".

Det vil vil Resultaterne skal udmøntes i praktisk politik på alle områder i samfundslivet.

Trods vanskelige politiske arbejdsvilkår i Folketinget har socialdemokraterne også kunnet sætte solide aftryk på udviklingen 1984-88. Vigtige resultater fra arbejdsprogrammet blev gennemført: Indkomstskattereformen, bedre økonomiske vilkår for børnefamilierne, bedre uddannelsesstøtte, fjernelse af karensdagen, en forbedring af beboerdemokratiet i de private udlejningsboliger, flere almen-nyttige boliger, barselsorlov, bedre folkepension og genopretning af satserne for efterløn og dagpenge for arbejdsløse og syge, bedre investeringsmuligheder for ATP og Lønmodtageres Dyrtsfond, ny miljølovgivning- og markante sikkerhedspolitiske initiativer.

Velfærdssamfundets ide er rodfæstet i befolkningen. Velfærdssamfundet skal udvikles - ikke afvikles.

Men samfundsudviklingen har formet sig skævere igennem 1980'erne. Økonomiske muligheder for Danmark blev forspildte.

Socialdemokraternes gamle mål er stadig aktuelle:

Kampen mod arbejdsløsheden er en hovedopgave. Der er opstået huller i samfundets sociale tryghedsnet, sundhedsvæsen og uddannelsessystem. Der er behov for flere gode boliger til unge og ældre.

Verden har forandret sig, og dermed vilkårene for det danske samfunds økonomi, teknik og livsmønster. Socialdemokraterne har sat sig nye mål, uden at glemme de gamle. Vi skal ikke lade stå til men derimod gennem en målbevidst politisk indsats sikre at forandringerne sker på menneskets vilkår.

Vi skal give danskerne reelle muligheder for selv og i fællesskab at forme forandringerne og bruge mulighederne på dansk grundlag - i et mere lydhørt og åbent samfund.

Udfordringerne og mulighederne

Nye og gamle problemer og muligheder - danske som internationale - er tilsammen de

store udfordringer, vores generation og vores børn står overfor.

- Presset på natur og mennesker: Hele jorden - og Danmark er ingen undtagelse - presses som aldrig før af forurening og rovdrift på naturen. Arbejdsmiljøet er en hård belastning for mange - både fysisk og psykisk.
- Den globale udfordring: Mange udviklingslande er stadig ikke kommet igang med reel økonomisk udvikling, men udvikles i et håbløst spind af gæld og rentebyrder. Den 3. verdens udvikling begrænses af en skæv fordeling og økonomisk udbytning. Fattigdom og overbefolkning medfører ødelæggelser af naturmiljøet og risiko for hungersnød.
- De fundamentale menneskerettigheder undertrykkes mange steder i verden.
- Verdensøkonomien står i stampe: Mangel på økonomisk samarbejde mellem nationerne giver stadig grundlag for voldsomme valuta- og børsspekulationer og uro. Industrilandene har igen - på grund af passivitet i samarbejdet - bragt sig i en international lavvækst og omfattende arbejdsløshed.
- Sikkerheden og freden: Aftalen mellem supermagterne i 1987 om skrotning af atomvå-

På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram
1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988

1988-1992

Vi ønsker et Danmark, der er rent og sundt at leve i.

benbærende mellemdistan-
ceraketter var et historisk
skridt for freden. Men op-
rustningen optager alligevel
ressourcer som aldrig før i
verdenshistorien. Frygten
for udslettelse tynger os alle
som en grundlæggende
utryghed.

Socialdemokraterne vil i
1988-92 bygge sin politik på en
række grundlæggende ud-
gangspunkter:

- De internationale udfordringer må aldrig føre til håbløs selvopgivenhed eller national indadvendthed. "Man er det, man gør". Danmark må konsekvent og aktivt - overalt i det internationale arbejde engagere sig i en vedholdende indsats - for freden, for menneskerettighederne og demokrati, for miljø og ressourcebevidsthed, og for international solidaritet.
- De danske udfordringer må tages op ligeså konsekvent.
- Vi accepterer ikke et spaltet samfund, der skræmmes af utryghed og splittes af økonomiske sociale - og kulturelle skel. Vi ønsker ikke et samfund, hvor den økonomiske magt koncentrerer mere og mere på få hænder. Vi forkaster et samfund, der ødsler med sit miljø og naturværdier.
- Det danske demokrati skal kendes på, hvordan de dårligst stillede behandles. - også selvom de udgør et mindretal. Socialdemokraterne vil altid arbejde for et samfund, hvor folk har mulighed for at få arbejde, for at klare sig selv, og hvor der er sociale rettigheder, der kan sikre alle trygge levevilkår.
- I det moderne industrisamfund er den enkeltes liv blevet opsplittet i arbejdsliv, fritidsliv og familieliv - i usammenhængende dele af hverdagen - som skaber stress og utilfredsstillende levevilkår. Familienstrukturen og de sociale netværk er brudt op. Ungdommens og børnenes opvækstvilkår påvirkes stærkt heraf.
- Udviklingen skal ikke presses tilbage i gamle mønstre, men det nye skal bruges til at skabe udfoldelsesmuligheder og overblik for den enkelte. Det skal være et helhedssyn på trygge vilkår.
- Der er taget nye skridt i miljølovgivningen - men der er fortsat meget, der skal gøres, for at sikre naturmiljø og arbejdsmiljø.
- Vi ønsker et Danmark, der er rent og sundt at leve i. Hvor hensynet til mennesker, miljø og natur og et ordentligt arbejdsmiljø står over

kortsynede økonomiske interesser.

- Der er brug for en stor fornyelse af Danmarks uddannelsesvæsen og dermed også nye muligheder for de mange, der ikke i ungdommen har haft chancen for supplerende uddannelse.
- Et godt samfund er et samfund, der virkelig tør satse på uddannelse og kultur. Hverken menneskeligt eller økonomisk har vi mulighed for at klare 90'ernes udfordring uden fornyelse af vor uddannelsespolitik for alle samfundsgrupper.
- Danmarks økonomi har det dårligt.
- Vi skal have sat økonomien på ret spor igen - grundlaget for velfærdssamfundet er en sund samfundsøkonomi.
- Styrken i det danske samfund og de skandinaviske velfærdsstater har altid været, at de kunne forene social velfærd med effektivitet. Det skal ske igen. Vi har selvtilid- en til at kunne styre og udvikle vor økonomi på gode miljømæssige betingelser. Der skal ske fornyelser på en række områder. Vor indsats må baseres på nytænkning, samarbejde og realisme. Der vil være ubehagelige, men nødvendige beslutninger at træffe. Der vil også være

På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram 1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988

- mange menneskelige fremskridt og reformer.
- Demokratiet har trange kår i slutningen af 80'erne: Lukkethed om beslutninger bremser fornyelsen i mange danske erhvervsvirksomheder. Mangel på økonomisk demokrati på arbejdspladsen læser for lønmodtagernes kreativitet og ansvarliggørelse. Centralisering og bureaukrati har skabt unødigt afstand mellem borgere og samfund.
  - Vi vil forny og udvide demokratiet. I et frit velfærdssamfund skal familier, virksomheder, organisationer og kommuner have ret til frie beslutninger under ansvar overfor fællesskabet. Vi vil et samfund, hvor alle er med til at bestemme.
  - Et nyt selvstændigt økonomisk ansvar for hver enkelt er en nødvendighed for mennesker og samfund. Gennem et nyt levende økonomisk demokrati må vi vise hinanden den nødvendige tillid og udbygge vort demokrati til et nyt spændende arbejdsliv.
  - Medbestemmelse i hele ens egen hverdag skal være hovedreglen for danskerne i de kommende års samfundsudvikling. Det forebyggende, aktive, demokratiske samfund må træde i stedet for de

stærke islæt af "reperations-samfund", der er i den nuværende udvikling.

Der er nok at tage fat på. Men der er også spændende muligheder for danskerne. Socialdemokratiet har forudsætningerne. Vi har gjort det før i historien. Hver gang der skulle løftes store opgaver på en holdbar måde i det danske samfund, har socialdemokraterne stået i spidsen.

Vi skal igen forene det, der nødvendigvis må gøres i økonomien, med reformer og perspektiv - ikke ved diktater eller konfrontationer, men gennem samarbejde og dialog.

Der findes ingen enkle løsninger og hurtige virkemidler. Der skal føres langsigtet og sammenhængende politik. Den skal bygge på et samarbejde mellem alle befolkningsgrupper. Visioner, vilje og handlekraft er kravene til den kommende indsats.

9 bud på socialdemokraternes indsats 1988 - 1992

Socialdemokraterne vil arbejde for nye resultater i velfærdssamfundets udvikling gennem en sammenhængende indsats på 9 hovedområder i årene 1988-1992.

Danmark i det internationale samfund.

Den allervigtigste opgave er fortsat en aktiv indsats for fred, afspænding, stop for våbenkapløbet og nedrustning. Vi vil:

- Danmark skal forblive atomvåbenfrit i freds-, krise- og krigstid. Der skal arbejdes videre for en atomvåbenfri zone i Norden, garanteret af NATO og Warszawa-pagten.
- Alle eksisterende atomvåbenarsenaler fastfryses for efter forhandling at reduceres. Internationalt atomprovestop. Det endelige mål er en verden befriet for atomvåben, kemiske og biologiske våben - og en samtidig konventionel nedrustning.
- Det danske forsvar skal indrettes som et defensivt opbygget helhedsværn, som samtidig lever op til kravet om effektivitet. NATO skal i overensstemmelse med sin dobbelte målsætning benyttes til at sikre yderligere afspænding.

Politisk og økonomisk skal Danmark fortsætte presset for overholdelse af menneskerettighederne overalt i verden. Vi vil:

- Den internationale økonomiske boykot af Sydafrika må styrkes som i Norden. International længivning til Sydafrika skal standses og vå-

*Danmark skal være et åbent land overfor
flygtninge, tendenser til racisme skal
modvirkes.*

benboycotten effektiviseres. Vi vender os mod undertrykkelse af menneskerettighederne overalt på jorden og vil øge bistanden til ofre for krænkelse af menneskerettighederne. Bistanden til frihedsbevægelser, der kæmper for selvstændighed og social retfærdighed skal øges, hvor der ikke på demokratisk vis gives mulighed for en menneskeværdig tilværelse.

Socialdemokraterne vil et åbent samarbejdende Europa:

- I EF skal kræfterne koncentrereres om forøget indsats mod den økonomiske krise og arbejdsløsheden. En fælles konsekvent indsats mod de alvorlige miljøproblemer er af afgørende betydning.
- Samarbejdet mellem Øst- og Vesteuropa skal styrkes - økonomisk, teknologisk, miljømæssigt, kulturelt og politisk. Det vil styrke afspændingsprocessen.
- Det nordiske samarbejde skal fortsat have afgørende prioritet. Det gælder på det politiske, kulturelle, økonomiske, teknologiske og industrielle område - og vedrørende Norden som atomvåbenfri zone. Det kulturelle og uddannelsesmæssige samarbejde må styrkes.

Socialdemokraternes udgangspunkt er international solidaritet. Vi vil:

- Danmark må være med til fornyede initiativer til en bedre økonomisk verdensorden. Verdensbanken og den internationale valuta må i højere grad formidle konkret solidaritet fra den rige verden i forståelse for u-landenes omfattende økonomiske udviklingsproblemer.

Kampen for en ren verden er af ligeså afgørende betydning som kampen for fred, frihed og lighed. Socialdemokraterne støtter Brundtland-kommissionens krav om en fælles international indsats for miljøet.

- Der skal tilrettelægges en effektiv international indsats for at forbedre den økologiske balance og dæmme op for de katastrofale ødelæggelser af miljøet i den 3. verden. Industrielandenes produktion skal omstilles, så forurenningen begrænses og hindres.

Danmark har et selvstændigt ansvar over for flygtninge og indvandrere. Vi vil:

- Både flygtninge og indvandrere skal sikres levevilkår på linie med danskernes. Danmark skal være et åbent land over for flygtninge, tendenser til racisme skal modvirkes.

En ny demokratisk ansvarlighed
Socialdemokraterne vil tage initiativ til en gennemgribende demokratisk fornyelse af hele samfundslivet. Vi vil:

- Det økonomiske demokrati påbegyndes gennem en lovpålagt overskudsdeling for alle. Pengene bindes i virksomhederne som lønmodtagerkapital forvaltet af de ansatte i fællesskab. Regler og aftaler om medbestemmelse og samarbejde styrkes i både den private og den offentlige sektor.
- Samfundsrepræsentationen må sikres og udbygges i de centre, hvor der træffes afgørende økonomiske beslutninger af rækkevidde for samfundet og den enkelte. Der tilvejebringes større åbenhed om virksomheders og offentlige institutioners økonomi og udvikling. Det gælder også multinationale selskabers danske filialer.
- Det kommunale selvstyre udvides på de områder, hvor det er begrænset eller sat ud af kraft gennem de senere år. Der indføres flere muligheder for brugerdemokrati i den offentlige sektor.
- I organisationer og lokale aktiviteter udbygges demokratiet og beslutningskompetencen gennem en klar decentralisering. Offentlige instituti-

Den allervigtigste uddannelsesreform bliver tilbud om betalt frihed til uddannelse for alle med tilknytning til arbejdsmarkedet – beskæftigede som arbejdsløse.

2. maj

- oner skal sikres øget demokrati og medarbejderindflydelse gennem selvforvaltning og decentralisering. Det gælder skoler og døgninstitutioner, de folkelige organisationers funktion - børne- og ungdomsorganisationer, græsrodsbevægelser, fagbevægelse, boligbevægelse, kulturorganisationer m.v.
- Gennem en samlet tryghedsreform og bedre uddannelsespolitik skal ske en styrkelse af det sociale og økonomiske demokrati.

Miljø for natur og mennesker
Såvel den behandlende som den forebyggende miljøpolitik skal styrkes markant. Vi vil:

- Der skal gennemføres klare normkrav og retningslinier for hensynet til vandmiljø, herunder effektive rensningsforanstaltninger, skærpede regler for fjernelse af miljøforurenende stoffer for landbrugets og andres forbrug af kunstgødning, udvidet kontrol med brug af kemikalier. Luftforureningen skal begrænses gennem en målbevidst skærpelse af udledningskrav til industri og energiproduktion m.v., begrænsning af transportmidlers forurening, reduktion af ozonnedbrydende stoffer. Dansk ernæringspolitik skal

udbygges og levnedsmiddelkontrol skærpes. Både som led i erhvervs politik og miljøpolitik skal genbrugsindustrien i Danmark styrkes.

- Sikkerhedsorganisationen må styrkes, så den får afgørende indflydelse på virksomhedernes planlægning af arbejdsmiljøindsatser. Arbejdstilsynets ressourcer øges. Sanktioner for overtrædelse af arbejdsmiljølovgivningen skærpes også overfor den daglige ledelse i virksomhederne. Der skal ske hurtigere behandling af arbejdsskader. Forskningen og uddannelse skal intensiveres.

Uddannelse gennem hele livet

En sammenhængende fornyelse af den danske uddannelsespolitik er helt afgørende for det enkelte menneskes videre udviklingsmuligheder, aktiv deltagelse i det nye demokrati og fremtidige beskæftigelsesmuligheder. Vi vil:

- Den centrale uddannelsesplanlægning skal fastsætte mål og mindstekrav - detaljestyningen decentraliseres. Folkeskolens mål om helhedsskolen skal virkeliggøres. Ungdomsuddannelserne skal effektiviseres, samordnes og kapaciteten forøges. De videregående uddannelsers indhold og un-

dervisningsformer skal revideres og demokratiseres.

- Den allervigtigste uddannelsesreform bliver tilbud om betalt frihed til uddannelse for alle med tilknytning til arbejdsmarkedet - beskæftigede som arbejdsløse.

Et aktivt arbejdsliv

Samfundet må fortsætte den aktive beskæftigelsespolitik på det højest mulige investeringsniveau. Vi vil:

- Virksomhederne skal gennemføre en fast personale- og uddannelsesplanlægning i samarbejde med medarbejderne. Jobskabelsloven genindføres i ny form. Arbejdstilbudsloven skal sikre de langtidsløse beskæftigede eller uddannelse. Ungdomsgarantiordningen for alle unge skal sikres. Særlig indsats skal ydes for kvinder. Arbejdsløshedsunderstøttelse og efterlønsatsen reguleres automatisk i takt med årslønsudviklingen for beskæftigede.
- Som led i beskæftigelsespolitikken og et bedre, mere sammenhængende harmonisk liv skal fortsat arbejdes for en nedsættelse af arbejdstiden til 35 timer om ugen og på længere sigt en yderligere nedsættelse af den daglige arbejdstid. Tryghedsrefor-

men for arbejdsmarkedet skal gennemføres fuldt ud i programperioden 1988-1992.

Modernisering af erhvervsliv

Der må tilrettelægges en ny og mere effektiv erhvervs politik, som omfatter en modernisering af alle hovederhverv i Danmark. Vi vil:

- Målrettet erhvervs politik, som omfatter brancheanalyser og dialog. Aktiv samarbejde mellem den private og offentlige sektor. Styrkelse af forskning, produktudvikling, eksportindsats og investering.
- Gennemførelse af ny "fondskultur" med større investeringsmuligheder og tættere samarbejde mellem industri og pensionsfonde og Lønmodtagernes Dyrtidsfond.
- Der skal ske en fornyelse og styrkelse af dansk ledelseskompetence gennem bl.a. et bedre samarbejde på virksomhederne.
- Der tilrettelægges et handlingsprogram, som kan sikre danske virksomheder på danske hænder. Der gennemføres en målrettet investeringspolitik og en satsning på udvalgte vækstområder.

Kulturliv, arbejdsliv og fritidsliv - et helt liv for hele folket
Socialdemokraterne vil arbejde

for en kultur- og fritidspolitik, der skal styrke overblik og sammenhæng for den enkelte og samfundet. Vi vil en politik, der er det modsatte af opsplittethed, begrænsethed, frustration og manglende udfoldelsesmuligheder - nemlig helhed, selvstændiggørelse og frihed.

Mangfoldigheden og forskelligheden skal være den reelle underbygning af, at udfoldelsesmulighederne ikke længere bliver for de få.

- Et alsidigt kulturliv skal fremmes gennem målrettet støtte og aktivt samarbejde mellem lokalsamfund, kommuner, stat, borgere og græsrodsbevægelser.
- Biblioteker, museer, teatre, film m.v. skal sikres rimelige vilkår.
- Fritids- og idrætsaktiviteterne skal sikres bedre vilkår gennem en modernisering af fritidslovgivningen.

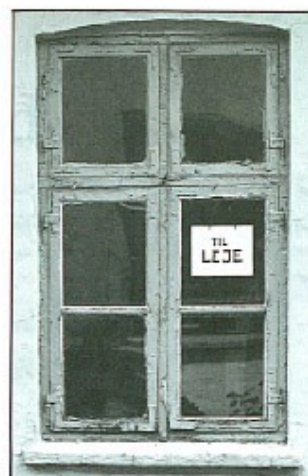
Tryghed for den enkelte familie

Det sociale demokrati er en afgørende forudsætning for det politiske demokrati og en videreudvikling af det danske velfærdssamfunds sociale tryghed. Vi vil:

- En stærkere sammenhængende børne- og familier politik og en nedsættelse af forældrebetalingen. Nedbringelse af de lange ventelister

for daginstitutioner. Styrkelse af forældres og ansattes medindflydelse. Bedre sundhedspolitik. Nedsat daglig arbejdstid. Sikring af forældres ret til betalt fravær på børns første sygedag. Et samlet børnepolitisk program, som gør det muligt at børn og ældre har mere tid sammen til fælles aktivitet.

- Samfundets indsats over for unge skal samles i et effektivt og sammenhængende tilbud. Vigtigst er sikringen af arbejde og uddannelse for alle unge. De kulturelle og sociale udfoldelsesmuligheder gennem ungdomsklubber, foreningsarbejde m.v. skal forbedres. De unges indflydelse og medbestemmelse skal styrkes. Særskilt indsats for mere varieret boligtilbud til unge.
- En konsekvent indsats for ligestilling mellem kønnene. Det gælder indflydelse i besluttede organer overalt i samfundet. Uddannelses- og lønpolitisk skal der sættes ind for at sikre ligestilling på arbejdsmarkedet. En nedsat arbejdstid er et væsentligt bidrag til ligestillingen.
- Der er fortsat behov for en effektiv boligpolitik i Danmark. Byfornyelse, opførelse af nye almennyttige boliger og etablering af spekula-

Michael Hvaler-PRESEN HUSET

Beboerdemokratiet skal udbygges.

tionsfri andelsboliger skal udgøre hovedstrengene i den boligpolitiske indsats. Det skal være et effektivt værn mod spekulation i boliger. Beboerdemokratiet skal udbygges. Der skal især sættes på boliger til ældre og unge. Boligstøttere reglerne skal reguleres i takt med indkomst-udviklingen.

- Folkepensionen skal reguleres i takt med årslønsudviklingen. Beskæftigedes samspilsproblemer skal løses og langsigtet pensionsreform skal indføres. De ældre skal sikres gode muligheder for en aktiv tilværelse - gennem økonomisk støtte og hjemmehjælpsordninger, øget socialt og kulturelt arbejde, aktive nærmiljøer, større indflydelse for pensionisterne på egen tilværelse. Alderdoms og plejeforsorgen skal styrkes, og venteafdelinger hurtigt afvikles.

Fornyelse af velfærdssamfundet
Der vil blive taget initiativ til fornyelse af velfærdssamfundets offentlige sektor og forholdet til borgerne. Det skal blive et grundtræk, at borgerne og samfundet kan stille krav til hinanden, at effektiviteten går hånd i hånd med større økonomiske forbedringer, at fornyelse, demokrati, effektivitet og større

økonomiske ydelser indgår i en spændende vekselvirkning.

Sund økonomisk fremgang og fornyelse er grundlaget for forandringer

Uden økonomisk vækst går det ikke. Hvis arbejdsløsheden og gældsstiftelsen skal bekæmpes, og hvis social retfærdighed og miljøhensyn skal sættes i højsædet, så må vi være parate til åbent at tage konsekvensen: Der bliver ikke mulighed for i en periode samtidig at opnå betydelig forøgelse af det samlede private forbrug og en forøgelse af investeringerne. Tilvæksten i vor økonomi og produktion må i de nærmeste år gå til investeringer. Vejen hertil er en forening af reformer og rimelig byrdefordeling. Den destruktive vej til en pause i nye forbrugsstigninger er nye skatteforhøjelser eller offentlige nedskæringer. Begge veje betyder nye stigninger i arbejdsløsheden og ny skævdeling. En ny pensionsreform vil både sikre større lighed i pensionsalderen og en pause i nye forbrugsstigninger i en periode. Pensionsreformen vil samtidig være et afgørende løft i investeringsmulighederne for erhvervsliv og beskæftigelse. Det økonomiske demokrati og den aktive erhvervs- og industripolitik er ligeså afgørende faktorer i en fælles indsats.

Der skal prioriteres målbevidst: Omkostningskrævende reformer må dækkes enten gennem ændrede prioriteringer eller indenfor den økonomiske væksts rammer. Det fælles udgangspunkt og de prioriteringer, der er lagt, kræver, at væksten i de samlede offentlige udgifter i de nærmeste år må holdes i ro.

Vi er fortsat garanten for en retfærdig byrdefordeling. I lys af behovet for de fremtidige investeringer og stærkere eksport og beskæftigelse, må opbygges en forhandlet, samordnet indkomspolitik, som vel at mærke sikrer, at alle indkomster er omfattet, og at ingen kører frihjul. Der skal i en sådan fornyet indsats tages særligt hensyn til lavestlønnede og svageste grupper i samfundet.

Det åbne og lydhøre samfund
Samfundet skal være lydhørt for både mindretal og flertal, svage og stærke grupper - og tilpassningsdueligt til den enkeltes behov. Det skal være åbent for nye initiativer, der sikrer det enkelte menneske den størst mulige frihed i valgmuligheder og et personligt og fælles godt liv.

Den socialdemokratiske arbejderbevægelse er meget bevidst om, at vi også selv i det daglige lever op til disse krav.

På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram 1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988

Arbejderbevægelsens organisationer og virksomheder skal i praksis være en konkret illustration af den samfundsudvikling, åbenhed, fleksibilitet og nærhed, som vi ønsker realiseret for hele Danmark.

Socialdemokraternes indsats på 9 hovedområder er ikke ensbetydende med et sæt "foranstaltninger" i traditionel forstand, men en række udgangspunkter, der tilsammen sikrer bedre udfoldelsesmuligheder for den enkelte.

Socialdemokraternes arbejdsprogram for 1988-1992 bygger hverken på bevidstløs decentralisering eller magtfuldkommen topstyring. Vi skal på en og samme tid tage fat på en demokratisering af vort samfund på alle felter med det mål at give den enkelte et større personligt ansvar, større udfoldelsesmuligheder - og fastholde helheden og solidariteten mellem de enkelte befolkningsgrupper.

Vi har brug for begge dele: Glemmer vi den nye ansvarliggørelse og det nye demokrati, kan vi ikke løfte de økonomiske problemer og den ny udvikling. Glemmer vi helheden, tabes overblikket og sikkerheden på den vanskeligt farbare økonomiske udviklingsvej i de nærmeste år. Det er en proces, vi sætter i gang. Et nyt folkeligt værksted for hele Danmark.

Det bliver eksperimentets tid på en række områder i det nye demokrati: Vi må prøve os frem - på menneskets vilkår.

Danmark i det internationale samfund

Verdens eksistens er fortsat truet af et uhyggeligt våbenkapløb og de mange konflikter verden over udgør en konstant risiko for Danmarks sikkerhed. Fattigdom, overbefolkning og miljøkatastrofer er andre kolossale problemer. Verdensøkonomien er inde i en dyb krise, og ikke mindst u-landenes gældsproblemer fører til en fortsat stigende ulighed mellem rige og fattige lande.

Konsekvent arbejde for fred, aktiv international økonomisk og menneskelig solidaritet er bærende principper i socialdemokraternes politik. Reelle forandringer kan ikke skabes uden et stærkt engagement hos den enkelte. Derfor vil arbejderbevægelsen samarbejde med øvrige folkelige bevægelser, som vil bryde med oprustningen og arbejde for fred, frihed og international forståelse.

Verden har brug for dialog og samarbejde. De store udfordringer kan kun klares, hvis de seneste årtiers polarisering standses og vendes til en positiv sameksistens.

Danmark har i kraft af sin placering i international sammenhæng en særlig mulighed og dermed en særlig forpligtelse til at medvirke aktivt til nye initiativer i den internationale freds- og samarbejdsproces.

Socialdemokraternes ud-

gangspunkt er, at Danmarks internationale arbejde må formes i en sammenhængende, konsekvent og harmonisk helhed. Det gælder sikkerheds- og fredspolitikken, udviklingslandenes fremtidige vilkår, et åbent europæisk og internationalt økonomisk samarbejde, ansvaret for miljøet, respekten for de fundamentale menneskerettigheder og ansvar for indvandrere og flygtninge.

Nedrustning, afspænding, fred og udvikling er fortsat socialdemokraternes vigtigste opgaver inden for udenrigs- og sikkerhedspolitikken. Danmark må konsekvent medvirke til nye initiativer, der kan fortsætte den internationale fredsproces.

Socialdemokraterne vil styrke FN i arbejdet for at etablere et internationalt retssamfund, hvor dialog mellem øst og vest, nord og syd kan skabe grundlaget for bedre tillidsforhold mellem nationerne. Der må tages konkrete skridt til en ny økonomisk verdensorden, der for alvor kan løfte udviklingslandene frem.

Socialdemokraterne anerkender de enkelte nationers og folks selvbestemmelsesret. Men vi vil fortsætte det økonomiske og politiske pres for at sikre overholdelse af de grundlæggende menneskerettigheder.

Socialdemokraterne ønsker at se den danske forsvarspolitik som en mere konsekvent del af fredsprocessen. Derfor bør forsvarrets defensive sigte forstærkes.

Fælles sikkerhed og fred

Socialdemokraternes perspektiv er en verden, hvor de kendte militærblokke er overflødige, og hvor nye muligheder opstår for at sikre den fælles sikkerhed. Aftalen mellem USA og Sovjetunionen om afskaffelse af atomvåbenbærende mellemdistance og kortere rækkende raketter er den hidtil mest vidtrækkende nedrustningsaftale. Det er afgørende, at kræfterne samles om at følge den ny forståelse op med nye nedrustningsinitiativer.

- Socialdemokraterne vil arbejde aktivt for, at Danmark forbliver atomvåbenfrit i freds-, krise- og krigstid.
- Vi vil fortsætte arbejdet for at få oprettet en traktatfæstet atomvåbenfri zone i Norden, som også kan medføre afspænding i havområderne omkring Norden og en udtyndning af atomvåbnene i de tilstødende landområder til den nordiske atomvåbenfri zone. I aftaler om zonen må de nordiske lande forpligte sig til selv at sikre, at der ikke kommer atomvåben ind på

På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram 1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988

Vi vil fortsætte arbejdet for at få oprettet en traktatfæstet atomvåbenfri zone i Norden, som også kan medføre yderligere afspænding i havområderne omkring Norden. Derfor kan skibe, som anløber havne i nordiske lande, ikke have atomvåben ombord.

Stavigt, net

zonens område. Derfor kan skibe, som anløber havne i nordiske lande, ikke have atomvåben ombord. De nordiske landes forsvar skal ikke uddannes i anvendelse af atomvåben.

- Det er vigtigt for den nordiske troværdighed, at der opnås garantier fra atomvåbenmagterne - såvel fra NATO som fra Warszawa-pagten. Det er vigtigt for zones troværdighed, at der efter zones vedtagelse opnås garantier fra stormagterne. De nødvendige kontrolforanstaltninger må oprettes til sikring af atomvåbenfriheden i Norden. De aftaler om forstærkninger, der er indgået med de øvrige NATO medlemslande, må respektere den nordiske zones atomvåbenfrihed.
- Socialdemokraterne støtter andre zoneplaner, herunder for Balkan-området og en zone i Centraleuropa, der er fri for atomvåben, kemiske våben og offensive konventionelle våben.
- Alle eksisterende atomvåbenarsenaler fastfryses for efter forhandling at reduceres. USA's og Sovjetunionens planer om at reducere de langtrækkende atomvåben med 50% skal støttes aktivt. De europæiske slagmarksvå-

ben skal ikke moderniseres, men reduceres og fjernes gennem en international aftale. Der skal gennemføres et internationalt atomprøvestop. ABM-traktaten skal bevares og fortsat fortolkes strengt. Færøerne og Grønland skal konsulteres ved behandling af de dele af traktaten, der berører deres område. En ny international aftale skal hindre placering af våben i det ydre rum, og "stjernekrigsprogrammet" (SDI) afvises. Der skal etableres en international aftale om nej til førstegangsbrug af enhver form for atomvåben.

- Aftaler om atomvåbenbegrensninger må ikke føre til en øget konventionel oprustning. Tværtimod bør der ske en fastfrysning med en efterfølgende reduktion og omstilling til defensive forsvarssystemer i begge blokke.
- Der skal gennemføres et internationalt forbud mod produktion, oplagring og anvendelse af kemiske og bakteriologiske våben. Øget international kontrol med transport og handel med våben er nødvendig. Socialdemokraterne ønsker at de danske og internationale regler udformes strengest muligt, og at de indebærer forbud af salg og/eller trans-

port af, salg til krigsførende magt eller til tredjeland med videresalg for øje.

- Socialdemokraterne anerkender nødvendigheden af et effektivt dansk forsvar. Forsvaret skal indrettes som et defensivt opbygget helhedsværn, der er udstyret, så det tydeligt fremgår, at forsvaret er ikke-offensivt, men effektivt. Gennem en langsigtet planlægning skal det sikres, at forsvaret moderniseres og omstruktureres, så det bygger på tværværns løsninger. Forsvarsudgifterne skal holdes inden for den økonomiske ramme, der eksisterer i dag. Materialeanskaffelsespolitikken skal vurderes i lyset af teknologiudviklingen og det defensive sigte.
- Socialdemokraterne ser ikke for øjeblikket noget sikkerhedspolitisk alternativ til NATO, men organisationen er ikke noget mål i sig selv. Målet må være militærpagternes afskaffelse og etablering af nye sikkerhedssystemer, der bygger på fælles sikkerhed. NATO skal i overensstemmelse med sin dobbelte målsætning benyttes til at sikre yderligere afspænding. Danmark må derfor aktivt og selvstændigt i NATO fremsætte forslag og støtte initiativer, der fremmer afspænding og nedrustning.

På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram
1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988

Udviklingsbistanden skal gives så den medvirker maksimalt til en social og økonomisk udvikling på modtagerlandenes vilkår.

Michael Daugherty, mai

NATO's opgaver og strategier skal løbende tages op til vurdering. Danmark må modsætte sig en udvidelse af NATO's opgaver og geografiske arbejdsområde. Samarbejdet i NATO skal ske i respekt for det enkelte medlemslands suveræne rettigheder og synspunkter.

- Som led i indsatsen for at sikre fred og sikkerhed i verden vil socialdemokraterne yde offentlig støtte til freds- og konfliktforskning og støtte til folkelige organisationers fredsarbejde. Freds- og sikkerhedsundervisningen i folkeskolen skal styrkes.

Ny økonomisk verdensorden
Socialdemokraterne vil styrke indsatsen for en mere retfærdig organisering af det økonomiske samarbejde i verden. Målet er at sikre u-landene en økonomisk udvikling, der kan udjævne den uhyggelige forskel i levevilkår mellem de rige og fattige lande.

I overensstemmelse med den internationale grundlæggende solidaritet vil socialdemokraterne i udviklingslandene støtte alle tendenser til større social lighed samt politisk, økonomisk og kulturel frihed og uafhængighed.

- Verdensbankens og den internationale valutafonds ind-

sats må i langt højere grad præges af konkret solidaritet fra den rige verden og forståelse for u-landenes omfattende økonomiske og økologiske udviklingsproblemer. Derfor bør der snarest tages initiativ til en international konference, som kan skabe rammerne for en reel, ny økonomisk verdensorden og en hertil knyttet effektiv handlingsplan.

- Alle industrilande bør som et minimumskrav opfylde FN's målsætning om at yde en u-landsbistand på 0,7% af bruttonationalproduktet. Danmark skal internationalt arbejde for, at dette mål opfyldes og bliver hævet.
- Danmarks næste mål skal være at yde en teknisk og økonomisk bistand på 2,0% af bruttonationalproduktet. Udviklingsbistanden skal gives så den medvirker maksimalt til en social og økonomisk udvikling på modtagerlandenes betingelser.
- Danmark må bestandigt i de internationale organer stå for en linie, der støtter u-landenes behov for en grundlæggende uddannelsesmæssig og økonomisk udviklingsindsats. Der skal ske en styrkelse af fødevarerproduktionen, infrastrukturen og det industrielle produktionsapparat,

ligesom indsatsen på miljøområdet skal opprioriteres.

- Socialdemokraterne vil - såvel nationalt som internationalt - virke for, at bistanden til udviklingslandene gives uden krav om, at hjælpen helt eller delvist anvendes til køb i giverlandet. Samhandelen med disse lande skal søges styrket.
- I arbejdet for at fremme en industriel udvikling - også i de fattigste lande - bør dansk industri engageres i afbalancerede udviklingsaftaler, hvis det pågældende u-land ønsker det. Større projekter bør kunne løses på fælles nordisk plan.
- Der træffes internationale aftaler om afvikling af u-landenes gældsproblemer.
- Bedre internationale råvareaftaler skal sikre udviklingslandene en rimelig pris for deres råvarer. Afsætningsmulighederne for industrivarer til de rige lande skal forbedres.
- De multinationale selskabers adfærd i udviklingslandene skal underkastes bindende internationale regler.
- Kvindernes rolle skal styrkes i udviklingsprocessen, og deres økonomiske uafhængighed fremmes. For at nå dette mål er det bl.a. nødvendigt at forbedre kvindernes

Kampen for en ren verden er af samme betydning som kampen for fred, frihed og lighed.

2. maj

adgang til almen og faglig uddannelse.

- Danske virksomheder i udviklingslandene skal tilbyde deres ansatte gode løn- og arbejdsvilkår, der opfylder ILO's mindstenormer. Vi vil arbejde internationalt for, at alle udenlandske virksomheder overholder disse krav.

I overensstemmelse med den internationale grundlæggende solidaritet vil socialdemokraterne i udviklingslandene støtte alle tendenser til større social lighed samt politisk, økonomisk og kulturel frihed og uafhængighed.

Det globale miljø

Den tiltagende globale miljøødelæggelse truer med at slå det økologiske system i stykker og fjerne livsgrundlaget for mennesker og natur.

Kampen for en ren verden er af samme betydning som kampen for fred, frihed og lighed. Derfor støtter socialdemokraterne Brundtland-kommissionens krav til en fælles international indsats for miljøet.

- Indhug i regnskoven, der rummer hovedparten af jordens plante- og dyrearter, skal stoppes. Ørkendannelsen i den 3. verden skal standses. Landbrugsproduktionen i industrilandene skal omstilles, der skal anvendes

langt færre kemiske bekæmpelsesmidler og gødning. Der skal indføres økologisk afbalancerede dyrkningsmetoder. Industriproduktionen skal omstilles, så luftforureningen begrænses, skovdød hindres og vandmiljøet beskyttes.

- Der skal tilrettelægges en effektiv international indsats for at forbedre den økologiske balance og dæmme op for de katastrofale ødelæggelser af miljøet i den 3. verden. Kemiske bekæmpelsesmidler, medicinalvarer og afprøvning af produkter, der ikke må fremstilles eller anvendes i industrilandene af sundhedsmæssige årsager, skal heller ikke kunne eksporteres til 3. verdens lande. Hensynet til det globale miljø skal indarbejdes i alle udviklingsprojekter.

Et åbent Europa

Socialdemokraternes perspektiv for det europæiske samarbejde er et åbent Europa, der kan blive en ligeværdig partner i det internationale samarbejde fremover.

- For socialdemokraterne har det nordiske samarbejde fortsat afgørende prioritet. Vi skal samarbejde i Europa, men vi hører hjemme i Norden. Derfor skal det interne

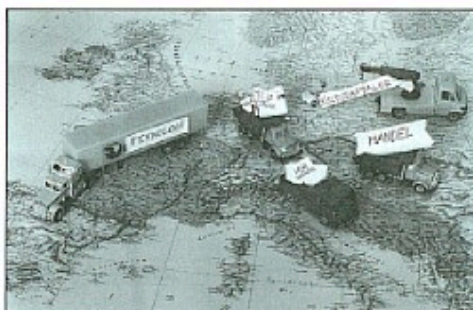
nordiske samarbejde styrkes - både på det økonomiske, det teknologiske og industrielle område. Et første mål må være en samlet økonomisk handlingsplan, som effektivt sætter ind mod arbejdsløsheden, og som kan styrke de nordiske landes industrielle udvikling. Socialdemokraterne vil samtidig arbejde for en gennemførelse af en nordisk miljøplan, en nordisk arbejdsmiljøkonvention og øget samarbejde på det teknologiske og forskningsmæssige område. De nordiske lande udgør først og fremmest et kulturelt fællesskab. De nordiske demokratier vil fortsat være de stærkeste fortalere for freden, menneskerettighedernes overholdelse og frihed. Det er vigtigt at fortsætte det kulturelle og uddannelsesmæssige samarbejde.

Derfor støtter socialdemokraterne gennemførelse af en nordisk kulturel handlingsplan, der vil øge forståelsen for det nordiske samarbejde indenfor alle grene af samfundslivet.

- Det europæiske samarbejde skal være åbent og have et bredt sigte. Det gælder ikke mindst i samarbejdet mellem Øst- og Vesteuropa. Mulighederne for samarbejde på det

På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram 1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988

Det europæiske samarbejde skal være åbent og have bredt sigte. Det gælder ikke mindst i samarbejdet mellem Øst- og Vesteuropa.

Nana Rasmussen, maj

økonomiske, teknologiske, miljømæssige, kulturelle og politiske område skal udnyttes. Det vil styrke afspændingsprocessen og styrke Europa i det globale samarbejde.

- Et af midlerne må være EF, der tager fat på løsning af de omfattende problemer, som Europa bliver konfronteret med. Samarbejdet må bygge på dialog og forhandling og ikke meningsløse harmoniseringer og bureaukrati. Vejen er et gensidigt respekteret samarbejde i EF's Ministerråd byggende på, at vetoet skal fastholdes og ikke en udvikling i retning af en politisk union.
- En løsning af de alvorlige miljøproblemer nødvendiggør et stærkere samarbejde indenfor Europa. EF og andre europæiske samarbejdsinstitutioner bør kunne gennemføre stærkere sanktionsmuligheder overfor lande, der ikke overholder fællesaftaler og minimumsbestemmelser om forureningsbekæmpelse. En fælles politik må ikke svække miljølovgivningen i de enkelte lande, omvendt må EF's krav til harmonisering aldrig kunne forringe vore egne krav til arbejdsmiljøet.
- En dynamisk industripolitik

og forbedring af konkurrenceevnen skal forberede Danmark til fuld deltagelse i udviklingen af EF's indre marked. Arbejdet med at virkeliggøre det indre marked har 4 forudsætninger:

- Danmark skal aktivt arbejde for at de øvrige nordiske lande får ordentlige vilkår for tilpasningen til det indre marked. Danmark fastholder EF-pakkens muligheder for en selvstændig linie i miljø- og arbejdsmiljøspørgsmål. Danmark fastholder sin egen politik på skatte- og afgiftsområdet. Danmark afviser en yderligere kapitalliberalisering i EF, hvis den svækker mulighederne for at bekæmpe skattesnyd og skatteflugt.
- Den største udfordring for EF er fortsat indsatsen mod den økonomiske krise og arbejdsløsheden, herunder en mere aktiv støtte til udviklingen i de fattigste medlemslande. De toneangivende lande bør forpligtes til at igangsætte en ekspansiv økonomisk politik.
- Det Europæiske Valutasamarbejde (EMS) bør udbygges til at omfatte flere andre lande for at opnå mere stabile valutaforhold i Europa.
- Der skal arbejdes for at handelen mellem EF og den 3.

verden bringes i balance bl.a. gennem gradvis afskaffelse af importbegrænsning og nedtrapning af told på forarbejdede råvarer. U-landenes afstætningsmuligheder af egen produktion styrkes.

- EF's landbrugspolitik skal fortsat bygge på princippet om fælles finansiering. Der må tilstræbes en mere markedsorienteret landbrugsøkonomi, som samtidig kan indskrænke overskudslagrene. I EF's fiskeripolitik skal forarbejdningsindustrien fremmes.
- Der skal gennem EF opbygges en fælles kontrol med de multinationale selskaber og en demokratisering gennem repræsentation af faglige tilidsrepræsentanter i de internationale koncernbestyrelser.
- EF-samarbejdet skal styrke forbrugerbeskyttelsen og give bedre muligheder for vurderinger og sammenligninger gennem bedre og mere forståelig varedeklarationer. Der skal sikres den højeste grad af forbrugeroplysning gennem mærkning af alle stoffer, kemikalier og lignende.
- EF bør hindre tendenser til "social dumping" i Europa, hvor medlemslandene i konkurrence om at tiltrække ka-

Socialdemokraterne vil på alle mulige områder modarbejde Sydafrikas apartheidpolitik og terrorregime.

pital holder den sociale sikkerhed nede. Der skal derimod gennemføres fælles minimumsnormer for information og høring af ansatte, for medbestemmelse, tryghed i ansættelsen, arbejdsmiljø m.v.

- Samarbejdet mellem alle demokratiske socialistiske partier i Europa skal udvides for at fremme en fælles socialistisk målsætning for Europa. Også samarbejdet med de faglige organisationer skal styrkes.

Menneskerettigheder

Danmark vender sig imod undertrykkelse af menneskerettigheder overalt i verden. Socialdemokraterne støtter kraftigt, at bistanden forøges til ofre for menneskerettighedskrænkelser. Stormagterne skal standse deres fremfærd over for nationers selvbestemmelsesret - uanset det gælder USA's fremfærd i Mellemamerika, specielt overfor Nicaragua, eller Sovjetunionens invasion i Afghanistan.

Socialdemokraterne vil på alle mulige områder modarbejde Sydafrikas apartheidpolitik og terrorregime.

Konkret vil socialdemokraterne arbejde for:

- Den internationale økonomiske boykot af Sydafrika må

styrkes på linie med de nordiske foranstaltninger. Danmark skal modvirke international långivning til Sydafrika. Den internationale våbenboykot skal effektiviseres.

- Alle initiativer som sigter mod at ophæve Sydafrikas dominans over nabolande og befolkningsgrupper må støttes.

Socialdemokraterne støtter alle bestræbelser for en fredelig løsning på Mellemøstenkonflikten, herunder forslaget om indkaldelse af en international fredskonference. En løsning af konflikten må basere sig på FN's resolutioner og sikre palæstinenserne en selvstændig stat. En løsning må også indebære en sikring af alle folks og nationers ret indenfor sikre og anerkendte grænser. Kun en fredsløsning, der indebærer en selvstændig palæstinensisk statsdannelse og en sikring af staten Israels eksistens, kan lede til fred i Mellemøsten og bringe urolighederne i Israels besatte områder til ophør.

Palæstinenserne ret til selv at vælge en samlende organisationsform må respekteres, herunder deres afgørelse af, hvordan de vil lade sig repræsentere ved internationale

forhandlinger. Falder valget på PLO, skal dette respekteres. PLO bør anerkende staten Israels eksistens. Israel bør anerkende palæstinenserne selvbestemmelsesret og ret til en stat.

- Indsatsen for menneskerettighederne skal gennemføres konsekvent - uanset rettighederne overtrædes i et allieret land som Tyrkiet.
- Dansk udviklingsbistand bør bidrage til en demokratisk udvikling i modtagerlandene. Bistand til frihedsbevægelser, der kæmper for selvstændighed og social retfærdighed, skal forøges.

Danmarks ansvar over for flygtninge og indvandrere

Socialdemokratiets politik i forhold til indvandrere og flygtninge hviler på et menneskeligt grundlag. Danmark er rummeligt. Vi har plads til mennesker, der er flygtet fordi de er truet i deres hjemland. Danmark er en del af det internationale samfund. Derfor vil vi byde de nye velkommen. Vi tror også på, at de kan give et bidrag til udviklingen af det danske samfund. De skal være her som ligeværdige borgere - i rettigheder og pligter. Derfor skal udlændinge principielt ikke have dobbelt statsborgerskab.

Socialdemokraterne vil gen-

Alle landets kommuner skal tage et medansvar for integrationen i det danske samfund.

Henrik Saegrov/2. mof

nem en oplysningsindsats modvirke det voksende fremmedhad i det danske samfund. Vi vil inspirere alle positive kræfter til at arbejde for en positiv integration af indvandrere og flygtninge i samfundet.

Mange forhold er fælles for de indvandrere og nye flygtninge, der primært er søgt til landet for at slå sig ned og for at opnå arbejde. Disse forhold skal klares igennem en sammenhængende indvandrerpolitik, der kan understøtte en ordentlig integration i det danske samfund. I de senere år er der opstået en række særlige problemer knyttet til Danmarks politik overfor flygtninge og som i de kommende år kræver særlig politisk opmærksomhed, hvis vi skal undgå, at fremmedhadet for alvor slår igennem.

- Indvandrere og flygtninge skal motiveres til at lære dansk. Det er vigtigt, at de forstår betydningen af at tilpasse sig de danske samfundsforskeligheder. Indvandrerpolitikken skal markere denne afgørende forudsætning for integration i samfundet, og den skal respektere de kulturelle forudsætninger, som er udgangspunktet for de nye i vores samfund.
- Integration af de nye i det danske samfund, hvad angår uddannelses-, arbejds- og

boligforhold må sikres bedre vilkår. Det skal ske i tæt samarbejde med kommuner og amter. I lokalsamfundet må der ske et samarbejde med erhvervsliv, foreninger, institutioner m.v.

- Alle landets kommuner skal tage et medansvar for integrationen i det danske samfund. For stor koncentration af indvandrere og flygtninge i et boligområde bør undgås. Hvis ikke kommunerne efterlever målsætningerne i den fælles indvandrerpolitik vedrørende fremskaffelse af boliger gives der regeringen hjemmel til at fremskaffe boliger evt. gennem en statslig boligfond. Kommunerne skal have anvisningsret også overfor det private boligmarked.
- Det almennyttige byggeri og andelsboligbyggeriet må øges, så der kan gennemføres en varig boligplacering. Der skal sikres en bedre fordeling af almennyttigt byggeri gennem planlægningen.
- Indvandrerbørn skal sikres en fælles opvækst med danske børn i boligområder, skoler og daginstitutioner. I boligområderne bør der skabes mulighed for fælles aktiviteter mellem danske og udenlandske børn. I skoler og daginstitutioner skal udenlandske børn være sammen med danske børn i dagligdagen. Bortset fra kortvarige integrationskurser bør der ikke vælges en integration, hvor børnene samles i bestemte daginstitutioner/skoler eller i bestemte grupper/klasser. Der skal tages hensyn til, at børnene møder med forskellig kulturel baggrund. Skolen skal give tilbud om modersmålsundervisning udenfor skoletiden i forlængelse i denne. Modersmålsundervisning bør også kunne tilbydes som valgfag i 8. - 10. klasse.
- Danmark vedstår sine internationale forpligtelser til at yde beskyttelse til flygtninge i samarbejde med FN. Der skal ydes støtte til det internationale hjælpearbejde omkring de store flygtningeproblemer i verden. Der skal ske en international koordination omkring modtagelse af flygtninge og socialdemokraterne vil specielt arbejde for en samordnet nordisk indsats. Danmark skal herunder øge modtagelsen af flygtninge, der er under FN's Flygtningehøjkommissariats ansvar. Der skal gøres en særlig indsats overfor mennesker, der har været langtidsplaceret i flygtningelejre.
- Der skal gøres en særlig indsats for flygtninge som har

På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram
1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988

været udsat for tortur. De eksisterende hjælpecentre for torturofre skal støttes økonomisk.

- Socialdemokraterne vil arbejde for en revision af udlændingeloven. Den skal sikre en betryggende administration i forbindelse med mennesker, der søger asyl ved den danske grænse. Ingen asylansøgere må sendes tilbage til et land, hvor de er i fare.
- Flygtninge skal fortsat modtage et samlet integrationsprogram indeholdende sprogundervisning, rådgivning og forsorg.
- Flygtninge og de familiesammenførte indvandrere skal kunne modtage et samlet integrationsprogram indeholdende sprogundervisning, rådgivning, studie- og erhvervs erfaring og kendskab til danske samfundsforhold.
- Flygtninge, der ønsker at vende tilbage til hjemlandet, skal have økonomisk mulighed herfor gennem støtte i overgangsperioden. Men flygtninge skal også have mulighed for at blive i Danmark, hvis de ønsker det.
- Udgifterne i forbindelse med modtagelse af flygtninge i Danmark bør afholdes af staten.

Udvidet demokrati

Demokratiet har for snævre kår. Der er behov for gennemgribende reformer, som kan forbedre hele samfundets funktion og give den enkelte borger større, reel indflydelse på ens egen hverdag i arbejdslivet, i det økonomiske liv iøvrigt og i det politiske liv.

Socialdemokraterne vil derfor arbejde for en systematisk udvidelse af demokratiet til alle dele af samfundslivet. Der er brug for reformer, som både styrker det politiske og det sociale demokrati samt indleder den næste naturlige udvidelse af demokratiet: Det økonomiske demokrati.

Socialdemokraterne er overbevist om, at denne nye vej for samfundsudviklingen vil frigøre menneskelige ressourcer, skabe et nyt grundlag for større frihed og lighed, forbedre samfundets hele funktion og det enkelte menneskes ansvarlighed og selvrespekt.

Det politiske demokrati

Selvom det politiske demokrati fungerer godt i Danmark, er der stadig områder hvor forandringer er nødvendige.

Sammensætningen af den personkreds, der bliver valgt til politiske poster og til andre indflydelsesrige poster i erhvervs- og pengeverdenen, er skævt. Disse besættes forsat af en

kreds, som ikke fuldt ud afspejler befolkningens tværsnit. Det er hovedsageligt personer med bedre uddannelse og fra de økonomisk bedrestillede dele af befolkningen. Det sikres, at almindelige lønmodtagere får vilkår, der muliggør indtræden i styrende politiske organer. Især kvinder er underrepræsenteret. Kvinderepræsentationen skal styrkes overalt i samfundet, om nødvendigt ved positiv særbehandling og kønskvotering.

Overrepræsenteret er derimod fortsat personer med bedre uddannelse og fra de økonomisk bedre stillede dele af befolkningen. Tanken er grundlæggende rigtig, men vanskelig at konkretisere i lovgivning. Målet må tilgodeses først og fremmest gennem bedre økonomiske vilkår og uddannelsesvilkår for de dårligst stillede.

Det er også en kendsgerning, at der fortsat er forskel på mulighederne for at komme til orde i den demokratiske debat. De folkevalgte muligheder for at klare sig over for den omfattende ekspertise, der præsteres fra erhvervs- og pengeverdenen m.v. bliver stadig vanskeligere. Det rejser spørgsmål om, hvorledes vi fortsat sikrer en afbalanceret politisk debat og beslutningsproces.

Et tredje element i de foran-

drede vilkår i det politiske demokrati er især fremkommet i perioden 1982-1988: Forholdet mellem statsmagten og kommunerne er ændret kraftigt. Det kommunale selvstyre er på nogle områder indskrænket meget betydeligt og på andre sat helt ud af kraft.

Det sociale demokrati

Der er en klar sammenhæng mellem den sociale tryghed og den samlede politiske aktivitet og deltagelse i det politiske liv. Det er en fælles grundholdning i de nordiske velfærdsdemokratier, at et velfungerende demokrati forudsætter et minimum af social tryghed.

Det er derfor en forudsætning for at bevare et reelt politisk demokrati i Danmark, at vi ikke nedbryder vort "sociale demokrati".

Sideløbende hermed er det vigtigt at få fornyet beslutningsprocesserne og demokratisering heraf i alle væsentlige dele af den offentlige sektor og i lokalsamfundene.

Det kan afprøves i praksis igennem forsøg i et afgrænset område.

Det kulturelle demokrati

Den aktive kulturindsats' opgave er at fremme det enkelte menneskes udfoldelsesmuligheder og give større mulighe-

Udgangspunktet for socialdemokraternes forslag om økonomisk demokrati er enkelt: Hvis borgerne har ret til frit at styre sig selv gennem de politiske-demokratiske processer i samfundet, så har de den samme ret i virksomhederne. Den, der mener, at det ikke forholder sig sådan, må påtage sig bevisbyrden for, at demokratiet skal stoppe ved fabriksporten.

Jens Bygholm/Verdensbilleder

der for livskvalitet. Socialdemokraterne vil yde støtte til nye kulturelle udtryksformer. Et kritisk og aktivt kulturliv er nødvendigt for at forandre det danske samfund. Befolkningens indflydelse på de kulturelle aktiviteter skal sikres.

Det økonomiske demokrati

Det økonomiske demokrati er det næste logiske og afgørende nødvendige skridt i udbygningen af vort politiske demokrati. Begyndelsen er den lovpligtige overskudsdelingsreform og flere lovinitiativer, som alle sigter på en udbygning af demokratiet på arbejdspladsen.

Det er nødvendigt, fordi økonomisk demokrati og en grundlæggende uddannelsesreform er selve forudsætningerne for, at det politiske demokrati kan fungere mere hensigtsmæssigt. En bedre fordeling af personerne på de indflydelsesrige poster i samfundet forudsætter ganske enkelt en ØD-reform.

Det økonomiske demokrati er også selve forudsætningen for, at Danmark kan løse en række af de mest afgørende økonomiske problemer - arbejdsløsheden, betalingsbalancen og fordelingen i samfundet. Gennem det økonomiske demokrati kan vi skabe en større forbedring af konkurrenceevnen. Vi vil opleve, at den nye

deling af indflydelse og ansvar på virksomhederne vil skabe en fornyet kreativitet og et samarbejde, som vil skabe grobund for øget produktivitet.

Der skal åbnes for mulighed for forsøg med forskellige ledelsesformer og samarbejdsreglerne skal udbygges.

Helt grundlæggende skal begyndelsen på det økonomiske demokrati - den lovpligtige overskudsdeling for alle - ses som et nyt led i den række af demokratiske reformer, der gennem det seneste par hundrede år har lagt grunden til den danske demokratiske velfærdsstat: ØD indgår på linie med store reformer fra bondefrigørelsen i slutningen af 1700-tallet, det politiske demokrati i 1800-tallet, kvindernes politiske ligestilling i begyndelsen af dette århundrede, og senere de store sociale og uddannelsesmæssige reformer.

Netop den historiske bevidsthed skal fastholdes, når der fra borgerlig, konservativ side peges på såkaldt frivillige ordninger. Udbygningen af det danske demokrati har altid været baseret på at udstrække de nye rettigheder til alle. Det politiske demokrati betød almindelig stemmeret - vi fik ikke "frivilligt" demokrati, sådan at myndighederne selv kunne bestemme, hvem stemmeretten skulle

gives til. Demokratiet blev heller ikke udmøntet i en frivillig rammelov, hvor borgerne lokalt kunne optage forhandlinger med myndighederne om, hvor meget demokrati man skulle have på egnen.

Udgangspunktet for socialdemokraternes forslag om økonomisk demokrati er enkelt: Hvis borgerne har ret til frit at styre sig selv gennem de politisk-demokratiske processer i samfundet, så har de den samme ret i virksomhederne. Den, der mener, at det ikke forholder sig sådan, må påtage sig bevisbyrden for, at demokratiet skal standse ved fabriksporten.

Dermed er det økonomiske demokrati også ensbetydende med en dobbelt vision: Det indebærer dels et helt nyt demokratisk forhold mellem arbejdsgiver og lønmodtager, dels strukturelle ændringer i forholdet mellem samfundet og den enkelte. Hovedsigtet er at lægge store dele af samfundets og fællesskabets forpligtelser direkte ud til dem, som er omfattet af forpligtelserne.

Kun gennem det økonomiske demokrati opnår lønmodtagerne en levende og frigørende selvrespekt ved at påtage sig et selvstændigt ansvar for egen arbejdssituation og selve produktionslivet.

For socialdemokraterne er

På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram 1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988

demokratiet ikke udelukkende et mål i sig selv. Det er også en måde at løse opgaver på - det er den eneste metode, der dur i et moderne og kompliceret samfund.

Socialdemokraterne vil konkret tage fat på en vifte af reformer, som alle sigter på at udvide det danske demokrati og styrke samfundets og den enkeltes virke:

- Det økonomiske demokrati må påbegyndes gennem en lovpligtig overskudsdeling for alle. I takt med demokratiseringen af de økonomiske beslutninger i den private sektor, skal de offentligt ansattes indflydelse på arbejdspladsen styrkes. Det er afgørende, at de offentligt ansatte inddrages i beslutninger om nødvendige omstruktureringer inden for den offentlige sektor. Det skal ske gennem en styrkelse af samarbejdsudvalgenes opgaver og aftaler vedrørende teknologi og uddannelse.
- Samfundsrepræsentationen må sikres og udbygges i de økonomiske centre, hvor der træffes afgørende økonomiske beslutninger af stor rækkevidde for samfundet og den enkelte - det vil sige i pengeinstitutter, forsikrings-selskaber og større erhvervsdrivende fonde m.v. Sam-

fundsrepræsentanternes opgaver og forpligtelser præciseres. Herunder sikres klare regler for repræsentanternes pligt til tilbagemelding til det offentlige.

- Lønmodtagerrepræsentationen i bestyrelserne for danske arbejdspladser skal udbygges gennem ny lovgivning. Lønmodtagerrepræsentationen skal udstrækkes til andelssektoren, kommanditselskaber m.fl. Der skal sikres ordentlige arbejds-vilkår for lønmodtagerrepræsentationen i koncernbestyrelserne. Samarbejdsmulighederne skal forbedres for lønmodtagerrepræsentanter i en koncerns datterselskaber, og medarbejderrepræsentationen skal styrkes i de private erhvervsdrivende fonde.
- Arbejdsvilkårene for medarbejderrepræsentanterne i bestyrelserne skal generelt forbedres. Information og uddannelses tilbud forbedres. Principielt bør den såkaldte tavshedspligt ændres til en informationspligt. Det skal sikres, at alle afgørende økonomiske beslutninger om køb og salg, sammenlægning af virksomheder osv. reelt drøftes og besluttet i bestyrelsen med lønmodtagerrepræsentanter til stede. Løn-

modtagerrepræsentanterne må have adgang til at konsultere rådgivere. Brud på disse bestemmelser må kunne sanktioneres af Aktieselskabsregisteret ved en hurtig klageadgang.

- Det sikres, at lønmodtagerrepræsentanter får ret til at forvalte stemmerettigheder og bestyrelsesrepræsentation for de investeringer, som foretages fra pensions- og lønmodtagerfonde m.v. Der skal omkring pensionsfondene udvikles en ny "fondskultur", som kan styrke virksomhedsdemokratiet og kontakten mellem pensionsfonde og medarbejdere.
- Gennem lovgivning sikres, at der skal være tilvejebragt alment tilgængelige oplysninger om alle ejerforhold, som omfatter enkeltposter på over 5 pct. af aktiekapitalen. Løbende skal der foretages analyser på tværs af erhvervslivet, så magtstrukturen bliver synlig.
- Regnskabslovgivningen styrkes på en række felter med henblik på at sikre større sammenlignelighed og åbenhed omkring virksomhedernes økonomiske forhold. Revisorlovgivningen moderniseres, således at virksomhedernes revisorer i højere grad også virker som rådgivere for

Det kommunale politiske selvstyre genetableres på de områder, hvor det er begrænset eller sat ud af kraft i de seneste år.

Bo Jensen/PRESSEHUSET

- hele bestyrelsen. Revisoransvaret præciseres.
- Det kommunale politiske selvstyre genetableres på de områder, hvor det er begrænset eller sat ud af kraft gennem de senere år. Gennem nye frikommuneforsøg tages initiativ til yderligere uddelegering af beslutningskompetence i kommunernes egne lokalområder. Mennesker må have større indflydelse på deres egen bolig. Beboerdemokratiet skal styrkes. Lejere må sikres bedre mulighed for at overtage ejendomme på almennyttig eller andelsbasis. Rådighedsretten over boligen skal tilhøre lejerne. Gennem nye frikommuneforsøg tages initiativ til yderligere uddelegering af beslutningskompetence. socialdemokraterne vil arbejde for den nødvendige ændring af den kommunale styrelseslov så der kan skabes mulighed for fremtidig etablering af bydelsråd. Reel demokrati forudsætter en reel repræsentation af alle samfundskategorier i de folkevalgte forsamlinger. Derfor vil socialdemokraterne arbejde for at sikre alle en tryghed i ansættelsen, selvom den ansatte indtræder i en folkevalgt forsamling (by- eller amtsråd).
  - Udbygningen af demokratiet bør også omfatte decentralisering af økonomi og beslutningskompetence i offentlige institutioner bl.a. skoler og daginstitutioner med henblik på økonomiske dispositioner inden for givne rammer.
  - De folkelige organisationers rolle i samfundet styrkes - det gælder både handicap-, børne- og ungdomsorganisationer, græsrodsbevægelser, fagbevægelsen, boligbevægelser, kulturorganisationer m.v. Organisationerne inddrages i højere grad i det lokale og kommunalpolitiske arbejde på forskellige niveauer.
  - For at børn og unge kan opleve demokratiet i hverdagen tages initiativ til debat og inspiration om demokratiet, idebetonet ungdomsarbejde og idrætsorganisationer m.v. Der må også eksperimenteres med nye demokratiformer udenfor det eksisterende børne-, ungdoms- og idrætsarbejde. Det må således overvejes, hvordan de kommunale ungdomsråd sikres bedre mulighed for reel indflydelse.
  - Et stærkt og meningsfyldt politisk demokrati forudsætter et veludbygget socialt demokrati. I det lys ser socialdemokraterne også initiativet

til en tryghedsreform, der bl.a. indebærer en bedre uddannelsespolitik og en større grad af ansættelsestryghed i danske virksomheder.

Sund samfundsøkonomi - grundlaget for forandringer

Grundlaget for velfærdssamfundet er en sund samfundsøkonomi og positiv vækst. Styrken ved de skandinaviske velfærdssamfund har altid været, at de kunne forene social velfærd med økonomisk effektivitet. Det må videreføres, gennem nytænkning, samarbejde og realisme.

I perioden 1982-1988 har de økonomiske problemer i Danmark udviklet sig så alvorligt, at Danmarks udlandsgæld og arbejdsløsheden tilsammen nærmer sig et næsten uahåndterligt omfang.

Mindre underskud over for udlandet og mindre arbejdsløshed har igennem 80'erne været uforenelige størrelser: Når beskæftigelsen gik frem, steg underskuddet på betalingsbalancen. Når underskuddet blev mindre, steg arbejdsløsheden kraftigt. Det er resultatet af en usammenhængende borgerlig økonomisk politik, som bygger på skæv fordeling og undlader at tage de nødvendige reformer med i den samlede indsats.

De sværeste mål

Socialdemokraterne fastholder det allersværeste mål:

- Vi skal på en og samme tid nedbringe arbejdsløsheden mærkbart hurtigst muligt og vende udviklingen på betalingsbalancen, så vi gradvist

kan få bragt udlandsgælden under kontrol.

- Vi skal tilrettelægge den danske indsats sådan, at den respekterer miljøhensynet og vort krav om økologisk genopretning.
- Vi skal sikre, at alle i samfundet er med i den samlede indsats. Der skal sættes ind over for de økonomiske problemer på grundlag af en retfærdig fordelingspolitik. Vi ved, det kan lade sig gøre.

De logiske konsekvenser af denne firdobbelte målsætning er flere.

- Den økonomiske tilvækst i de kommende år må reserveres investeringer i nye arbejdspladser og ny eksport.
- Den samlede opsparing skal sikres for at få valutarisk plads til investeringerne. Den stabile opsparing forudsætter en fælles indsats.
- En øget vækst i de virksomheder, der bringer valuta til landet, skal være større, end væksten i den offentlige sektor og dermed samfundet som helhed. Danske virksomheder skal forøge eksportandelen meget væsentligt.
- Af hensyn til miljøet må den økonomiske vækstpolitik målrettes. Der skal i højere grad udvikles nye produkter og nye produktionsmetoder,

som ikke angriber økosystemerne, og som sparer på energi og knappe ressourcer. Det forudsætter en gradvis og realistisk omstilling af produktionsapparatet til mere ressourcebesparende højteknologi.

Vi skal forene reformer og nødvendig økonomisk indsats

De mål, socialdemokraterne har sat sig, er grundlaget for videreførelsen og udviklingen af velfærdssamfundet. Vi erkender, at denne vej stiller store krav til alle samfundsgrupper.

Det er en kæmpe indsats, der skal ydes - men det er en nødvendig indsats.

Der findes ingen enkle opskrifter. Der må igangsættes mange led i en sammenhængende økonomisk politik.

Nye investeringer, større beskæftigelse og effektiv eksport forudsætter en målbevidst styrkelse af den danske konkurrenceevne i bred forstand. Denne indsats kan ikke løses alene på grundlag af de økonomiske markeds kræfter.

- Der må gennemføres en samordnet forhandlet indkomstpolitik, som omfatter alle grupper i samfundet.
- Der må tages fat på det økonomiske demokrati på grundlag af en lovpligtig overskudsdeling, som skal

På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram
1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988

sikre alle lønmodtagere helt nye muligheder.

- I en periode skal nye forbrugsstigninger for de fleste udskydes, og investeringer i nye arbejdspladser og velfærd fremskyndes gennem en ny pensionsreform.
- De offentlige og private investeringer skal styrkes gennem et nyt intensivt samarbejde. Offentlig produktion skal gøres mulig på en række områder, hvor det anses for hensigtsmæssigt ... herunder, der sker en styrkelse af kommunernes mulighed for aktiv erhvervsfremme bl.a. gennem en lempelse af kommunalfuldmagten til gavn for større lokalt samarbejde med erhvervsvirksomhederne - herunder styrkes iværksætter virksomhederne.
- Der skal gennemføres en aktiv erhvervspolitik, som styrker de svage sider i danske virksomheders udvikling og tager fat på en dybtgående modernisering af dansk erhvervsliv.
- En omfattende uddannelsesreform som i centrum har begyndelsen på den betalte frihed til uddannelse for såvel beskæftigede som arbejdsløse lønmodtagere.
- En tryghedsreform og samlet aktiv arbejdsmarkedspolitik.

Derved bliver socialdemokraternes reformer ikke blot en indsats, der skal få "det sure til at glide ned med det søde". De er hovednøglerne til ny fremgang i Danmark på et stabilt og trygt grundlag og i en helt ny tid, hvor menneskers udfoldelsesmuligheder vil blive større og bredere.

Fleere investeringer nu - mere forbrug senere

Konsekvenserne af socialdemokraternes mål om bedre beskæftigelse og mindre udlandsgæld er uundgåeligt, at der ikke på en og samme tid er plads til både nye kraftige forbrugsstigninger og nye investeringer. Derfor er en konsekvent og solidarisk økonomisk politik for socialdemokraterne ensbetydende med en fremskyndelse af investeringer i nye arbejdspladser og en begrænsning af det private forbrug fordelt retfærdigt.

Det er samtidig socialdemokraternes grundholdning, at det danske velfærdssamfund skal videreudvikles og ikke afvikles.

- Derfor skal begrænsningen i nye forbrugsstigninger ikke ske gennem nye skattestigninger. Det fjerner forbrugsmuligheder for altid, det fremmer spekulationsøkonomien, og det virker negativt for beskæftigelsen.

- Vi skal heller ikke skære ned i den offentlige sektor, fordi andre har opgivet at dæmpe det private forbrug. Omvendt skal vi være realistiske og se i øjnene, at der er meget snævre grænser for nye stigninger i brede offentlige udgifter.
- Den eneste farbare vej er en troværdig pensionsreform, der har samme perspektiv for lønmodtagerne: Den vil på en og samme tid skabe mere lige levevilkår i pensionsalderen og samtidig skabes der plads for investeringer nu i nye arbejdspladser.

Netop gennem lønmodtagernes fælles opsparingsindsats skabes der grundlag for et solidarisk bytte mellem forbrug og investeringer til gavn for beskæftigelsen og velfærdssamfundet. I det perspektiv bør lønmodtagerne sikres et fælles hovedansvar for administrationen og investeringen af de fælles pensionsmidler. Samtidig skal pensionsreformen udformes på et klart solidarisk grundlag. De lavestlønnede skal sikres bedst dækning. Der skal opnås en lighed mellem alle lønmodtagergrupper i pensionsrettigheder, uanset kønforskelle og forskelle i arbejdsskade og risiko mellem de enkelte arbejdspladser.

Willy Hansen/ALFA press

En retfærdig pensionsreform skal igangsættes og opbygges gradvist.

Der skal prioriteres

Den økonomiske politik skal tilrettelægges således, at nye stigninger i skattetrykket undgås uden at anfægte den retfærdige indkomspolitik. Det skal være muligt inden for et uændret dansk skattetryk at sikre - i en økonomi med vækst - at samfundet kan løse nye opgaver på erhvervs-, arbejdsmarkeds- og uddannelsesområdet. Det forudsætter en målbevidst prioritering, hvor gamle offentlige opgaver hele tiden tages op til nyvurdering, når nye samfundsopgaver skal løstes.

Principielt kan udgiftskrævende nye offentlige opgaver kun finansieres ad tre veje: Enten ved en omprioritering af de offentlige udgifter, ved at finde finansiering inden for den økonomiske vækstmulighed eller gennem en mere effektiv udnyttelse af de offentlige ressourcer.

Offentlige investeringer på nye serviceområder og en stærkere ny uddannelsespolitisk indsats må prioriteres højt. Sundhedsvæsenet må styrkes og moderniseres. Den sociale tryghed skal fastholdes.

En forhandlet samordnet indkomspolitik

Socialdemokraterne tager ansvaret for en realistisk, men målrettet økonomisk politik. Det indebærer snævre grænser

for væksten i indkomsterne i en periode.

Midlet hertil må være et aktivt samarbejde gennem konstruktive trepartsforhandlinger mellem staten, fagbevægelsen og arbejdsgiverorganisationerne. Ikke gennem diktat, der undergraver overenskomstsystemet. Heller ikke gennem skæv fordeling, men gennem en helhedsorienteret økonomisk indsats skal det sikres, at lønmodtagernes realløn ikke udhules af ukontrollerede prisstigninger, og at hensynet til de lavestlønnedes levevilkår sikres.

Derfor må en forhandlet samordnet indkomspolitik omfatte langt mere end alene lønfastsættelsen på det organiserede arbejdsmarked.

- Ved trepartsforhandlingerne skal sikres, at alle typer af indkomstdannelser i samfundet inddrages.
- En forhandlet indkomspolitik må suppleres med en effektiv prispolitik.
- Lavrentepolitikken skal styrkes.
- Økonomisk demokrati skal igangsættes: Overskudsdeling og forøget lønmodtagerindflydelse for alle er en afgørende forudsætning for at sikre lønmodtagernes tillid til, at indkomstilbageholdenhed ikke omsættes i ensidige fordele til de nuværende

kapitalejere, men tværtimod styrker investeringer, beskæftigelse og ny kreativ indsats på arbejdspladsen.

- En retfærdig pensionsreform skal igangsættes og opbygges gradvist, baseret på bidrag fra arbejdsgivere og lønmodtagere i forhold 2/3 - 1/3.
- En stramning af pris- og monopollø. Derigennem sikres større samfunds kontrol af prisudvikling og indtjening - særligt i de liberale erhverv. Desuden skal den modsikre skadevirkninger af koncentrationer og monopoltendenser.
- En fornyet ATP-ordning skal også tilgodese personer, som af helbredsmæssige årsager må forlade arbejdsmarkedet samt tilgodese, at ATP kan udbetales i tilfælde af dødsfald.

En retfærdig skattepolitik

Socialdemokratiet vil fortsat arbejde for, at skattesystemet bliver så retfærdigt og forståeligt som muligt. Reglerne må hele tiden forenkles og administration og dens service overfor den enkelte forbedres.

- Det er vigtigt, at tilskudsordninger ikke gemmes væk i skatte- og afgiftssystemet for at tilgodese særlige formål, som er skatte- og fordelingspolitikken uvedkommende.

Den løbende beskatning af fast ejendom må være indrettet, så værdistigninger udover den almindelige inflation så vidt muligt undgås. Sker dette ikke, må en værdistigningsafgift gennemføres.

Jens Byggholm/Vendeskildebøger

- Derfor må forslag om nye særlige fradrag eller tilskud via skattesystemet konsekvent afvises, ligesom der fortsat må arbejdes for at få endnu flere fradrag fjernet.
- En effektiv og mere ensartet ligning over hele landet er nødvendig. Udviklingen har medført, at arbejdsgiverkontrollen bør placeres i skatteforvaltningen som en del af ligningskommissionernes ansvarsområde. Der skal være større åbenhed om ligningsarbejdet. Den mere krævende ligning af virksomheder og selskaber skal prioriteres højt. Det forudsætter uddannelse af medarbejdere. Ligeledes må ligningskommissionsmedlemmer gennem uddannelses- og kursusvirksomhed sættes i stand til at fastlægge en aktiv og målrettet ligningspolitik. Tilsynsmyndighederne skal have mulighed for - på kommunens regning - at iværksætte ligning, hvor kommunen ikke har gjort det effektivt nok.
  - Der er mulighed for betydelige merindtægter gennem en styrkelse af moms- og afgiftskontrollen, som bør udnyttes. Herunder en bedre retsstilling i forbindelse med imødegåelse af konkursrytteri m.v.
  - Afgiftskontrollen med erhvervsvirksomheder skal prioriteres højt. Skattereformen har medført en mere retfærdig fordeling af skattebyrden med fradragsomlægning og børnefamilieydelse. Skattereglerne skal også fremover tilpasses samfundsudviklingen og modvirke skatteunddragelser.
  - Der skal gennemføres en generel klausul, som kan underkende særlige skattearrangementer, der åbenbart har til formål at undvige en beskatning.
  - Formueskatten udgør et af de vigtigste progressive elementer i skattesystemet. Ved beregningen af formueskatten skal der ydes et større bundfradrag til ægtepar end til enlige. Ændringer af formueskatten skal ske indenfor nogenlunde uændrede provenumæssige rammer, ved at lukke for eksisterende spekulationsmuligheder med nedslagsregler og skatteloft.
  - Den samlede skatteudskrivning skal fastholdes på et nogenlunde uændret niveau. Derimod bør de personlige indkomstskatte aflastes gennem inddragelse af nye skattekloder og omlægnings. Herved imødegås, at flertallet af højindkomsterne får skatterabat som følge af skatteloftet på 68 pct.
  - Fradraget for henlæggelser til etableringskonti, investeringsfonds samt varelager- og nedskrivning skal gradvist begrænses. Indtægterne herfra skal medvirke til at finansiere den aktive erhvervs politik med en målrettet eksport og beskæftigelsesindsats.
  - Der skal gennemføres en beskatning af andelsselskaber på linie med den, der gælder for selskaber i øvrigt.
  - Kommunernes andel af selskabsskatten bør øges. Socialdemokratiet fastholder princippet om formueskat. Formueskatten gøres progressiv.
  - Fortjenester ved salg af udlejningsejendomme skal beskattes uanset ejertidens længde.
  - Den løbende beskatning af fast ejendom må være indrettet, så værdistigninger udover den almindelige inflation så vidt muligt undgås. Sker dette ikke, må en værdistigningsafgift gennemføres.
  - Realrenteafgiften skal bibeholdes på det nuværende niveau.
- Den løbende erhvervsbeskatning tilpasses med henblik på at fremme investering og udvikling - og neutralitet i forhold til

de økonomiske beslutninger i virksomhederne.

Energipolitik - et fælles ansvar
Dansk energipolitik har - stærkt præget af socialdemokraterne - udviklet sig fra at være et nødvendigt defensivt svar på store problemer, der kom udefra, til at blive en aktiv, vækstskabende faktor.

Energipolitikken skal også fremover yde et væsentligt bidrag til løsningen af økonomiske problemer. Selvforsyningsgraden skal styrkes. Ny energiteknologi og systemløsninger skal bidrage til en bedre økologisk udvikling i en ny økonomisk vækstperiode.

- Socialdemokraterne vil arbejde for et direkte og stærkt offentligt engagement i energiforsyningen, fordi samfundets interesser berøres vitalt, og fordi en række løsninger forudsætter et fælles ansvar.
- Der skal udarbejdes samordnede regler for de forskellige energiselskaber og koordination af deres virke.
- Det internationale energisamarbejde skal styrkes og opprioriteres i dansk energipolitik.
- Den forskningsmæssige indsats skal tilføres nyt inspirationsgrundlag, og der skal sættes mere på en direkte kobling mellem forskningen

på energiområdet og virksomhedernes produktudvikling. Energisektoren har så stor samfundsmæssig betydning at rammerne for beslutningsprocessen skal sikre den størst mulige beskæftigelsesmæssige effekt i Danmark.

- Socialdemokraterne ønsker en fastere og mere langsigtet politik for energibesparelser. Det er den bedste for miljøbeskyttelse. Alle former for energiforbrug skal gøres til genstand for en kritisk vurdering. Afgifter og andre styringsmidler skal indrettes således, at de størst mulige energimæssige og økonomiske besparelser opnås.
- Gennem bolig- og byfornyelsespolitikken skal opnås energimæssige forbedringer i den nye og den eksisterende boligmasse, herunder offentligt ejede bygninger. Den største indsats bør lægges i de områder, hvor der ikke er rigelig forsyning af overskudsvarerne til rådighed.

Danmarks undergrund skal forvaltes ud fra samfundets interesser. I konsekvens heraf finder socialdemokraterne det naturligt at styrke det statslige selskab Dansk Olie og Naturgas (DONG).

- Der bør ske en hurtigere til-

bagelevering af arealer, hvor Dansk Undergrunds Consortium (DUC) ikke agter at sætte produktion igang.

- Aftalen fra 1981 om DUC's vilkår skal administreres effektivt - både i henseende til den fortsatte efterforskning i de 9 blokke i det sammenhængende område og til DUC's forpligtelser med hensyn til udbygning af kommercielle fund.
- DONG skal drives på et effektivt, økonomisk grundlag og skal kunne engagere sig i samarbejdsengagementer såvel nationalt som internationalt.
- DONG-koncernen skal kunne gå ind i raffinaderidrift og salg af produkter direkte til forbrugerne. Raffinaderisektoren i Danmark skal underlægges en koncessionsordning, så de forsyningsmæssige og øvrige samfundsinteresser sikres.

Socialdemokraterne vil arbejde for, at elforsyningsloven og varmforsyningsloven revideres, således at den kombinerede produktion af el og varme i højere grad tilgodeses.

- Udbygningen af elsektoren skal i første omgang ske på grundlag af decentrale kraftvarmeværker. Det skal tilstræbes, at energiforsynin-

Det tilstræbes, at dansk vindmølleindustri inddrages i videst muligt omfang.

- gen så vidt muligt ikke bliver kulbaseret.
- Elsektorens udbygning skal fortsat baseres på det grundlag, at atomkraften ikke inddrages.
- Aktivitetsniveauet for forskning og udvikling af vedvarende energikilder øges. Det sikrer energipolitikken det økologiske perspektiv, og styrker mulighederne for industriel udvikling på området.
- Det tilstræbes, at dansk vindmølleindustri inddrages i videst muligt omfang.
- I planlægningen af vindmølleudbygningen tages hensyn til naturområder. Der skal gennemføres en massiv indsats til styrkelse af anvendelse af andre vedvarende energikilder - især biogas og teknologiudviklingen for anvendelse af halm og solenergi skal accelereres.
- Staten skal have mulighed for også her at gå ind med risikovillig kapital og støtte forskningsmæssige projekter i direkte samarbejde med virksomhederne.
- Lønmodtagernes pensionsfonde skal have mulighed for i højere grad at deltage aktivt i de grønne investeringsområder - herunder ikke mindst inden for energipolitikens felt.

- Kommunerne skal forpligtes mere til at støtte den samlede energipolitik - bl.a. ved at engagere sig direkte i projekter med vedvarende energi. Demokratiet styrkes ved oprettelse af energikommissioner, hvor der er en bred lokal repræsentation både for producent- og brugerinteresser.
- Socialdemokratiet vil arbejde for at forbrugerne sikres en egentlig indflydelse i forsyningsvirksomhederne.

Afgiftssystemerne på energiområdet fastholdes i grundstrukturen. Energiavgiften skal anvendes aktivt i energipolitikken til at fremme den samfundsøkonomiske og miljømæssige udvikling, herunder styrke erhvervslivets investeringer i energibesparelser, uden at svække den internationale konkurrenceevne. Det langsigtede perspektiv bør ikke brydes af svingninger i oliepriserne.

Trafik og transport - nyt perspektiv

Den danske trafikpolitik skal understøtte den samfundsmæssige udvikling og yde den nødvendige service i form af transportmuligheder. Uanset Danmark er velforsynet med trafik- og transportnet, skal der realiseres nye fremskridt.

- En udbygning af den kollek-

tive trafik rummer store samfundsmæssige fordele - og harmonerer med en økologisk orienteret vækstpolitik. Vilklårene for fodgænger- og cykeltrafikken lettes overalt. Det sker ved velgennemtænkte trafikløsninger og linjeføringer, men også ved nøje gennemgang og på længere sigt ændringer af eksisterende vejforhold.

- Den kollektive trafik styrkes gennem bl.a. takstpolitikken. Der skal tilrettelægges en udvikling, som på længere sigt kan sikre et fælles takstsystem for hele landet. For børn, unge og ældre skal der indføres fælles faste rabatordninger.
- Etablering af de regionale trafikselskaber har forbedret den kollektive trafikservice. Det er vigtigt at fastholde et højt trafikniveau. En landsdækkende koordinering vil være en fordel. En velfungerende kollektiv trafik kan medvirke til, at flere får mulighed for at deltage i sociale, kulturelle og politiske aktiviteter.
- I transporten af gods skal jernbanernes kapacitet udnyttes bedst muligt. Det gælder ikke mindst transittrafikken mellem Skandinavien og Kontinentet og transport af farligt gods. DSB garanteres

En udbygning af den kollektive trafik rummer store samfundsmæssige fordele – og harmonerer med en økologisk orienteret vækstpolitik.

1988 7

tilstrækkelig kapacitet til at kunne klare transporten af farligt gods. Godstransport på jernbane bør i det hele taget bevidst favoriseres i forhold til lastbiltrafik. Det skal ske efter særlige retningslinjer, under behørig kontrol af uddannet personale.

- På alle områder af den kollektive trafik vil socialdemokraterne forbedre og effektivisere organisationen med henblik på at sikre den bedst mulige service. Trafiksikkerheden skal opprioriteres gennem øget oplysning og færdselsundervisning for alle trafikanter.

I luftfarten bør strukturen i det nuværende indenrigsnet med Kastrup som centrum bevares. Koncessionshaverne må fastholdes på deres forpligtelser. I den internationale trafik skal Kastrup Lufthavns rolle som et skandinavisk og nord-europæisk centrum udbygges. Der skal dog åbnes mulighed for en yderligere udbygning af de regionale lufthavns trafikmuligheder til udlandet.

Trafikproblemerne i hovedstadsregionen forudsætter en ny forstærket indsats til imødegåelse af de påtrængende presituationer og miljøproblemerforholdene for de svage og bløde trafikprioriteres forud for

bilerne. Samtidig må staten være økonomisk behjælpelig med at løse opgaverne inden for det kollektive område. Det gælder S-tog og trafikforbindelser til Amager og lufthavnen m.v.

Let bane indføres i Storkøbenhavn og evt. i andre større byer.

Socialdemokraterne fastholder, at den faste forbindelse over Storebælt gennemføres i overensstemmelse med de tilrettelagte tidsplaner m.v. Investeringer i den kollektive person- og godstrafik indrettes herefter. Det er vigtigt at fastholde en opprioritering af det kollektive element i Storebæltsforbindelsen. Den faste forbindelse giver et nyt perspektiv for de internationale forbindelser. Der skal inngangsættes en planlægning både med hensyn til en fast forbindelse mellem Danmark og Sverige og forbindelserne mellem Danmark og Vesttyskland. På alle trafikområder er det afgørende, at miljøhensynet inddrages aktivt i planlægningen. Den viden, der opbygges gennem den aktive miljøpolitik i tilknytning til trafikforbindelserne, kan danne grundlag for en selvstændig erhvervsaktivitet og systemeksport. Der bør tages initiativ til en organisering heraf.

Forskning og ny teknologi

Forskning og ny viden er forudsætningen for samfundets økonomiske, kulturelle, tekniske og sociale udvikling. Socialdemokraterne lægger vægt på, at samfundsbehov spiller en væsentlig rolle ved tilrettelæggelsen af en forsknings- og teknologipolitik.

- Ud fra dette overordnede hensyn bør fordelingen af bevillingerne tilrettelægges. Den generelle styring af de offentlige forskningsinstitutioner, og formidlingen af ny viden til anvendelse i samfundet.
- Inden for den overordnede ramme skal den enkelte forsker sikres fuld frihed til at forske.
- Der må skabes større åbenhed omkring forsknings- og teknologiudviklingsarbejdet. Erhvervsliv, faglige organisationer m.fl. skal have indsigts i forskningens tilrettelæggelse. Det er samtidig nødvendigt at styrke og samarbejde den forskningspolitiske rådgivning på centralt niveau.

En aktiv stærk grundforskning er forudsætningen for den anvendte forskning og den teknologiske og erhvervs-mæssige udvikling. Uden en alsidig grundforskning af høj kvalitet

Grundforskningen skal sikres høj prioritet i den samlede forskningsindsats, gennem en stigning i basisbevillingerne til universiteter og højere læreanstalter.

Lars Behr/2. maj

på universiteter og højere læreanstalter vil Danmark videnskabeligt sakke agterud, og forskeruddannelsen forringes.

- Grundforskningen skal sikres en høj prioritet i den samlede forskningsindsats gennem en stigning i basisbevillingerne til universiteter og højere læreanstalter.
- Der må i de kommende år uddannes flere forskere, og forskeruddannelsen skal forbedres til imødegåelse af den stigende mangel på kvalificerede forskere. Sammenhængen mellem den videregående uddannelse og forskningen må bevares.
- Samspillet mellem den offentlige og private forskning skal forbedres ved en forstærket faglig rådgivning og nye utraditionelle samarbejdsformer. Det offentlige bør mere aktivt støtte udviklingen af forskerparker, kontraktforskning og forskerudveksling.
- Forskningsformidlingen skal styrkes. I forbindelse hermed bør inddrages faglige bevægelser, anvendelse af videnbutikker og gennemførelse af oplysningsaktiviteter i tilknytning til det enkelte projekt. Den teknologiske udvikling indeholder såvel muligheder som risici. Derfor vil social-

demokraterne stille krav til den teknologiske udvikling med det formål at understøtte den erhvervspolitiske udvikling og undgå uheldige konsekvenser af teknologiske nyskabelser.

- Mulighederne for at gennemføre teknologivurderingen skal forbedres. Medarbejderne på den enkelte virksomhed skal sikres indflydelse på vurdering og udvikling af ny teknologi. Teknologivurderingen skal i størst muligt omfang indgå i det teknologiske udviklingsarbejde.
- Kontrollen med udvikling af nye produkter i tilknytning til industrier og medicinalindustrien bør forstærkes. Der skal være større åbenhed omkring beslutning om nye anlæg og produkter. Udsætning af gensplejsede organismer i naturen bør ikke finde sted, før der er erhvervet større viden om konsekvenserne og lokalområdet er sikret indflydelse på beslutningerne. Industrien pålægges det fulde ansvar for udvikling og markedsføring af skadelige produkter.
- Lignende hensyn skal sikres inden for det sundhedsteknologiske område. Teknologivurderingen er af stor betydning for behandlingens

kvalitet og ressourceforbruget på sundhedsområdet. Derfor skal udviklingen nøje vurderes - specielt i forhold til de etiske grænser.

Danmark skal gå mere aktivt ind i det internationale forsknings- og teknologisamarbejde. Det kan hæve det danske forskningsniveau betydeligt og bør bidrage til at udnytte forskningsresultaterne til gavn for beskæftigelse og velfærd.

Miljø for natur og mennesker

Danmark har i de senere år fået alvorlige advarsler om, at naturen ikke kan holde til det pres, den udsættes for. Store ulykker i kemiske industrier i andre lande har vist, hvor farlig situationen kan blive både for mennesker og natur. Den sure regn dokumenterer næsten hver dag konsekvenserne af, at man undlader at skride tilstrækkeligt ind mod kendte kilders forurening. Træer uddør og fisk forsvinder fra have og vandløb. Bygninger og andre kulturværdier ødelægges.

Landegrænser kan ikke standse en miljøforurening. Derfor skal indsatsen mod forurening gennemføres på alle niveauer - både internationalt, nationalt og lokalt.

Gennem internationale aftaler vil socialdemokraterne fremme en koordineret kamp mod forureningen. Det skal påses, at alle de projekter, Danmark har indflydelse på eller medvirker i, er økologisk bæredygtige. Det vil sige i harmoni med naturen. Der må ikke ske yderligere nedslidning af naturgrundlaget. Den samlede indsats skal bidrage til global økologisk stabilitet, for derigennem kan man bidrage til den sociale stabilitet. De industrialiserede lande har et særligt ansvar over for u-landene. Vi skal omstille vor egen produktionsform i

mere miljøbevidst retningsform - og lære dette fra os. Eksport af forældede og miljøødelæggende produktionsformer må forhindres. I-landenes drift på naturressourcerne i u-landene må bringes til ophør.

Handling er nødvendig, også fordi jordens befolkning vokser hastigt. Det vil øge presset på alle kendte ressourcer. Naturen kan kun beskyttes, hvis vi accepterer et fælles ansvar.

Som led i det europæiske samarbejde om begrænsning af miljøforureningen har EF helt særlige forpligtelser. Her skal omfattende fælles initiativer gennemføres, således at det ikke længere tillades at udlede miljøskadelige stoffer i havene eller på landjorden. Det samme gælder indsatsen over for den omfattende luftforurening. Også inden for de enkelte regioner i Europa bør der sættes på et stærkere samarbejde om miljøpolitikken - det gælder Nordøen, Østersøen og Europas floder.

EF må ikke fremstå som en hindring for lokale danske initiativer til forbedring af miljøforholdene. EF's miljøregler omkring såvel det ydre miljø som arbejdsmiljø skal i Danmark betragtes som absolut minimumskrav.

I Danmark vil socialdemokraterne arbejde for en miljøpoli-

tik, der omfatter alle sider af samfundet, såvel kortsigtede som langsigtede miljøkonsekvenser skal indgå i en helhedsbedømmelse. Arbejdsmiljøet skal tages ligeså alvorligt som samfundsopgave som hensynet til det ydre miljø. Socialdemokratiet vil arbejde for en øget information om, hvad den enkelte kan gøre for at nedbringe skader på natur og miljø.

Socialdemokraterne vil forstærke indsatsen for et bedre arbejdsmiljø gennem stærkere regelsæt, bedre interne sikkerhedsordninger, en styrkelse af arbejdstilsynet og forstærke informations- og forskningsindsats, der i højere grad end hidtil beskæftiger sig med løsninger af problemerne og er integreret i produkt- og produktionsudviklingsarbejde.

Vi accepterer ikke en miljøpolitik, hvor der kun skal ryddes op. Derimod vil socialdemokraterne styrke den forebyggende indsats. De problemer, vi i dag har i såvel naturen som arbejdslivet, skyldes for sen indsats eller manglende viden i de politiske, økonomiske og sociale systemer. Derfor forudsætter en ændret politik en målbevidst indsats.

Danmark står samtidig i dybt alvorlige økonomiske og beskæftigelsesmæssige problemer og tilsvarende gælder store

Landbruget er fortsat en betydelig kilde til forurening af grund- og vandmiljø på grund af et betydeligt overforbrug og forkert anvendelse af gødning og sprøjtemidler.

Michael Døngård 2. maj

dele af Europa. Socialdemokraterne har imidlertid besluttet at udforme en økonomisk vej, som er økologisk bæredygtig for det danske samfund. Hensynet til miljøet går forud for økonomiske og beskæftigelsesmæssige interesser.

Naturmiljøet

Samfundsøkonomisk tilvækst er en af forudsætningerne for, at socialdemokraternes mål kan nås.

Derfor skal miljøhensynet og hensynet til den økonomiske fremgang forenes. Det forudsætter klare regler, flerårig planlægning, udvikling af nye produktionsmetoder, konsekvens i sagsbehandling og en erhvervs politik, som omfatter et målbevidst samvirke mellem den offentlige sektor og de private virksomheder.

Miljøproblemerne må behandles som en fælles opgave, der må ydes bidrag til fra alle sider. De er ikke en enkelt sektors eller et enkelt erhvervs ansvar. Afgørende er, at der sker et holdningsskift og en forståelse for at tilvejebringe en mere hensigtsmæssig og økologisk bæredygtig industriel udvikling.

Ved industriinvesteringer må miljøkonsekvenser inddrages nøje allerede i planlægningsfasen. Den kommunale miljøkon-

trol må inddrages i beslutningerne om investeringer i en ny produktion. Ud fra en forebyggende interesse skal der først og fremmest ske fremme af investeringer, der skaber vækst på områder, hvor der ikke er fare for miljøet.

Landbruget er fortsat en betydelig kilde til forurening af grundvand og vandmiljø iøvrigt, på grund af et betydeligt overforbrug og forkert anvendelse af gødning og sprøjtemidler. Landbruget skal erkende, at denne udvikling ikke kan fortsætte, og at der må iværksættes en gradvis omlægning af produktions- og dyrkningsformer. Socialdemokraterne vil sikre økonomiske vilkår for landbruget, som fremmer en hensigtsmæssig, miljømæssig og strukturel udvikling.

Den øgede fritid vi har fået, og som øges væsentligt i de kommende år, vil medføre en ændring i befolkningens færden i naturen. Naturbegrebet skal derfor udvides til at omfatte andet end de nuværende rekreative arealer. Naturbegrebet skal fremover også omfatte de meget store landbrugsområder vi har i Danmark, og som befolkningen i henhold til lovgivningen ikke har nogen adgang til at færdes i, da områderne er underlagt privat ejen-

domsret. Dette gælder også markveje, stier, og skel.

Områderne ligger ofte tættere på boligområderne end de traditionelt rekreative områder som skov og strand. Befolkningen må derfor gennem lovgivning sikres adgang til at færdes i og omkring arealer, der benyttes til landbrug. Adgangen skal gælde markveje, skel, grønne vandløbskanter, stubmarker, og ubenyttede græsarealer. Denne adgangsret skal sikres gennem lovgivning og uden vederlag. Adgangsretten skal sikres på en måde, så jordbrugerne ikke påføres udgifter eller ulemper i driften. Undervisning og oplysning om friluftslivets udfoldelse under sådanne nye vilkår må sikres.

Omstillingsbehovet for industri og landbrug bliver omfattende, efterhånden som tilpasningen til de økologiske krav i de nærmeste år skal respekteres. Det forudsætter store og langsigtede investeringer. Socialdemokraterne vil i sammenhæng hermed tilvejebringe det bedst mulige regelsæt for pensionsfondes og lønmodtagerfondes investeringsmuligheder inden for miljøområdet. Netop den langsigtede pensionsopsparing kan medvirke til at løfte en stor del af miljøinvesteringsopgaverne, som forudsætter et langtidsperspektiv i

forbindelse med et økonomisk afkast.

Socialdemokraterne vil tilrettelægge en miljølovgivning for såvel beskyttelsen af vandmiljøet, indgreb over for brug af farlige forurenende kemiske stoffer og produkter, mod luftforurening og en skærpet lovgivning til beskyttelse af levnedsmidlerne. En mere aktiv genbrugspolitik indeholdende forskning og information - skal udformes i sammenhæng hermed. Princippet "forureneren betaler" skal også afspejles i bødernes størrelse ved overtrædelser af miljølovgivningen. For at begrænse konsekvenserne af miljøuheld bør det offentlige miljøberedskab skærpes.

Vandmiljøet

Havet omkring Danmark og de indre farvande samt søer og åer kræver en særlig indsats i de kommende år.

Socialdemokraterne vil arbejde for, at der vedtages klare og hensigtsmæssige normkrav og retningslinjer for de nødvendige indgreb.

- Uddannelsen og forskningen skal opprioriteres. Der skal forskes i udvikling af renere teknologier, således at produktionsformer og processer ikke fremover belaster natur og miljø. Tilsvarende intensi-

veres forskningen i biologisk bekæmpelse og andre initiativer, som kan reducere forbruget af sprøjtegifte og kemikalier.

- Natur- og miljøundervisningen styrkes på alle niveauer.
- Der fastsættes tidsrammer for udbygning og etablering af alle nødvendige rensningsforanstaltninger for kommuner, industri og landbrug. Der skal fastsættes udledningskrav for nitrat, fosfor og organisk stof i alle kommuner.
- Det må sikres, at de enkelte virksomheder selv renser for miljøforurenende stoffer, der kan forårsage driftsforstyrrelser i de kommunale rensningsanlæg. Medarbejdere ved de kommunale rensningsanlæg må sikres tilstrækkelig uddannelse og efteruddannelse.
- Reglerne for rensning af det spildevand, der udledes til vandløbene, skal skærpes. Landbrugets forbrug af kunstgødning skal nedsættes til det økologiske bæredygtige. Den nødvendige lovgivning skal sikre gennemførelse af obligatorisk gødningsplanlægning m.v. Der skal arbejdes systematisk for, at forurening af grundvandet forebygges. De nuværende regler om grund-

vandets beskyttelse tages op til revision.

- Det skal sikres, at alle affaldsdepoter og forurenede grundarealer bliver behandlet, således at de ikke udgør nogen fare for miljøet.
- Der må sikres mere effektiv kontrol ved brug af kemikalier. Indsatsen til nedbringelse af udledning af næringssalte og tungmetaller i Østersøen og Nordsøen skal forstærkes.
- Den kemiske og biologiske industri er et vigtigt udviklingsområde her i landet. Men henblik på at forene de samfundsmæssige interesser med miljøinteresserne, må der gennemføres en overordnet planlægning af fremtidige industriens placering synspunktet om, at den kemiske industri bør indgå i en overordnet planlægning søges tilgodeset.
- Der må samtidig tages stilling til dansk fremstilling og eksport af kemikalier og kemiske bekæmpelsesmidler til andre lande, herunder især u-landene. Der bør ikke tillades fremstilling og eksport af kemiske produkter, der er forbudt mod at bruge i Danmark. I stedet skal der sættes på systemudvikling og eksport af miljøvenlig teknologi. Forbruget af farlige

Der skal arbejdes på en hurtig reduktion af de ozonnedbrydende stoffer. Specielt skal der sættes ind over for anvendelsen af freon i køleskabe og skumplast.

farlige sprøjtegifte, især inden for landbrug og gartneri og i private haver, skal ned-sættes og styres af et bedre regelsæt, gennem afgiftssystemer og indførelse af receptpligt. Der skal indføres en obligatorisk uddannelse for alle brugere af sådanne sprøjtemidler.

Luftforurening

Forureningen af luften er blevet betydeligt forværret. Det skyldes især det stigende energiforbrug, den stærkt tiltagende bilisme og industriens udledninger.

- Der skal arbejdes for en yderligere nedsættelse af udledningen af svovldioxid og kvælstofoxider. Kravene til industriens udledning skal skærpes væsentligt. Også udledningen fra de store kul- og oliefyrede kraftværker skal reduceres gennem en omlægning af energiproduktionen og en generel af-dæmpning af energiforbruget. Det er vigtigt, at miljøteknologi der skal anvendes, bliver udviklet i Danmark - til gavn for beskæftigelsen og samfundsøkonomien.

Det er samtidig den eneste måde, hvorpå udslippet af kul-

dioxid - CO₂ - kan nedbringes. Træbeplantning bør øges, idet planter medvirker til at ned-bringe luftforurening.

- Luftforureningen fra bilernes udstødningssgas er blevet meget værre i de seneste år. Afgifter på udstødningssystemer til begrænsning af luftforurening undtages for omsætningsafgifter. Der skal etableres skærpede regler for indretningen af bilernes motorer og udstødningssystemer, og blyanvendelsen i benzin skal nedsættes og på længere sigt helt fjernes. Overgang til anvendelse af elbiler skal stimuleres økonomisk.
- Der skal arbejdes på en hurtig reduktion af de ozonnedbrydende stoffer. Specielt skal der sættes ind over for anvendelsen af freon i køleskabe og skumplast. Målet er et effektivt internationalt forbud mod anvendelsen af disse stoffer.

Sunde levnedsmidler

Den danske ernæringspolitik skal udbygges, og den almene sundhedstilstand forbedres bl.a. gennem en mere målrettet levnedsmiddelpolitik. Der skal afses midler til information om sund levevis.

Socialdemokraterne vil arbejde for:

- Levnedsmiddelkontrollen

skal udvikles og effektiviseres, så forbrugerne sikres tryghed ved indkøb af levnedsmidler.

- Den samfundsmæssige produktvurdering og kontrol skal fremmes i forbindelse med ny teknologi herunder anvendelsen af gensplejning i levnedsmiddelproduktionen. Således at hensyn til menneskers sundhed og sikkerhed tilgodeses, og naturen beskyttes.
- Levnedsmidler bør friholdes for kunstige farvestoffer og anvendelsen af tilsætningsstoffer skal holdes på et minimum. Socialdemokraterne vil ikke godkende bestråling af levnedsmidler som konservering, så længe det ikke er videnskabeligt bevist at være uden sundhedsfare.
- Ernæringslære bør styrkes i alle pædagogiske- og sundhedsuddannelser.
- Ernæringsforskningen må udbygges og sikres bedre arbejdsvilkår.

Genbrug og genanvendelse

Genbrug i Danmark har hidtil haft forringede vilkår, fordi de økonomiske og markedsmæssige betingelser har været utilstrækkelige.

En genbrugspolitik er også et naturligt led i en økologisk bæredygtig økonomisk politik.

Socialdemokraterne ønsker tilrettelagt en offensiv genbrugspolitik, som ud fra et samfundsøkonomisk synspunkt også vil være rentabel. En genbrugspolitik er også et naturligt led i en økologisk bæredygtig økonomisk vækstpolitik.

Ved nyopførsel af bygninger, herunder boliger, bør der tages højde for evt. fremtidige genbrugsmuligheder, f.eks. anlæg til sortering af affald ved kilden.

På konkrete områder vil socialdemokraterne arbejde for:

- Lovgivningen om indsamling og genanvendelse af papir, glas og plastic skal udvides til at omfatte andre produkter som f.eks. metaller. Der ønskes indført sortering ved kilden af husstandsaffald. Offentlige institutioner bør pålægges at bruge genbrugspapir.
- Som led i en kombineret genbrugs- og industripolitik tilrettelægges en landsomfattende indsats for oprettelse af kommunale og fælleskommunale genanvendelsescentre og industrier. Formålet hermed er at affalds- og genanvendelsesproblemerne i højere grad søges løst på samfundsøkonomisk grundlag, selvom de

ikke umiddelbart er rentable ud fra et privatøkonomisk synspunkt. Genanvendelsescentre og industrier skal kunne etableres og drives som en offentligt ejet produktionsenhed eller gennem et samarbejde mellem kommunerne og det private erhvervsliv.

- Der bør indføres forbud mod brug af engangsmaterialer, som ikke kan genanvendes. Indførelse af pantordninger bør udstrækkes til nye områder.
- Den praktiske forskning inden for genbrugsindustrien bør intensiveres.

Naturbeskyttelse

Der må gøres en særlig indsats for at genoprette tidligere naturområder, og den tilbageværende natur må bevares og sikres mod ødelæggende påvirkninger.

Socialdemokraterne vil konkret arbejde for:

- Naturfredningsloven skal strammes, så der kan ske en koordineret indsats for genopretning af ødelagte naturområder og for beskyttelse af eksisterende. Der bør ikke længere gives tilladelse til større inddæmninger og landvindinger. Derimod bør man genetablere de store vådområder, der er blevet

Jørn Skjærveder/Arbidsbladet

drænet og udnyttet til korn dyrkning.

- Bræmmerne langs vore åer og søer skal beskyttes mod kemiske stoffer.
- Naturparker skal lovfæstes i naturfredningsloven som et udtryk for større områder med særlige landskabelige kvaliteter, hvor der startes en samlet indsats med hensyn til naturforvaltning, friluftsliv og naturvejledning.

Friluftsliv

I fremtidens fritidssamfund vil det være en vigtig opgave for socialdemokraterne at sikre alle adgang til at dyrke friluftsliv, uanset indtægt og social position.

Socialdemokraterne vil konkret arbejde for:

- Befolkningens adgang til umotoriseret færdsel i naturen skal sikres. På de stats-ejede arealer skal friluftslivet prioriteres højt.
- De nærkreative muligheder i byområder skal sikres.
- Der skal sættes bevidst på at udvikle ferie- og fritidsmuligheder, der er tilpasset et samfund med stærkt øget fritid spændende fra teltpladser og vandrerhjem til Dansk Folkeferie.
- Interessen for at holde ferie i Danmark skal styrkes yderligere.

Forskningen omkring friluftslivet skal fremmes.

- Friluftspolitikken skal udvikles i samspil med alle interesserede organisationer og grupper.
- Friluftspolitikken skal samordnes mellem myndigheder, organisationer, såvel på centralt som regionalt og lokalt niveau. Amter og kommuner skal gennem planlægningslovgivningen pålægges at udlægge tilstrækkelige arealer og faciliteter til befolkningens friluftsliv.
- Der skal sættes på uddannelse og oplysning om naturen og friluftslivet. Især aktiviteter i folkeskolen, så børn og unge får indsigt i og mulighed for at opleve naturen. Naturskolerne skal udbygges, og der skal indføres en permanent naturvejlederordning.
- Socialdemokraterne vil inddrage befolkningen mere aktivt i planlægningen af det åbne land på kommunalt plan.
- Forskningen omkring friluftslivet skal fremmes.

Et godt arbejdsmiljø

Belastningerne i naturmiljøet og arbejdsmiljøet har ofte fælles udgangspunkter. Det er derfor vigtigt, at de to områder vurderes ud fra en helhedsbetragtning og, at der - hvor det er hensigtsmæssigt - udvikles fælles

løsningsmodeller. Netop denne synsvinkel sikrer den forebyggende miljøpolitik fremfor alene behandling af symptomer.

Hvor det er teknisk muligt, må begge typer af miljøproblemer løses gennem anvendelse af renere og ressourcebesparende teknologier, lukkede systemer, miljøvenlige stoffer og materialer. Forskningen må fremmes for at styrke den udvikling. Bedre arbejdsmiljø forudsætter på en række områder en direkte målrettet indsats.

Socialdemokraterne vil konkret arbejde for:

- I en del af industrien er arbejdet splittet op i ensformige gentagne bevægelser i et helbredstruende tempo. Der skal iværksættes initiativer til at ændre arbejdets tilrettelæggelse med henblik på at opnå et bedre fysisk og psykisk arbejdsmiljø. Specielt kan der peges på øget indflydelse på arbejdets organisering.
- Den interne sikkerhedsorganisations kompetence over for virksomhedens beslutninger og sikkerhedsrepræsentanternes uddannelse skal styrkes. Der skal ske en væsentlig udvidelse af bedriftssundhedstjenesten.
- Alle virksomheder må omfattes af pligt til sikkerhedsorganisation og bedriftssund-

hedstjeneste, desuden skal BST have pligt og ret til at lave opsøgende arbejde overfor tilsluttede virksomheder, der ikke benytter sig af BST's ydelser. Minimumsgrænsen for pligt til at oprette sikkerhedsorganisation skal nedsættes til 5 ansatte. For virksomheder under 5 ansatte skal der oprettes regionale branchesikkerhedsrepræsentanter, bl.a. gennem regionale sikkerhedsrepræsentanter for de små virksomheder.

- De ansatte skal have ret til at afvise arbejde, der ikke opfylder arbejdsmiljølovens regler eller anses for begrundet sundhedsfarligt.
- Arbejdstilsynets ressourcer må styrkes både lokalt og centralt. Sanktionerne for overtrædelse af arbejdsmiljøloven skal skærpes væsentligt.
- Arbejdsmiljøet skal sikres og forbedres, så sundhedsskadelige påvirkninger undgås, og specielt skal skader på arbejdspladser og fostre forhindres. Kemikalielovgivningen skal styrkes, således at anmeldelsen af nye stoffer udvides til at omfatte langt flere nye stoffer end idag.
- Det centrale produktregister for kemikalier o.l. fastholdes og servicefunktioner i tilknytning til udsendelse af oplys-

Arbejdstilsynets ressourcer må styrkes både lokalt og centralt. Sanktioner for overtrædelse af arbejdsmiljøloven skal skærpes væsentlig.

2. maj

- ninger til bl.a. sikkerhedsrepræsentanter m.fl. forbedres.
- Der skal arbejdes for, at langt flere af de sygdomme, der rent faktisk skyldes arbejdsforholdene, anerkendes som erstatningsberettigede arbejdsskader. Arbejdsgiverne pålægges at yde fuld løn ved arbejdsskader samt forpligtelser i forhold til den arbejdsskadedes fortsatte beskæftigelsesmuligheder. Det retslige system bør effektiviseres omkring arbejdsskader.
- Der skal opbygges arbejdsmedicinske klinikker i sygehussektoren i alle amter. Arbejdsmedicin skal sikres større vægt i lægestudiet.
- Forskningen i arbejdsmiljøproblemer skal intensiveres.

Sikringen af en mere dynamisk arbejdsmiljøpolitik er nødvendig både af hensyn til det enkelte menneske og samfundets. Det er dokumenteret, at dårligt arbejdsmiljø koster samfundet milliardbeløb i form af arbejdsskader m.m. Socialdemokraterne ser derfor også en aktiv arbejdsmiljøpolitik som et naturligt led i styrkelsen af "det forebyggende samfund".

Sanktionsmuligheder

Bøderne for overtrædelse af miljøbestemmelserne skal forhøjes

væsentligt. De økonomiske ansvarlige skal kunne rammes direkte sammen med bestyrelser og direktion. Fortjeneste ved undladte miljøforanstaltninger konfiskeres. Virksomheds-ejerne skal solidarisk hæfte for, at de forvoldte miljøskader genoprettes snarest.

Uddannelse gennem hele livet

En sammenhængende fornyelse af uddannelsespolitikken er helt afgørende for det enkelte menneskes videre udviklingsmuligheder og aktive deltagelse i nye demokratiske samfunds- og arbejdsliv, for den enkeltes beskæftigelsesmuligheder og for hele samfundets udviklingsmuligheder i forandringens tid.

Hvis Danmark skal nå såvel de menneskelige formål som de økonomiske mål, som er helt afgørende for de kommende års samfundsudvikling, kræver det omfattende investeringer i udbygning og fornyelse af uddannelsessystemet. Kun gennem højt kvalificerede grund-, videregående- og efteruddannelser er vi i stand til at klare os i den internationale konkurrence og udvikle en global forståelse som grundlag for udvikling af international solidaritet.

Socialdemokraterne er især opmærksom på, at den teknologiske udvikling - uden en sammenhængende fornyelse af uddannelsessystemet - kan indebære en udstødning af mange lønmodtagere på arbejdsmarkedet, som ikke har haft mulighed for en anden uddannelse end folkeskolen.

For socialdemokraterne er uddannelsespolitiske reformer i perioden 1988 - 1992 nødvendige, hvis vi skal fastholde vort

grundlæggende mål: At alle samfundsgrupper - og ikke mindst de svageste grupper - må sikres rimelige beskæftigelsesmuligheder. Det er en kendsgerning, at der er en nær sammenhæng mellem løn- og arbejdsvilkår for den enkelte og de uddannelsesmæssige forudsætninger.

Dermed er en gennemgribende uddannelsespolitisk indsats tæt forbundet med socialdemokraternes fortsatte arbejde for en styrkelse af ligestillingen mellem kønnene på arbejdsmarkedet. Erfaringsmæssigt er mange kvinder især beskæftiget inden for lavtlønsområderne, hvor de uddannelsesmæssige forudsætninger er dårligst.

Det samlede mål for socialdemokraternes uddannelsespolitik er at give hver enkelt borger forståelse for samfundets funktion og at give lige muligheder for at udvikle evner og færdigheder til gavn for sig selv og for fællesskabet. Uddannelsespolitikken skal imødegå den sortering, som sker i såvel folkeskolen, ungdomsuddannelserne som de videregående uddannelser.

Socialdemokraternes uddannelsespolitiske reformindsats samler sig om syv hovedområder:

- En sammenhængende ud-

dannelsesplanlægning, der bygger på helhedssyn og fornyelse og som foretages ud fra de uddannelsessøgendes, arbejdsmarkedets og samfundets behov.

- Folkeskolen bør sikres sådanne vilkår, at den kan fastholde sin rolle som en skole for hele befolkningen.
- Ungdomsuddannelserne skal samordnes og der skal skabes plads for eksperimenter og nydannelser med henblik på dynamisk udvikling af uddannelsernes indhold.
- De grundlæggende erhvervsuddannelser udbygges og samordnes, så alle unge sikres en uddannelse med erhvervs- og videreuddannelseskompetence. Uddannelse for unge, der aldrig har været på arbejdsmarkedet, skal prioriteres højt. Dette kan f.eks. ske ved moduluddannelse, der giver muligheder for at bygge videre på tidligere uddannelser om praktisk erfaring.
- Der skal ske en fornyelse af de videregående uddannelser.
- Den helt afgørende uddannelsesreform i de nærmeste år bliver en opfyldelse af det påtrængende uddannelsesbehov, som mange lavtlønnede har: den betalte frihed til uddannelse.

De grundlæggende erhvervsuddannelser udbygges og samordnes, så alle unge sikres en uddannelse med erhvervs- og videreuddannelseskompetence.

Lars Rohlfz, mnt

- Udbygningen af uddannelsesstøtten, er ligeledes en påtrængende opgave.

En sammenhængende uddannelsespolitisk planlægning.

Socialdemokraterne prioriterer en uddannelsesplanlægning, som skaber helhed i uddannelserne og koordinering af de forskellige uddannelsers indhold og opbygning:

- Den overordnede uddannelsesplanlægning skal fastlægge mål og mindstekrav til sikring af veldefinerede og ensartede kompetencer for alle uddannelser. Lovgivning, styring og aktiviteter inden for hvert uddannelsesområde skal koordineres på tværs af ministerier og direktorater. Der etableres en uafhængig faglig-politisk rådgivning af ministeren.
- De øvrige opgaver inden for uddannelsesplanlægningen decentraliseres, så de enkelte uddannelsesinstitutioner har ansvaret for undervisningens gennemførelse. Erhvervsuddannelserne tilrettelægges i et snævert samarbejde med arbejdsmarkedets parter - centralt og lokalt med myndighederne og uddannelsesinstitutionerne.
- Uddannelserne skal yderligere demokratiseres. Elever og skolenævn skal have ind-

flydelse, medbestemmelse og medansvar på den daglige drift, undervisning, pædagogiske praksis og styring.

Helhedsskolen - Folkets skole

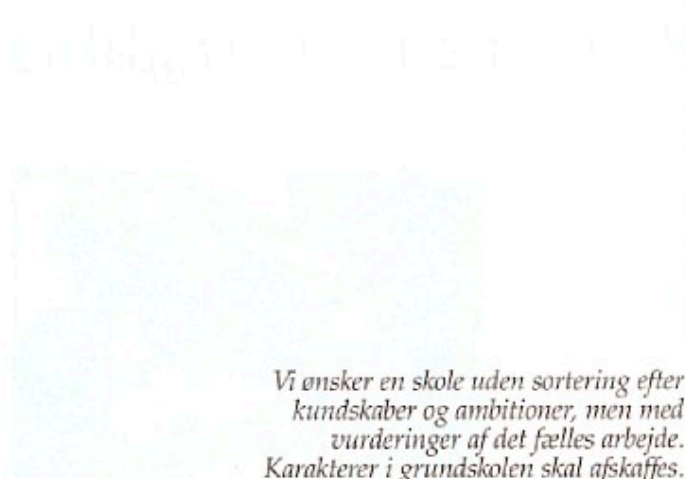
Det fælles erfaringsgrundlag, som opvæksten i folkeskolen giver, er af afgørende betydning for fremtidige generationers oplevelse af et kulturelt fællesskab. Socialdemokraterne vil udvikle og styrke en folkeskole med helhed og sammenhæng. En grunduddannelse som giver oplevelser og viden, færdigheder og erfaring til alle. Skolens arbejde skal have kvalitet, så børnene udvikles til livsduelige og handlekraftige mennesker, der er bevidste om egne muligheder for at påvirke samfundsudviklingen. Viden og færdigheder tilegnes mest i meningsfulde sammenhænge, hvor der også lægges vægt på kunst, kultur og fantasi. De praktiske og kreative fag skal have samme vægt og kompetence som boglige og tekniske fag.

I den pædagogiske tilrettelæggelse af undervisningen lægges vægt på at styrke såvel pigers som drenges selvværdfølelse. Således, at børn sikres mulighed for legen som en elementær nødvendighed.

- Der skal arbejdes for en helhedsskole med sammen-

hæng mellem undervisning og fritid. Der skal gennemføres undervisningsaktiviteter både i og udenfor skolens rammer.

- Arbejdet skal foregå i emne- og begrebsmæssige helheder, som lægger op til elevernes aktive deltagelse - herunder skal der lægges vægt på musiske og kropslige aktiviteter - samt indsigt i miljø-, natur- og ernæringslære, kultur- og samfundssammenhænge.
- Eleverne skal lære at tænke teoretisk og handle praktisk. Skolen skal åbnes mod lokalsamfundet, dets arbejds- og foreningsliv. Den åbne skole må hente lokalsamfundet ind i skolens hverdag. Forældrene skal inddrages i skolens undervisning og daglige liv.
- Folkeskolens formål skal virkeliggøres. Den enkeltes alsidige udvikling og opdragelse til deltagelse i et demokratisk samfund, skal udvikles til selvstændighed i et fællesskab, der påtager sig ansvar for både lokale nationale og globale levevilkår. En øget vægt på undervisning i fremmede sprog er en nødvendig forudsætning for en aktiv forståelse for og deltagelse i det internationale samfund. Vi ønsker en skole, hvor eleverne får mulighed for at ud-

Vi ønsker en skole uden sortering efter kundskaber og ambitioner, men med vurderinger af det fælles arbejde. Karakterer i grundskolen skal afskaffes.

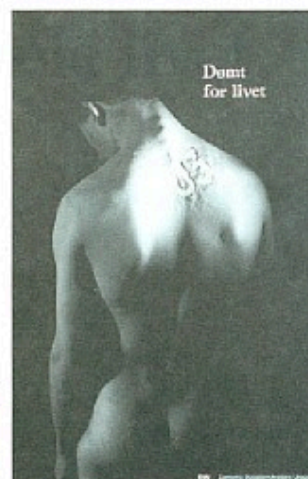
- øve demokratiet gennem større indflydelse på egen hverdag. Dette skal gøres ved at nedlægge skolenævnene og oprette skolebestyrelser med deltagelse af forældre, elever, lærere samt eksterne brugergrupper.
- Vi ønsker en skole uden sortering efter kundskaber og ambitioner, men med vurderinger af det fælles arbejde. Karakterer i grundskolen skal afskaffes.
  - Eleverne skal sikres større indflydelse på og ansvar for det daglige arbejde og derved lære på fredelig vis. Elevrådsarbejdet skal styrkes, idet den enkelte elev sikres et minimum af tid til elevrådsarbejde.

En samordnet og eksperimenterende ungdomsuddannelse
Socialdemokraterne vil arbejde for en samordning af ungdomsuddannelserne, så alle unge får en almen studie- og erhvervskompetence. Det almene indhold i uddannelserne skal styrkes og derved bidrage til udviklingen af "det hele menneske".

- Erhvervsfaglige grunduddannelser samles i et enstrengt erhvervsuddannelsessystem.
- Det skal bygge på vekseldannelsesprincippet med en tæt sammenhæng mellem teori og praksis. Uddannel-

serne indledes med et basisår og inddeles i hovederhvervsområder med henblik på gradvise valg og størst mulig bredde i uddannelserne.

- Eksisterende økonomiske, geografiske og indholdsmæssige barrierer må fjernes, så alle unge sikres reel mulighed for en erhvervskompetencegivende uddannelse af mindst 3 og normalt 4 års varighed.
- Der afsættes de nødvendige økonomiske ressourcer, så erhvervsuddannelserne kan være på højde med den teknologiske udvikling. Der bør undervises i arbejdsmiljø.
- Alle elever skal sikres en praktikplads. Planlægningen skal udformes lokalt i et tæt samarbejde med arbejdsmarkedets parter. Alle elever skal sikres en praktikplads, så de kan gennemføre en erhvervsuddannelse. Såvel indenfor det private erhvervsliv som indenfor den offentlige sektor skal alle muligheder for at etablere uddannelsesaftaler udnyttes. De faglige udvalg og de lokale fagkomiteer skal i samarbejde med skoler og arbejdsformidlingen virke for det nødvendige antal pladser. Tilskudssystemet skal indrettes, så arbejdsgivere, der ikke opretter uddannelses-

DSU-1988

pladser videregiver tilskud til de arbejdsgivere, der etablerer pladser. I særlige forhold kan eleverne gennemføre uddannelsen gennem værkstedsskoler o.l.

- Allerede eksisterende grundlæggende erhvervsuddannelser skal føres ind under det enstrengede erhvervsuddannelsessystem. Der etableres nye uddannelser inden for offentlige og private beskæftigelsesområder, der ikke i forvejen er dækket af ungdomsuddannelser.
- Der skal gennemføres en forsøgslov for gymnasiet, som giver tid og mulighed for at gøre flere erfaringer med en åben tværfaglig og eksperimenterende uddannelse, herunder et samarbejde med erhvervs- og handelsskoler.
- Gymnasiets fagkreds og indhold skal revideres, så de praktiske og kreative fag, uadrettede projekter og praktikperioder integreres i uddannelsen. Der etableres en fælles indgang. Fællesfagene skal styrkes og skellet mellem sprogligt og matematisk gymnasium svækkes.
- Højere Forberedelseseksamen (HF) skal fastholdes. Der gives mulighed for, at HF bliver den eksperimenterende, alternative ungdoms- og voksenuddannelse, som gi-

På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram 1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988

Der skal i voksenuddannelsen være frit valg mellem aktiviteter af almen art og kompetencegivende efter- og videreuddannelse.

fra Hansen 2. maj

ver kompetence til de videregående uddannelser. Det må sikres, at der i alle uddannelsesforløb er en tilskyndelse til studieophold i udlandet.

- Den kommunale ungdomsskole, hvor unge på tværs af alle skoler kan mødes omkring en udvikling af deres faglige og kreative interesser og evner, skal fortsat styrkes og udvides.

De videregående uddannelser
Socialdemokraterne vil arbejde for, at alle videregående studier og erhvervsuddannelser i et skifte mellem teori og praksis giver mulighed for personlig udvikling og faglig dygtiggørelse i en livslang process.

- De videregående uddannelser organiseres i en centeropbygning med en grundlæggende fælles struktur.
- På alle områder skal der være mulighed for afsluttede uddannelser af forskellig længde. Uddannelsen skal kunne gå på tværs af den traditionelle fagopdeling og de traditionelle fagbindinger.
- Alle uddannelser skal indeholde praktikperioder og temaer af praktisk teoretisk karakter. Uddannelsens indhold skal revideres med krav om samfundsrelevans og tværfaglige projekthold.
- Studie- og erhvervsvejled-

ning skal styrkes gennem en forenkling og koordination.

- Undervisningsmetoder og arbejdsformer skal udvikles frem mod en demokratisering af undervisningen.
- Der skal etableres en effektiv, faglig- og pædagogisk støtte for de studerende, særlig i de første studieår, så en højere gennemførelsesprocent kan sikres.

Den centrale uddannelsesreform: Betalt frihed til uddannelse

Socialdemokraterne finder, at betalt frihed til uddannelse, er den helt afgørende nødvendige uddannelsesreform i de kommende år. Den vil give ny kompetence og åbne for nye livs- og arbejdsmuligheder.

Betalt frihed til uddannelse skal prioriteres for dem, der har fået mindst uddannelse i deres ungdomstid.

- Forslaget skal omfatte alle voksne lønmodtagere - beskæftigede som arbejdsløse - der har haft en tilknytning til arbejdsmarkedet. Som et led heri er det vigtigt at sikre, at erhvervs erfaring også indgår i en samlet vurdering af den enkeltes kompetence og dermed adgangsmuligheder til de ordinære uddannelser.
- Lønmodtagere og ledige sikres ret til frihed til deltagelse

i uddannelse. Gennem en offentligt finansieret uddannelsesfond kan der udbetales løngodtgørelse til lønmodtagere, der udnytter frihedsretten. Midlerne i løngodtgørelsespuljen prioriteres, så de først og fremmest kommer de grupper til gode, som har en begrænset forudgående uddannelsesbaggrund.

- Lønmodtagerne skal sikres ret til at vende tilbage til samme arbejde efter en uddannelsesperiode.
- Der skal i voksenuddannelserne være frit valg mellem aktiviteter af almen art og kompetencegivende efter- og videreuddannelser. Der skal tilbydes aktiviteter som daghøjskoler og studier ved grundlæggende og videregående uddannelser, ophold med arbejde eller studier i udlandet, uddannelse på arbejdsstedet og aktiviteter arrangeret af oplysningsforbund og de faglige organisationer.
- Ordningen med betalt frihed til uddannelse skal gennemføres i sammenhæng med en styrkelse af efteruddannelserne - som led i en samlet voksenuddannelsesreform.
- Der skal gennemføres en koordination af voksenundervisningen både lokalt og centralt. Oplysningsforbundene

*Næste trin må være, at elever i
erhvervsuddannelsernes basisår sikres
løn.*

Lars Rasmussen

skal have bedre muligheder for at tilbyde et varieret udbud af fritidsundervisnings-tilbud. Uddannelsesinstitutioner skal medvirke ved udvirkning af flere og nye tilbud for voksne som led i betalt frihed til uddannelse.

Uddannelsesstøtte - studieløn

Socialdemokraterne anser den senest gennemførte reform af statens uddannelsesstøtte som det første led i en samlet reform af hele uddannelsesstøtten.

- Næste trin må være, at elever i erhvervsuddannelsernes basisår sikres løn, og at de 16-18 årige integreres i det samlede uddannelsesstøttesystem.
- Der bør sikres en løbende regulering af satserne for lån og stipendier, indtil målet - en studieløn med arbejds- og samarbejdsforpligtelser - er nået. Lån bør være rentefrie i uddannelsesperioden.

Kulturliv og fritidsliv - et helt liv for hele folket

Åbenhed og bredde er vigtige begreber i socialdemokraternes kulturpolitik. I kølvandet på mange græsrodsbevægelser, beboerinitiativer o.l. er der i de seneste år vokset en kulturel frødhed frem, der har givet sig udslag i en helt ny folkekultur. Socialdemokraterne vil støtte de mange nye kulturformer.

De kulturelle samværsformer har fjernet sig fra mere traditionelle samværssteder som teater- og biografale. Nye lokale muligheder for samvær - i form af forsamlings- og medborgerhuse, væresteder, ungdomsklubber og idrætsfaciliteter må derfor skabes. Det giver også muligheder for, at flere aldersgrupper kan være sammen og dyrke fælles interesser. Dette gælder også udfoldelsen indenfor de nye elektroniske medier, hvor det for lokalradio og lokal-TV's vedkommende må sikres, at borgerne får mulighed for aktivt at medvirke ved fremstilling af egne programmer.

Socialdemokraterne vil fremme en kulturpolitik, der sætter på menneskers behov og ønsker. Rammer, der giver muligheder for aktiviteter i et uformelt fællesskab, skal danne en naturlig modvægt mod den kommercialisering og institutionalisering, der har præget den kulturelle udvikling i de senere

år. I alle lokalsamfund bør der være kulturcentre, hvor mennesker har mulighed for at udvikle sig på egne præmisser fremfor alene at blive underholdt af mediernes industri. Der skal sættes på familievenlige utraditionelle samværsformer.

Den kreativitet og fornyelse, der kan skabes gennem kulturaktiviteter, har stor betydning for samfundets udvikling. Lader vi os dominere alene af de nye teknologiske muligheder, vil vi stå tilbage med et goldt og meningsløst samfund, som ikke giver rum for menneskeligt samvær. Det er den levende kultur, som giver livet indhold og perspektiv, og kunsten giver os farve og dimensioner.

Socialdemokraterne vil derfor arbejde videre for den bevidste og aktive kulturindsats som fundament for det demokratiske samfund. Vi vil bruge kulturpolitikken som et vigtigt instrument for fornyelse og forbedring af vores samfund. Vi vil derfor fremme de værdier der er i det arbejdende menneske, ved at støtte fællesskabets kultur og derigennem gøre grænserne flydende mellem udøvende og nydende.

Socialdemokraternes kulturpolitik er dermed meget målrettet og bevidst - samtidig med at den respekterer det enkelte

menneskes udfoldelsesmuligheder. Ved konsekvent at sætte mennesket i centrum afspejles det bredere, varmere og nærværende samfund, som vi vil.

Kulturpolitikken skal være med til at sikre overblik og sammenhæng:

- Den kulturpolitiske stagnation skal stoppes. I de kommende fire år skal kulturbudgettet forøges med 50%.
- Kommunerne skal stimuleres til samme aktive indsats.
- Decentralisering og selvforvaltning skal styrkes.
- Der skal tages udgangspunkt i befolkningens aktive engagement omkring de kulturelle aktiviteter.
- Der bør arbejdes på, at etablere faciliteter til kulturelle udøvelser i tilstrækkeligt omfang i alle kommuner.
- Kunstnernes økonomiske vilkår skal forbedres.

Et åbent og kritisk kulturliv er nødvendigt for en forandring af det danske samfund og fornyelse af livsmønstret.

Et alsidigt kulturliv

Socialdemokraterne vil arbejde for en samlet prioritering af den kulturelle støtte, som sikrer et bredt og alsidigt tilbud af aktiviteter.

- Alle skal have lige muligheder for at tage del i teaterakti-

På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram
1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988

Der bør iværksættes aktiviteter, der kan fremme børne- og ungdomsteatret. Musik og dramatik bør være obligatoriske undervisningsfag i folkeskolen.

Jesper Horn/Hillemose

- viteterne. Ingen skal af økonomiske eller geografiske grunde afholdes fra muligheden for en teateroplevelse. Støtten til landsdelsteatre og landsdelsscener og Den store københavnske Landsdels-scene må indrettes herefter.
  - Dansk dramatik skal fremmes gennem økonomisk støtte fra samfundet.
  - Det eksperimenterende teaters vilkår skal forbedres. Der skal ydes støtte til nye teaterformer, nye spillesteder og nye produktionsområder. Det gælder også Dansk Amatorteater, som bør sikres bedre arbejdsvilkår.
  - Der bør iværksættes aktiviteter, der kan fremme børne- og ungdomsteatret. Musik og dramatik bør være obligatoriske undervisningsfag i folkeskolen. Der bør ligeledes arbejdes på at iværksætte musik og dramatik og andre kreative aktiviteter i sommerferien.
  - Formålene i den vedtagne musiklov skal følges op af en konkret prioritering, som kan forbedre forholdene for såvel professionelle som amatører. Den særlige punktafgift på gramfonplader bør fjernes.
- Billedkunsten bør være et mere fremtrædende element i hverdagen.
- Anvendelsen af billedkunst i det offentlige og det private byggeri bør fremmes. Kunstnerne skal inddrages så tidligt i projekteringen så udsmykningen bliver en bevidst del af byggeriet og ikke en tilføjelse.
  - Socialdemokraterne vil arbejde målbevidst for et museum for moderne kunst.
  - Der skal generelt arbejdes for at gennemføre udstillingsvirksomhed på skoler, arbejdspladser m.v.
  - Museerne skal støttes økonomisk med henblik på at forøge aktivitetsniveauet i danske museer og udarbejde gode udstillingsprojekter. Socialdemokraterne vil arbejde målbevidst for udlån af billedkunst fra statens museer til kommuner og offentlige arbejdspladser.
  - Land- og byarbejdernes vilkår er for dårligt belyst i danske museer. Derfor ønsker socialdemokraterne særskilt at støtte aktiviteter, der omfatter denne del af Danmarks historie. Også museumsaktiviteter, som belyser kvinders vilkår, skal prioriteres højt.
- Litteraturen er en væsentlig kilde til oplevelse og viden. En vital del er dansk forlagsverden og biblioteksvæsenet.
- Der skal etableres en bog-
- fond, som kan sikre litteraturen for børn og voksne samt dens ophavsmænd.
  - Der bør oprettes et institut for børnelitteratur, som kan sikre forskning, dokumentation og inspiration på området.
  - Der skal skabes kontaktfelder for kultureksport. Der skal igangsættes litteratureksportstøtte, hvor danske forlæggere og kunst- og kulturarbejdere kan få penge til at realisere deres projekter med henblik på eksport. "Værkstedsideen" skal bruges som redskab for at igangsætte.
  - Indskrænkninger i den afgiftsfri adgang til hjemlån fra bibliotekerne skal modarbejdes.
  - Folkebibliotekerne skal være en integreret del af det lokale kulturliv. Der skal være flere muligheder for opsøgende virksomhed, og bibliotekernes åbningstider skal forøges, så de kan tilgodese brugernes behov. I den forbindelse bør det sikres, at skolebibliotekerne kan bruges af den voksne befolkning i skolens område. Uden at det går ud over folkebibliotekernes øvrige virksomhed.
  - Der iværksættes forsøg med arbejdspladsbiblioteker i samarbejde mellem folkebib-

Nærradioer og lokal-TV skal ved lovgivning sikres en rimelig driftsøkonomi.

Knut ER Holm

liotekerne og de berørte faggrupper.

- Brugere skal sikres reel indflydelse på alle aktiviteter i biblioteksvæsenet. Bibliotekernes tilbud bør omfatte oplevelser, information - bøger, musik, teater, digterværksteder, video m.v.
- Det skal sikres, at den offentlige biblioteksafgift omfatter alle ophavsmænd, hvis værker er tilgængelige for bibliotekssystemet.

Socialdemokraterne vil arbejde for, at produktionen af danske spillefilm forøges.

- Dansk Filminstitut bør have midler til at garantere produktionen af danske spillefilm. Dansk Filminstitut bør have øgede midler til støtte til fremstilling af flere danske spillefilm.
- Danske børnefilm bør udgøre en passende del af den samlede produktion. Støtten til kortfilm bør forøges.
- Kommuner og amter bør fremme brugen af audiovisuelle medier. Der bør i kommunalt regi oprettes filmværksteder, oprettes og drives et rimeligt antal biografer og hvor offentligheden kan få adgang til og instruktion i brugen af medier.

En aktiv socialdemokratisk

mediepolitik skal ikke alene sikre ytringsfriheden, men også ytringsmuligheden. I de kommende år skal der sættes på en øget dansk og nordisk produktion af TV- og radioprogrammer.

- Socialdemokraterne ønsker Danmarks Radios rolle som kulturformidler i samfundet bevaret og styrket. Der må således ikke ske en forringelse af de nuværende muligheder for løsning af denne opgave i konkurrence med alternative, kommercielle, reklamefinansierede elektroniske medier.
- Nærradioer og lokal-TV skal ved lovgivning sikres en rimelig driftsøkonomi. Det kan ske gennem en kombination af offentlig støtte og reklameindtægter. Ordningen tilrettelægges med henblik på, at mangfoldigheden i udbuddet af lokalradio og -TV skal bevares.
- Lokalradio og -TV skal ikke være en udbygning af de eksisterende lokale mediemonopoler. Derfor vil socialdemokraterne modarbejde, at dagbladene kan eje eller få afgørende indflydelse på programvirksomheden i radio og TV.
- Socialdemokraterne vil gennem lovgivning modvirke, at reklamen får indflydelse

på programvirksomheden i radio og TV. Reklameindslag i radio og TV skal i givet fald administreres uafhængigt af TV- og radiostationernes interesser og programlægning og sendes i blokke på faste tidspunkter.

Danmark bør forøge indsatsen for at udbrede dansk kultur i udlandet gennem aktive kulturaftaler. Kunstnere bør sikres bedre arbejds- og levevilkår i sammenhæng hermed. Det kan opnås gennem en større anvendelse af kunstnernes værker.

- Professionelle kunstnere er sjældent arbejdsløse - men ofte indtægtsløse. Socialdemokraterne vil sikre, at kunstnere også kan opnå acceptable økonomiske vilkår gennem ordninger, der tager hensyn til kunstnernes særlige arbejdssituation.

Selv en væsentlig forøgelse af den offentlige økonomiske indsats kan ikke dække hele behovet for flere midler. Derfor skal der samarbejdes med private. Det bør ske uden at styre den kulturelle udvikling. Private midler kan først og fremmest være med til at finansiere enkeltprojekter. Det er derimod samfundets ansvar at sikre den egentlige drift af danske kulturinstitutioner.

Breddeidrætten skal sikres bedre vilkår. Det gælder også de alders- og samfundsgrupper, der ønsker at stå udenfor den organiserede idræt. En særlig indsats skal gøres overfor handicapidrætten.

Jørn Sjørneklehn/Verdensbilleder

Fritids- og idrætspolitik.

Med kortere arbejdstid kommer fritidsaktiviteter til at spille en væsentlig rolle for det enkelte menneskes udvikling.

Socialdemokraterne finder det vigtigt, at der skabes lighed i adgangen til og mulighederne for at deltage i fritidsaktiviteterne gennem en offentlig støtte. Fritidsaktiviteter med et socialt sigte skal prioriteres i de offentlige støtteordninger.

- Den nuværende fritidslov er utilstrækkelig og skal erstattes af en ny fritidspolitik. Denne skal udstikke de samlede rammer for offentlig støtte til etablering af aktiviteter og faciliteter.
- Fritidspolitikken kan være med til at modvirke den stærke aldersopdeling, som samfundet generelt er præget af. Socialdemokraterne vil modarbejde den stigende kommerialisering af fritiden.
- Det frivillige foreningsarbejde udgør fortsat grundstammen i socialdemokraternes fritidspolitik. Det er en væsentlig forudsætning for engagement og kreativitet. De frivillige ledere og medarbejdere bør derfor sikres vilkår, der gør dem i stand til at leve op til de udfordringer, det moderne samfund byder på. Samarbejdet mellem det

offentlige og det frivillige arbejde skal styrkes mellem skole-, kultur- og fritidssektoren.

- De kommunale ungdomsskoler og klubber skal bevares som et nødvendigt supplement til det frivillige børne-, ungdoms- og idrætsarbejde i en ny folkeoplysningslov. Der skal stilles krav til ungdomsskolen og ungdomsklubberne om at afprøve og udvikle nye aktivitets-, samværs- og demokratiformer for unge. Der skal ligeledes arbejdes på, at ungdomsklubbernes aldersgrænser udvides.
- Kommunerne skal gennem en samordnet fritidspolitik yde bedre støtte til foreningernes aktiviteter. Gennem en ny fritidslov og tipsloven m.m. sikres statslig støtte til foreningernes administrative og uddannelsesmæssige virksomhed. Kommuner og amter skal afsætte midler til forsøgs- og udviklingsprojekter og fritidsvejledning, som en integreret del af den lokale fritidspolitik.
- Socialdemokraterne vil arbejde for udbygning af åbne idrætsfaciliteter i nye boligbyggerier i forbindelse med projekteringen.

Socialdemokraternes målsætning for idrætten er, at den skal

udgøre et inspirerende led i menneskers hverdag uanset alder og køn, social og fysisk baggrund samt uanset den ambition og intensitet, den enkelte lægger i aktiviteten.

Gennem deltagelse i idrætten fremmer man fællesskab og kommunikation mellem mennesker og er med til at udvikle et forøget velvære og større sundhed.

- Breddeidrætten skal sikres bedre vilkår. Det gælder også de alders- eller samfundsgrupper, der ønsker at stå udenfor den organiserede idræt. En særlig indsats skal gøres overfor handicapidrætten.
- Den offentlige støtte til idrætten skal fortsat være et led i den samlede fritidspolitik. Idrætsfaciliteterne i boligområder og på arbejdspladserne skal fortsat udbygges med offentlig støtte. Idrætsanlæggene må udformes på en sådan måde, at de også kan bruges til andre kulturelle aktiviteter.
- De aktives indflydelse i idrætsorganisationerne skal sikres. Enhver folkelig og demokratisk forening er et bidrag til at skabe forståelse og indsigt i samfundets forhold. Dermed øges engagementet i vor fælles fremtid. Det gælder på alle alderstrin.

- En alsidig idrætsforskning skal fremmes for at forøge mulighederne for idrætsudfoldelse overalt i samfundet.

Folkekirken.

Det kirkelige arbejde er en del af vor kulturelle og idemæssige udvikling. Folkekirken skal være folkets kirke, og dens tilknytning til staten skal fastholdes. Folketinget skal være folkekirkens lovgivende instans med kirkeministeriet som den centrale myndighed. Menighedsrådene er den lokale myndighed for kirkerne og skal sikre at befolkningen får indflydelse på kirkerne. De folkelige, kirkelige råd skal tillægges fuldt økonomisk ansvar inden for de rammer det kommunale fællesskab muliggør. Det er vigtigt at menighedsrådene får den største grad af frihed og selvbestemmelse og at administrationen i størst muligt omfang udøves lokalt. Rådene skal sikres så god repræsentation og åbenhed i deres arbejde som muligt. Provstvalg skal lægges ud til provstiets menighedsråd. Socialdemokraterne vil arbejde for, at folkekirkens arbejde skal være rummeligt og frit. Forkyndelsesfriheden må ikke undergraves. Den forkyndende kristendomsundervisning skal være i kirken, mens den kundskabsmæssige undervisning fortrinsvis skal være i folkeskolen.

Kirkebygningerne skal kunne anvendes til almene kulturelle aktiviteter f.eks. kirkekoncerter. Mødelokaler, sognegårde o.l. i forbindelse med kirkerne skal kunne anvendes bl.a. af foreninger og organisationer med generelle folkeoplysningsformål og til sociale aktiviteter. Kirkebygninger, bevaringsmæssige gravsteder m.v. skal bevares og vedligeholdes af hensyn til den historiske og kulturelle værdi.

Et aktivt arbejdsliv

Vi har brug for et nyt og omfattende arbejdsbegreb. Mange ledige kan indgå i sociale og kulturelle aktiviteter i lokalsamfundet. Det er summen af det arbejde - som vi hver især laver - og som tager mange forskellige former, som tilsammen giver et godt samfund. Arbejde er også lighed og grundlæggende menneskeret til at bevare sin kunnen og viden.

Det fattigproblem, som siden har ramt mange, drejer sig ikke alene om den enkeltes økonomi, men også om selvtægtelse og menneskeværd, om velfærd og følelse af samhørighed. Handicappede skal tilgodeses bedst muligt med hensyn til ansættelsesmuligheder. I hele vores voksentilværelse skal vi have mulighed for at veksle imellem arbejde og uddannelse. Friheden og retten til uddannelse skal være et tilbud til såvel de arbejdsløse som de ansatte. Uddannelserne skal være solidariske med de korttidsuddannede og give bedre kvalifikationer til det samlede arbejdsliv. Der afsættes midlertidigt forsøg med en mere fleksibel ansættelsesform på arbejdsmarkedet for langtidsledige, så der skabes mulighed for, at ledige kan overtage jobs, mens arbejdstageren f.eks. deltager i uddannelse eller holder sabbatår.

Selv om der er økonomiske problemer, må det være Socialdemokratiets opgave at vende arbejdsløshedsudviklingen og skabe en udvikling, hvor alle får mulighed for beskæftigelse eller uddannelse. Det er en udvikling, der kræver klare valg.

En aktiv beskæftigelsespolitik forudsætter en aktiv erhvervs politik, energipolitik, trafikinvesteringer, bolig og en endnu mere omfattende arbejdsmarkedspolitik.

Socialdemokratiet har i samarbejde med fagbevægelsen taget initiativ til at gennemføre en sammenhængende tryghedsreform, der kan sikre lønmodtagerne tryghed i jobbet under den hastige forandring, som dansk økonomi kommer til at gennemløbe. Arbejde er det modsatte af isolation og afmagt. Arbejde er også lighed og grundlæggende menneskeret til at bevare sin arbejdsevne, sin kunnen og sin viden. Det er summen af det arbejde - som vi hver især laver - og som kan tage mange forskellige former, som tilsammen giver et godt samfund.

Det fattigdomsproblem, som igen har ramt mange danskere, kan først finde varige tilfredsstillende og menneskeværdige løsninger gennem sikring af den enkeltes uddannelse og/eller beskæftigelse. Alle lønmod-

tagere må derfor sikres mulighed for hele tiden at kunne omstille sig til nye vilkår på arbejdsmarkedet i takt med de hastige forandringer.

Som de økonomiske problemer har formet sig, må vi samtidig være realistiske og erkende, at det er en stor opgave at vende arbejdsløshedsudviklingen og skabe en udvikling, hvor alle får mulighed for beskæftigelse eller uddannelse. Det er en udviklingsvej, som også forudsætter klare valg - herunder i en periode investeringer frem for forbrug.

En aktiv beskæftigelsespolitik forudsætter en aktiv erhvervs politik, energipolitik, trafikinvesteringer, bolig- og byggeinvesteringer, miljøbevarende investeringer og en endnu mere omfattende arbejdsmarkedspolitik.

Vi har imidlertid også brug for et nyt og omfattende arbejdsbegreb. Mange ledige kan indgå i sociale og kulturelle aktiviteter i lokalsamfundet.

Grundlaget for en samlet, effektiv beskæftigelsesindsats er fortsat, at en stabil økonomisk vækst tilvejebringes. Herefter bestemmes tryghed i beskæftigelsen af vore muligheder for at tilrettelægge en samlet indsats, som tager højde for de stadige hurtigere forandringer i kølvandet af bl.a. den teknologiske

udvikling og sikrer dansk konkurrenceevne i bred forstand.

Derfor har socialdemokraterne taget initiativ til - i samarbejde med fagbevægelsen - at gennemføre en sammenhængende tryghedsreform, der kan sikre danske lønmodtagere tryghed i jobbet under den hastige forandring, som dansk økonomi kommer til at gennemløbe.

Aktiv arbejdsmarkedspolitik. Arbejdsmarkedspolitikken skal udbygges og forstærkes med henblik på at sikre de nødvendige omstillinger på arbejdsmarkedet og modvirke opdeling af befolkningen. Virksomhederne skal have pligt til at gennemføre en personale- og uddannelsesplanlægning i samarbejde med medarbejderne, bl.a. for at modvirke strukturelle fyringer.

- Virksomhederne skal ligeledes have pligt til at anmelde ledige jobs til arbejdsformidlingen.
- For at overføre passiv understøttelse til aktiv beskæftigelse skal jobskabelsesloven genindføres med henblik på at sikre ledige job- og uddannelsesmuligheder og at etablere arbejdspladser på samfundsnyttige områder.
- Arbejdstilbudsloven, som har til formål at sikre de ledi-

ges fortsatte tilknytning til arbejdsmarkedet må styrkes. Vejledningsindsatsen forstærkes bl.a. gennem udarbejdelse af job- og uddannelsesplan inden 9 måneders ledighed. Alle ledige gives uddannelses tilbud på et tidligt tidspunkt i ledighedsforløbet, og der etableres det nødvendige antal relevante uddannelsespladser.

- Der skal gennemføres en ungdomsgarantiordning, så alle unge der ikke har afsluttet en kompetencegivende uddannelse efter folkeskolen, sikres et tilbud om uddannelse efter kort tids ledighed. Den opsøgende vejledningsindsats skal forstærkes, så unge sikres permanent tilknytning til arbejdsmarkedet.
- Et vigtigt formål med den aktive uddannelses- og beskæftigelsesindsats er at nedbringe den særlige arbejdsløshedsrisiko der gør sig gældende for kvinder.
- Den ved årsskiftet påbegyndte sociale genopretning af bl.a. dagpengesatser for arbejdsløse og efterlønsmodtagere, skal fortsættes og reguleres i forhold til lønudviklingen.
- Socialdemokratiet fastholder at arbejdsløshedsunderstøttelsen fortsat skal være en samfundsopgave.

Kortere arbejdstid og teknologisk udvikling

Den teknologiske udvikling vil fortsat skabe baggrund for en nedsættelse af arbejdstiden. Socialdemokraterne fastholder kravet om en nedsættelse af arbejdstiden til 35 timer om ugen og på længere sigt en yderligere nedsættelse af den daglige arbejdstid. Den nedsatte arbejdstid vil rigtig tilrettelagt - give grundlag for en bedre fordeling af arbejdet. Til gavn for ligestillingen, familiepolitikken og den menneskelige trivsel er målet en nedsættelse af den daglige arbejdstid.

Som led i 35 timers arbejdsugen gennemføres en sammenhængende arbejdsmarkedspolitik, der giver den enkelte lønmodtager bedre overblik og funktionsmuligheder på arbejdsmarkedet. Dette skal ske i lyset af et bredere arbejdstidsbegreb, der også omfatter ferie, barselsorlov, arbejdstidens daglige og ugentlige tilrettelæggelse osv.

Tryghedsreform for arbejdsmarkedet

Som led i en sammenhængende arbejdsmarkedspolitisk indsats har socialdemokraterne taget initiativ til en egentlig tryghedsreform. Formålet er at sikre lønmodtagernes mulighed for at påvirke og følge udviklingen på arbejdsmarkedet.

Alle lønmodtagere skal sikres trygge ansættelsesvilkår.

Reformen skal sikre reel medbestemmelse og gode og sunde arbejdspladser. Der skal sikres bedre ansættelsesvilkår og øget beskyttelse ved individuelle afskedigelser.

Tryghedsreformen skal gennemføres ved lov og ved udbygning af de kollektive overenskomster.

Udover styrkelsen af arbejdsmarkedsuddannelserne og sikring af de lediges beskæftigelse eller uddannelse, skal tryghedsreformen sikre:

- Alle lønmodtagere skal have trygge ansættelsesvilkår.
- Reformen med betalt frihed til uddannelse er en sammenhængende del af tryghedsreform.
- Udbygningen af demokratiet på arbejdspladsen og det økonomiske demokrati hører med i helhedsbilledet, der ved sikres lønmodtagerne trygge ansættelsesvilkår, således at arbejdsgiverne ikke egenrådigt kan foretage masseafskedigelser, lukke virksomheder eller flytte produktionen til udlandet.
- Alle virksomheder, der afskediger mindst 10 lønmodtagere inden for en 30 dages periode, skal senest 4 uger før afskedigelserne varsle og indlede forhandlinger med repræsentanter for medarbejderne og deres eventuelle

rådgivere. Fratrædelsesfristen skal udvides til 8 uger for alle lønmodtagere. I forbindelse med uundgåelige afskedigelser af større omfang skal arbejdsmarkedsnævnene udarbejde et arbejdsmarkedspolitisk handlingsprogram.

- Der etableres et forsknings- og analyseinstitut for arbejdsmarkedet, som skal opsamle, bearbejde og formidle eksisterende viden om arbejdsmarkedsforhold og iværksætte forskningsopgaver om bl.a. kvalifikationskrav, arbejdsmiljøforhold m.v.

Modernisering af erhvervslivet

Økonomisk vækst baseret på økologiske hensyn er en helt afgørende forudsætning for, at vore udviklingsproblemer kan løses.

Uhyre væsentligt er det derfor, at erhvervslivet bliver i stand til at løse de store opgaver, som er den uomgængelige konsekvens af denne udvikling. På en og samme tid skal dansk erhvervsliv løfte meget omfattende vækstopgaver og forøge eksportindsatsen betydeligt - samtidig skal de bagvedliggende danske strukturproblemer løses.

Denne udfordring forudsætter en målrettet omfattende erhvervspolitik i de nærmeste år. Hele den sammenhængende kæde i produktionsprocessen må gennemanalyseres for at finde frem til de svage og de stærke led. Det gælder fra det tidlige forsknings- og udviklingsstadiet - og den egentlige produktudvikling og investeringsaktivitet - via øget beskæftigelse og praktisk produktionsforøgelse - til stigende eksport. Over for de svage led skal derfor iværksættes en erhvervspolitisk indsats. En dynamisk industripolitik og forbedring af konkurrenceevnen skal forberede Danmark til fuld deltagelse i udviklingen af EF's indre marked. I tilknytning hertil skal der gennemføres en målrettet

erhvervspolitisk indsats, som er tilpasset alle tre grupper af typiske virksomheder i Danmark: Iværksættergruppen, gruppen af mellemstore virksomheder og de større industrikoncerner.

Tre led i erhvervsproduktionsprocessen, som i alle tilfælde skal styrkes:

- Forsknings- og udviklingsindsatsen skal løftes betydeligt. I international sammenhæng er vi saktet alvorligt agterud. Den danske eksport har som helhed et alt for lavt indhold af højteknologisk viden. Konsekvensen er, at en række traditionelle danske industrivirksomheder trues direkte af lukning på grund af manglende konkurrenceevne.
- I eksportindsatsen og markedsføringen er en række virksomheder også saktet agterud. Konsekvensen er, at der tabes markedsandele på en række markeder.
- Strukturen i dansk erhvervsliv med mange små virksomheder indebærer vanskeligheder med at klare produktudvikling og international markedsføring. Industripolitikken skal derfor stimulere til et samarbejde imellem dem, ligesom de store danske virksomheder skal inddrages i forbindelse med

store industripolitiske fremskud.

- Industriens investeringsaktivitet svinger betydeligt og er i starten af 1988-89 på et utilfredsstillende lavt niveau. Det er en forudsætning for løsningen af vækstproblemerne, at der iværksættes målrettede investeringer på de lovende vækstområder.
- Ledelses- og samarbejds situationen er afgørende for virksomhedernes konkurrenceevne.
- I samarbejdet mellem den offentlige og den private sektor er der en lang række helt uudnyttede produktions- og eksportmuligheder, som samtidig forudsætter en aktiv erhvervspolitisk indsats.

På baggrund af en samlet vurdering af den industrielle produktionsproceskæde må tilrettelægges en sammenhængende erhvervspolitisk indsats for de kommende år. Socialdemokraterne har fremlagt et handlingsprogram og en perspektivplan for dansk erhvervsliv, som må omsættes i praksis.

En teknologisk fornyelse er helt afgørende for, at dansk erhvervseksport igen kan forøge konkurrenceevnen.

- En første forudsætning herfor er en omfattende udbygning af den teknologiske

På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram
1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988

forskning. Ressourcerne her-
til må fordobles over et kort
åremål.

- Der må opbygges en omfat-
tende, effektiv offentlig støtte
til fælles forsknings- og ud-
viklingsprojekter mellem de
offentlige forskningsinstituti-
oner og nøgleindustriene.
Det bør især ske inden for
energi, kommunikation, me-
dikoteknologi, biokemisk in-
dustri, miljøteknologi, re-
nere produktioner, agroindu-
stri og andre vækstområder,
som er konkurrencedygtige
på eksportmarkederne.
- Der skal samtidig lægges
vægt på, at en stigende del af
dansk produktion og eksport
vil bestå i udvikling og iværk-
sættelse af metoder, planlæg-
ning og systemer inden for
ressourcebesparelse, miljø-
beskyttelse, planlægning,
byggeri og sundhedsvæsen.
- De teknologiske institutters
indsats for effektivisering,
teknologisk og administrativ
omstilling er især, at de små
og mellemstore virksomhe-
der må udbygges. Der må
ydes støtte til strukturrati-
onaliseringer inden for den
mellemstore industri.
- Kommunerne skal have
bedre muligheder for at bi-
drage aktivt til erhvervsud-
viklingen og en udbygning
af samarbejdet med det pri-

vate erhvervsliv. Herunder
skal mulighederne for offent-
lig produktion og kommu-
nernes muligheder for at eks-
perimentere med at skabe
bedre vilkår for iværksættere
styrkes.

- Egnsudviklingen skal tilsigte
en hensigtsmæssig geogra-
fisk fordeling af vækstområ-
derne. Der må sættes ind på
omstilling af teknologisk for-
ældede industrier og etable-
ring af nye konkurrencedyg-
tige virksomheder i de sær-
ligt udsatte geografiske om-
råder. Der må tilrettelægges
en høringsprocedure, der
sikrer, at lokale tillidsfolk in-
drages ved vurderingen af
en virksomheds muligheder
for at modtage egnsudvik-
lingsstøtte.
- I samarbejde mellem det of-
fentlige og det private er-
hvervsliv skal gennemføres
en række yderligere incita-
menter.
- Der skal opbygges et offent-
ligt datasystem for patenter
og licenser med mulighed for
adgang for alle. Hele udtag-
ningsaktiviteten forøges for
patentet og licenser. I regi-
onale erhvervscentre kan der
ske en udbygning af teknolo-
giske informationscentre.
- Den offentlige sektor skal
have større muligheder for at
indgå forsknings- og udvik-

lingsaftaler med private virk-
somheder.

På eksportområdet forudsættes
også en aktivisering af erhverv-
spolitikken.

- Eksportfremmesystemet skal
yderligere moderniseres.
Gennem handelshuse, eks-
portskoler og flere efterud-
dannelsestilbud skal
eksportfremmesystemet ef-
fektiviseres.
- Eksportkreditordningerne
skal gøres endnu mere risiko-
villige. Virksomhederne skal
stimuleres til et samarbejde.
Derfor bør de nuværende
regler i forhold til handels-
huse og hoved- og underleve-
randørkontrakter lempes.
- Begrænsningerne i det of-
fentlige samarbejde med pri-
vate om eksport bør ophæ-
ves. Det offentlige er i dag i
besiddelse af en omfattende
viden fra opbygning af vel-
færdsstaten. Det gælder ek-
sempelvis forureningsbe-
kæmpelse, hospitalsbyg-
ning, og -ledelse samt ældre-
forsorg. Systemeksport bør
fremmes ved oprettelse af sy-
stemeksportfonde og selska-
ber. Offentlige virksomheder
skal have mulighed for at
etablere egentlige eksportaf-
delinger. Mulighederne for
systemeksport af dansk bo-
ligbyggeri skal styrkes. Ved

De danske fiskeressourcer skal først og fremmest bruges til konsum. Fiskeindustrien skal sikres så stabile tilførsler som muligt.

Lars Bahrt, ma

et samarbejde mellem almen-nyttige selskaber og byggevirksomheder skal man udvikle eksport af færdigpakkede byggesystemer med beboerpleje, vedligeholdelse af bygningerne, demokrati og ejendomsindflydelse.

- Det offentlige indkøbspolitik bør tilrettelægges således, at den både tilsigter højere velfærdsmål og fremme af erhvervsliv. Et samarbejde mellem det offentlige og private virksomheder kan styrke udviklingen af de enkelte produkter til gavn for produktionen.
- Den skærpede danske miljøpolitik bør danne grundlag for en ny erhvervsudvikling, opbygning af ny systematisk viden og systemeksport på de afgørende miljøområder. En miljøudviklingsfond bør støtte forskningen og omstillingen af produktionen.

Landbrugs- og fiskeripolitikken vil fortsat være centrale elementer i en samlet socialdemokratisk erhvervspolitik.

- Af hensyn til beskæftigelse og valutaindtjening er det vigtigt at fastholde en stor landbrugsproduktion og en effektiv forarbejdningssektor, der kan sikre øget forædling og udvikling af nye produkter samt af nye markeder.

I denne forbindelse må der ske en virkelig fremadrettet omlægning af produktionen i retning af mere miljøvenlige forhold og mere ernæringsrigtige og kvalitetsprægede produkter.

- Gennem en ændring af landbrugslovens bestemmelser skal der skabes muligheder for nye driftsformer, såsom gruppelandbrug og andelslandbrug. Mulighederne for økologisk landbrug må fremmes.
- Der gennemføres en finansieringsreform for landbruget, hvorved landmændene tilbydes særlige jordbrugs lån til lav rente mod at give afkald på en del af værdistigningen. En ordning med realrenteafgiftsfrie "grønne" obligationer afvises.
- For at sikre den nødvendige animalske produktion, skal der igangsættes et udvalgsarbejde til belysning af mulighederne for at flytte belåningen af primærbedrifterne fra fast ejendom til antal dyr-enheder.
- Der skal skabes bedre muligheder for aktiv investering af lønmodtager- og pensionskassamidler i landbrugets forædlingsvirksomheder. Gennem en andelslov sikres medarbejdernes repræsentation i andelsvirksomheder

nes bestyrelser i lighed med reglerne for aktieselskaber og anpartselskaber.

- Landbrugsproduktionen skal foregå på et miljømæssigt forsvarligt grundlag. Anvendelsen af kunstgødning nedbringes bl.a. gennem en afgift, og det må sikres, at husdyrhold sammenholdt med arealstørrelse ikke byder på miljøproblemer. Der etableres aftageordninger og fordelingsystemer for husdyrgødning med mulighed for en energimæssig udnyttelse i biogasanlæg.
- Der gennemføres et levnedsmiddelteknologisk udviklingsprogram med det formål at fremme større forædlingsgrad og højere ernæringsværdi for landbrugsprodukter.
- Forsknings- og udviklingsarbejdet med henblik på en non-food-produktion styrkes, således at de mange nye muligheder, der ligger i anvendelse af biomasse, udnyttes.
- De danske fiskeressourcer skal først og fremmest bruges til konsum. Fiskeindustrien skal sikres så stabile tilførsler året rundt som muligt.
- Der skal sættes ressourcer på et erhvervsprogram inden for akvakulturområdet.
- Produktudvikling, videreför-

På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram
1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988

arbejdning og markedsføring skal fremmes for landbrugs- og fiskeriprodukter.

I de kommende år opbygges en kollektiv lønmodtageropsparing som led i pensionsreformen og viderudvikling af de allerede eksisterende lønmodtagerfonde, herunder ATP og Lønmodtagernes Dyrtidsfond. På en række områder kan den aktive lønmodtageropsparing bidrage til løsningen af udviklings- og investeringsproblemerne for dansk erhvervsliv. Der må såvidt muligt ske en uddelegering af ansvar og stemmeafgivning til de berørte ansatte.

- Pensions- og lønmodtagerfondene bør inddrages mere aktivt i en langsigtet erhvervsudviklingspolitik.
- På såvel miljøområdet som i strukturbestræbelserne kan pensionsfondenene løfte en række betydelige investeringsopgaver - netop i kraft af fondenes evne til at vurdere de økonomiske investeringer over en længere periode. Samtidig er pensionsfondenene i stand til at indskyde risikovillig kapital i erhvervslivet i betydeligt omfang.
- Etableringen af obligatorisk overskudsdeling vil være et afgørende dynamisk bidrag til udviklingen af erhvervslivet.

Det bliver en hovedopgave at blive stærkere placeret i den kraftige internationalisering af industrierne, som finder sted i disse år. Som led heri bør iværksættes en række initiativer.

- Der gennemføres en fælles lovgivning omfattende alle institutioner og virksomheder, der beskæftiger sig med penge- og kapitalformidling, hvadenten de er oprettet som banker, sparekasser, realkreditinstitutioner, forsikrings-selskaber, pensionskasser, investeringsforeninger, vekselererforretninger eller lignende. Heri sættes fælles krav til formerne for regnskab og revision, bestyrelsesvalg og bestyrelseskompetence, medarbejderrepræsentation og samfundsrepræsentation i bestyrelserne, god forretningsførelse m.v.. Alle de finansielle virksomheder samles under samme tilsynsmyndighed, samtidig med at tilsynet effektiviseres, bl.a. gennem bidrag fra brugerne. Revisoransvaret skærpes, herunder udbygges og skærpes informationspligten i forhold til bestyrelsen m.v. i virksomheden og revisorens informationsansvar i relation til virksomhedens årsregnskab.
- Der skal tilrettelægges et finansielt beredskab, som kan

imødegå uheldige udenlandske virksomhedsovertagelser af danske virksomheder. Lønmodtager- og pensionsfondene skal aktivt indtræde i dette beredskab. Der skal opbygges et fleksibelt varslings- og informationssystem, som sikrer et samarbejde mellem ledelse og medarbejdere forud for overvejelser om sammenlægninger eller udlandsopkøb. Det må overvejes, hvorledes en tilbudspligt til danske investorer kan udbygges.

- For at fastholde arbejdspladser på danske virksomheder gennemføres en væsentlig stramning af de børsnoterede regler, der indebærer informationspligt og fuld åbenhed ved erhvervelse af større aktieposter, som kan give bestemmende indflydelse.
- Sideløbende bør udvikles nyt erfaringsmateriale og nye strategier for styrkelse af dansk industris internationale afsætningskanaler.
- Industripolitisk systematisk dialog mellem erhvervsliv, lønmodtagere, lønmodtagerfonde og det offentlige bør tilrettelægges. I tilknytning hertil bør gennemføres systematiske brancheanalyser, som kan styrke grundlaget for den aktive sammenhængende erhvervs politik.

På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram
1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988

Dansk industri har behov for et generelt løft i effektiviteten. Derfor iværksættes en effektivitetskampagne i samarbejde med industri, lønmodtagere og organisationer.

Tryghed for den enkelte og familien

Den danske social- og tryghedslovgivning er en af hjørnestenene i det danske velfærdssamfund.

Det er dermed også grundstenen i det sociale demokrati, som netop er forudsætningen for, at det politiske demokrati er en reel aktiv mulighed for alle danskere.

Tryghed er også grundlaget for åbenhed, fleksibilitet og forandringen og for ny personlig og familiemæssig dynamik. Socialpolitikken er dermed ikke at betragte som en simpel beslaglæggelse af ressourcer, men en del af samfundets vækstgrundlag og velfærdgrundlag. I forandringens tid, hvor oplevelsen af den opdelte hverdag bliver mere og mere påtrængende for mange, vil socialdemokraterne fortsat styrke indsatsen omkring familien og de nære sociale miljøer. Det gælder især i forhold til de svageste grupper i befolkningen, for hvem det nære samfund spiller en helt afgørende rolle for trygheden.

Socialdemokraterne vil skabe en sammenhængende børne- og familiepolitik, både i forhold til bedre økonomiske vilkår, men også for at fremme en bedre service fra det offentlige over for familierne.

Unge behov og problemer skal anerkendes. Deres krav til samfundsendringer skal re-

spekteres. Både i familien og i samfundet skal vi bygge på de stærke ressourcer, der findes i ungdomsgenerationen. Derfor skal der også tages fat på de store problemer for mange unge.

Ungdomsarbejdsløshed, manglende uddannelsesmuligheder og ungdomsboliger er blandt de centrale. Mange unges forhold forudsætter nye initiativer og opsøgende arbejde.

Også for de ældre, der har taget fat på pensionisttilværelsen, er der behov for et bredere spektrum af initiativer. De skal sikres gode rammer for personlig udfoldelse og aktiviteter i fællesskab med andre. En pensionsreform er kun en del af forudsætningerne herfor. Nye og utraditionelle aktiviteter, der kan styrke det menneskelige indhold i hverdagen, er ligeså væsentlige. De ældre skal have meget større indflydelse på egen tilværelse.

Indsatsen for reel ligestilling må fortsat gives høj prioritet. Socialdemokraterne vil satse på en sammenhængende ligestillingspolitik, der både omfatter arbejdsliv, uddannelse og fritidsliv, men samtidig må indsatsen målrettes for at sikre kvinderne større indflydelse på det samfundsmæssige og økonomiske liv.

Boligpolitikken hører med til

de afgørende hjørnestene i danskernes samlede tryghed. Det skal fortsat stå i centrum for vor boligpolitik at sikre alle - uanset økonomiske forhold - en god kvalitetsbolig. Indsatsen for at skabe bedre sammenhængende boligmiljøer og en omfattende byfornyelse er en vigtig opgave i socialdemokraternes boligpolitik i de kommende år. Det er vigtigt, at boligpolitikken også inddrager nye initiativer med nye bo- og ejerformer.

Råderetten i lejlighederne samt midlerne fra grundejernes investeringsfond til bygningernes vedligeholdelse skal alene tilfalde beboerne i ejendommen.

Børne- og familiepolitikken.

Det er i børnefamilierne, at grundlaget for trygge kår skal skabes. Familierne er presset økonomisk og socialt. Derfor er det nødvendigt med en målbevidst og langsigtet indsats fra samfundets side.

- For at forbedre småbørnsfamiliernes vilkår gennemføres obligatorisk søskenderabat og forbedrede fripladsregler ved offentlig børnepasning samt gradvis nedsættelse af den maksimale forældrebetalingsandel. Ventelister til børnepasning må afskaffes - gennem nye initiativer. Kommunerne skal stimuleres til en

Forældrenes indflydelse på daginstitutionerne skal styrkes. Herunder skal de have indflydelse på institutionernes drift og økonomi.

- udbygning på pædagogisk forsvarligt grundlag, så alle familier kan få passet deres børn.
- Forældrenes indflydelse på daginstitutionerne skal styrkes. Herunder skal de have indflydelse på institutionernes drift og økonomi.
  - Socialdemokraterne vil arbejde for at forbedre børns sundhed. Kommunerne skal sikre alle børnefamilier et tilbud om sundhedsplejerske i barnets første 3 år. Sundhedsplejen bør omfatte oplysning om ernæring og udvikling.
  - Nedsættelsen af den daglige arbejdstid vil sikre børn mere kontakt med deres forældre og andre voksne. Der skal arbejdes for en udvidet adgang til barselsorlov for forældre, og reglerne skal ændres, så det sikres, at begge forældre tager del i den.
  - Alle lønmodtagere skal sikres ret til betalt fravær på deres børns første sygedag. Derudover skal forsørgerne have ret til mindst 20 dages fravær om året i tilfælde af børns sygdom. Ved adoption skal samme regler gælde.
  - Socialdemokraterne vil arbejde for gennemførelsen

- af et samlet børnepolitisk handlingsprogram, der kan sikre lokalsamfundet og det nære miljø omkring børn, gennem en forebyggende social og kulturel indsats. Det gælder boligmiljøerne, skole- og friluftsskaktiviteterne for børn.
- Socialdemokraterne vil intensivere det forebyggende arbejde, så der sættes ind, inden et alvorligt indgreb som anbringelse af børn uden for eget hjem tages i anvendelse. De anbragte børn skal under alle omstændigheder sikres bedre vilkår, så de oplever en så normal situation som muligt.
  - Børns retstilling skal styrkes. Vantrivsel og mishandling af børn har ofte sammenhæng med forældrenes hårdt pressede sociale og økonomiske situation. Ved at bedre disse vilkår kan megen vold mod børn undgås. Herudover vil Socialdemokraterne arbejde for, at der over for forældrene iværksættes oplysningsvirksomhed om børns udvikling, så problemer forebygges. Daginstitutionerne skal være et væsentligt led i fremme af børns udvikling og trivsel. Socialdemokraterne vil

søge etableret en børneombudsinstitution, der skal forebygge overgreb over for børn og tale børnenes sag i den offentlige debat overfor lovgivere. Overalt hvor børn færdes skal de drages med ind i beslutningerne. Være medbestemmende. De skal høres og lyttes til - ikke manipuleres.

Den fremtidige ungdomspolitik.

Samfundets indsats over for unge er belastet af at være splittet op i mange sektorer. Det fører ofte til utilstrækkelighed i indsatsen og mangel på sammenhængende løsninger. Derfor vil socialdemokraterne udarbejde en sammenhængende ungdomspolitik. Det er nødvendigt, at kommunerne fornyer og udvikler deres indsats over for unge gennem et forsøgs- og udviklingsarbejde.

- Den vigtigste opgave er at sikre unge retten til arbejde og uddannelse. Der skal skabes en sammenhængende ungdomsuddannelses- og videregående uddannelsesplanlægning, som kan sikre unge et varieret tilbud af uddannelse. Der gennemføres en ungdomsgarantiordning, der sikrer unge et tilbud om

arbejde efter kort tids ledighed.

- De mest udsatte grupper af unge skal ikke isoleres i det sociale bistandssystem, men sikres tilbud om arbejde eller uddannelse. Med sigte herpå etableres en samlet rådgivnings- og vejledningsordning, der mere aktivt kan støtte de unge. Kommunerne får til opgave at koordinere en sådan vejledningsfunktion.
- De unges kulturelle og sociale udfoldelsesmuligheder skal styrkes. De økonomiske vilkår for bl. a. ungdomsklubbernes arbejde skal forbedres. De unges eget foreningsarbejde skal have bedre økonomiske forhold, og der skal være tilstrækkelig tidsmæssige muligheder for, at de unge kan løse opgaverne.
- De unges indflydelse og medbestemmelse skal styrkes. Eleveråd, ungdomsråd m. v. er eksempler på organisationer, hvor unge kan øve indflydelse. Sådanne råds kompetence skal styrkes.
- Socialdemokraterne er også tilhængere af en gradvis nedsættelse af valgretsalderen og vil arbejde for at fremme det sådant forslag.
- På boligområdet er der særskilt behov for indsats, som

kan sikre de unge mere varieret boligtilbud. De unge skal støttes i deres ønsker om at udvikle alternative bo- og samværsformer. Samfundet skal også støtte de grupper af unge, der ikke ønsker at organisere sig på traditionel vis.

Ligestilling mellem kønnene. Socialdemokraterne ønsker gennemført en konsekvent ligestilling mellem kønnene. Der skal skabes lige ret og mulighed for at deltage i arbejdsliv, familieliv og fritidsliv.

- Begge køn skal sikres indflydelse i besluttede organer overalt i samfundet. Det vil være nødvendigt at anvende positiv særbehandling og kønskvotering, indtil reel ligestilling og indflydelse er opnået.
- Det politiske arbejdsmiljø skal tilrettelægges sådan, at både mænd og kvinder kan deltage på lige fod.
- Uddannelses- og lønpolitisk skal der sættes ind for at sikre kvinder bedre aflønningstilstand på arbejdsmarkedet. På alle områder skal der arbejdes for at få gennemført lige løn for lige arbejde.
- En nedsættelse af den daglige arbejdstid for alle vil

være et væsentligt bidrag til ligestillingen i såvel arbejdslivet som familie- og fritidslivet. Den vil samtidig give både kvinder og mænd større mulighed for at deltage i fagligt, politisk og kulturelt arbejde.

En god bolig til alle.

Der er stadig fundamentale uopfyldte behov for en god bolig til alle. Byfornyelsesbehovet er langt fra dækket. Boligmiljøet er flere steder præget af mangel på aktivitetstilbud.

Socialdemokraternes mål er, at der i det nærmeste tiår gennemføres en konsekvent boligpolitik, som kan sikre alle tidsvarende boliger. Der skal være adgang til grønne områder og aktivitetsmuligheder, som gør boligområderne mere attraktive og medvirker til at bryde anonymiteten borgerne imellem. Boligudgiften for unge familier må på ejerboligmarkedet søges lempet ved nye finansieringsformer, der kan tilbydes f. eks. af pensionskasser uden at belaste statsfinansierne.

- De lange ventelister til at opnå lejebolig er uacceptable. Det går især udover de svage på boligmarkedet. Der skal arbejde for, at der bliver bygget det nødvendige antal

Boligmiljøerne skal forbedres, så der er gode rekreative muligheder for alle grupper. Forsøgsbyggeri skal udvikles, så nye boformer kan afprøves i større udstrækning.

2. nr.

almennyttige boliger, at der bliver bygget mindst 12.000 almennyttige boliger pr. år i alle kommuner. En god bolig omfatter mindst et værelse pr. person og et fælles opholdsrum. Forurening og støj skal væk fra boligområderne.

- De svagere grupper på boligmarkedet skal sikres særlige tilbud. Det gælder unges behov for særlige boformer og en billig bolig. Opførelse af flere ungdomsboliger og handicapboliger må sikres. Ved nybyggeri og byfornyelse skal boligerne integreres, således at ungdoms-, ældre- og handicapboliger ikke bliver opført som selvstændige store enheder, men som en del af den større sammenhæng i et samlet byggeri, der kan bestå af såvel ejer som lejerboliger. Kommunerne skal have anvisningsret også overfor det private udlejningsbyggeri.
- Der er brug for flere og bedre ældreboliger. Stadig flere ældre bliver gamle i den bestående boligmasse. Der er derfor et markant stigende behov for hjælpeforanstaltninger i form af bl.a. elevatorer, boligændringer samt større omsorg for ældre i deres egen bolig. For unge, familier og ældre må det sikres, at der findes handicape-

nede boliger i nødvendigt omfang og med hensigtsmæssig beliggenhed. Ved planlægning af alt nyt boligbyggeri bør det sikres, at det bygges handicapegnet.

- Alle landets kommuner skal have pligt til at modtage flygtninge og indvandrere. Indvandrerne skal sikres mod diskrimination ved tildeling af boliger i alle boligformer. Kommunernes pligt fastlægges ved lov.
- Boligmiljøerne skal forbedres, så der er gode rekreative muligheder for alle grupper. Forsøgsbyggeri skal udvikles, så nye boformer kan afprøves i større udstrækning.
- Der skal arbejdes for kvalitetsbyggeri. Forskningen i byggematerialer og produktudvikling af konstruktioner skal intensiveres. En særlig indsats skal gøres for at forebygge et dårligt indeklima. Energibesparende foranstaltninger skal fortsat ydes offentlig støtte med henblik på at mindske energiforbruget.
- Alle boligtagere skal sikres mod boligskader gennem oprettelse af en garantifond. Beløb til udbedring af boligskader skal ikke tages fra kvoten til nybyggeri af almennyttige boliger, men skal bevilges ekstra.
- Beboerdemokrati skal ud-

bygges ved at inddrage beboerne så tidligt som muligt i nyt byggeri. Der må tages skridt til at sikre et aktivt beboerdemokrati i det private udlejningsbyggeri på linje med det, der eksisterer i det almennyttige byggeri. Fjernelsen af spekulation i de private udlejningsejendomme skal forstærkes. Igennem en øget demokratisering i boligen skal lejerne have fuld indflydelse på rådighed i egen lejlighed og afgørende medbestemmelse i den ejendom, hvori de bor. Beboerne skal kunne aftale fællesgårdindretninger med andre beboerforeninger/beboerrepræsentationer/ejerlejlighedsforeninger/andelsboligforeninger uden at private ejere kan øve indflydelse på sådanne beslutninger. Lejernes uopsigelighed skal styrkes.

- Der skal gennemføres en forenkling af boligstøttereglerne og en regulering i takt med pris- og indkomstudviklingen. Lejelovgivningen skal ajourføres, og ensartede vilkår for lejere og huslejenævne over hele landet sikres.
- Da almennyttige ejendomme ikke kan sælges, bør de vurderes efter andre principper end på det private boligmarked. Der skal udformes klare regler for byggeri og dan-

På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram 1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988

nelse af private andelsboligforeninger.

- Kommunerne skal kunne afhænde deres kommunale udlejningsboliger som almennyttige andelsboliger.
- Erhvervslejen skal være omkostningsbestemt. Der skal indsættes uopsigelighed for erhvervslejere i lejeloven.

Ældre og aktive - en retfærdig pensionsreform.

Socialdemokraterne vil fremme to vigtige mål i de kommende års ældrepolitik.

- Folkepensionen skal sikres også i årene fremover. Reguleringen skal følge årslønsudviklingen for beskæftigede på arbejdsmarkedet.
- Samspilsproblemerne skal yderligere løses, herunder en gradvis aftrapning af samordningsfradraget over en flerårig periode som led i den langsigtede pensionsreform.
- En langsigtet pensionsreform skal etableres for alle på arbejdsmarkedet, som ikke i forvejen har pensionsopsparing. Det er en helt afgørende forudsætning for, at de fremtidige uligheder i pensionsalderen kan imødegås.

Samspilsproblemerne er især særlig grad vigtige at få taget fat på i fortsættelse af den lov-

givning, som socialdemokraterne fik gennemført med virkning fra sommeren 1988.

Mange pensionister oplever i dag, at blot små ekstraindtægter ved siden af folkepensionen indebærer mærkbare forringelser af de samlede levevilkår. Denne udvikling er ikke acceptabel, og socialdemokraterne fastholder en reformlinje, som kan sikre endelige fornuftige løsninger på samspilsproblemet.

Den langsigtede arbejdsmarkedspension skal gennemføres med henblik på at sikre lønmodtagerne mod fremtidig ulighed i pensionsalderen. Reformen er samtidig et afgørende bidrag til en bedre samfundsøkonomisk udvikling.

- Den generelle arbejdsmarkedspension gennemføres i fuldt omfang over en tiårig periode, således at arbejds giver- og lønmodtagerbidrag forøges til henholdsvis 6% og 3% af den samlede lønsum.
- Der gennemføres en systematisk ligestilling mellem arbejdere og funktionærer i såvel ATP-ordningen som den nye pensionsordning.
- Også i tilfælde af ledighed sikres pensionsoptjening med indbetaling af bidrag fra de beskæftigede via A-kasse-systemet.

- Det sikres, at pensionsreformen også åbner mulighed for en aktiv investeringspolitik til gavn for udbygningen af nye fremtidige arbejdspladser i dansk erhvervsliv.

Ældrepolitikken handler om meget andet end pensionens størrelse. Socialdemokraterne vil arbejde for, at ældre får gode vilkår for at leve en aktiv tilværelse.

- Gennem økonomisk støtte og hjemmehjælpsordninger skal ældre sikres mulighed for at blive længst muligt i deres hjem så længe de ønsker det.
- Ældre skal have mulighed for at kunne bidrage til samfundshusholdningen gennem forskellige former for socialt og kulturelt arbejde - uden at dette begrænser eller forringer de økonomiske muligheder for pensionisterne.
- Der skal laves aktive nærmiljøer rundt om i vore lokalsamfund, hvor ældre sammen med andre aldersgrupper kan skabe spændende og kreative aktiviteter.
- Pensionisternes indflydelse på egen tilværelse skal styrkes. Man skal ikke blot være passiv modtager af forskellige offentlige ydelser. Ældreråd på institutioner, pensionistforeninger lokalt og centralt skal så vidt muligt have

Levnuhmæske i tv by 2000

Der skal på plejehjem sikres tilstrækkelige ressourcer til, at de ældre også her får mulighed for en righoldig og aktiv tilværelse.

Søren Iskov/2. maj

ansvaret for aktiviteter blandt ældre.

- Alderdoms- og plejeforsorgen skal styrkes.
- Der skal tages skridt til hurtigt at sikre de mange ældre, som befinder sig på sygehusenes venteafdelinger, plads i beskyttede boliger, kollektivboliger eller plejehjem.
- Der skal på plejehjemmene sikres tilstrækkelige ressourcer til, at beboerne også her får mulighed for en righoldig og aktiv tilværelse.

Fornyelse af velfærdssamfundet

Den offentlige sektor med dens ydelser og informations- og serviceaktiviteter er en grundlæggende hjørnesteen i vort velfærdssamfund.

Den hastige vækst for den offentlige sektor i 60'erne og en del af 70'erne er nu dæmpet betydeligt og nærmer sig 0-vækst.

Af flere grunde er der behov for en nyvurdering og fornyelse af den offentlige sektors hele funktion.

- Der er brug for en fornyelse her som andre steder i samfundet af hensyn til borgerne og brugerne af de offentlige velfærdsydelser.
- Der er også brug for en fornyelse af hensyn til de ansatte - den offentlige sektor er Danmarks største arbejdsplads.
- Den nuværende økonomiske krisetilstand gør det ligeså afgørende at komme i gang med en fornyelses- og effektiviseringsproces. Mulighederne for store løft i det generelle serviceniveau i den offentlige sektor er meget begrænsede i de nærmeste år. Vore mål om på en gang at få nedsat arbejdsløsheden og udlandsgælden indebærer, at vi bevæger os på en smal udviklingsvej.
- Danmark befinder sig sideløbende hermed i en betydelig omstrukturingsproces. I de nærmeste år vil vi bevæge os

fra industrisamfundet og over mod et samfund præget af service- og informationsaktiviteter. Det giver nye muligheder - men det indebærer også helt andre problemer og behov. Her vil den offentlige sektor komme til at indtage en afgørende rolle. Det forudsætter åbne og forudsmfrie overvejelser om indretning af den offentlige sektor som helhed.

Socialdemokraterne vil arbejde for, at beslutningskompetence og ansvar decentraliseres i videst mulig udstrækning - det er en hel naturlig konsekvens af det generelle ønske om at styrke de demokratiske grundtræk i samfundet. Erfaringerne har vist, at en central detaljstyring kan hindre en række positive udviklingstræk og vanskeliggøre samspillet mellem det offentlige og omgivelserne.

- Forholdet mellem stat, amt og kommuner bør nytænkes. Det er fortsat nødvendigt, at staten fastlægger de overordnede rammer - men langt flere beslutninger kan med fordel overføres til kommunerne og gerne længere ud til de enkelte institutioner og organisationer.
- Dette mål forudsætter en samlet reform af den offentlige sektors finansiering. Der

skal være rimelig balance mellem decentralisering af indflydelse og det økonomiske ansvar og den overordnede sammenhæng.

- Samtidig må der arbejdes målbevidst for en demokratisering af alle offentlige institutioner, så brugerne overalt inddrages i beslutningerne.
- Socialdemokraterne ønsker at undgå brugerbetaling på flest mulige områder som et grundlæggende krav i en socialt acceptabel fordelingspolitik. Takstområderne skal udformes sådan, at ingen af økonomiske grunde må afholde sig fra at få del i samfundsservicen. Administrationen i og af den offentlige sektor skal forenkles, bl.a. gennem en mere konstruktiv og forenklet lovgivning.

Vi må stille krav til hinanden

Behovet for fornyelse på den smalle økonomiske udviklingsvej indebærer også, at fornyelsen må hentes indefra og sammenkobles med ønsker om decentralisering og demokrati.

Kravet om effektivisering, område for område, falder naturligt i sammenhæng med demokratibestrebelse.

- Eksempelvis skal en kommende reform af uddannelsesstøtten indebære, at der samtidig stilles krav om ef-

Flere midler til sygehusvæsenet må også naturligt indebære krav om effektivisering, når det gælder udnyttelsen af kapacitet og materiel – eksempelvis operationsstuers åbningstid og effektivitet.

Lars Børst, ml

- fektivisering af studierne og hele uddannelsessystemet - krav til lærere som til elever.
- Flere midler til sygehusvæsenet må også naturligt indebære krav om effektivisering, når det gælder udnyttelsen af kapacitet og materiel - eksempelvis operationsstuers åbningstid og effektivitet.
  - Samme problemstilling finder vi inden for dagpengeområdet og det sociale område: Det er helt afgørende, at vi fastholder, at gennemførelsen af forøget demokrati og ansvarlighed naturligt må indebære tilbud og krav til ydelsesmodtagerne. Der bliver i de kommende år ikke alene tale om passiv pengeydelse for dagpenge og bistandshjælp, men først og fremmest bliver der lagt vægt på mulighederne for, at de pågældende atter kan få reelle muligheder på arbejdsmarkedet og i samfundet i øvrigt. Der bliver stillet krav til såvel offentligt ansatte som ydelsesmodtagere - krav om aktivt engagement og effektivitet. Det er også en hovedlinje, som vil give den enkelte en større selvtilfredsstillelse. En forudsætning for at stille krav er at give ansvar.
  - På tilsvarende måde er det en grundopfattelse for socialdemokraterne, at den bedste

socialpolitik er aktiv arbejdsmarkeds- og uddannelsespolitik sammenkoblet med målrettet økonomisk vækst. Der ved får kravet om, at eksempelvis de langtidsledige skal udvise aktivitet også større reelt indhold. Der bliver tale om valgmuligheder, der skal sikre den enkeltes frihed - valgmuligheder mellem forskellige arbejdsmarkedsuddannelsesstilbud og beskæftigelsestilbud. Herved etableres et positivt samspil, som er et afgørende bidrag til fornyelsen - et samspil mellem kravet om fornyelse, forbedrede serviceydelser, social retfærdighed, udbygget demokrati og gensidigt krav om engagement og effektivitet i forhold til hinanden.

Den ny teknologi giver mulighed for nye løsninger på mange serviceområder. Samtidig skal der gøres opmærksom på den nye teknologiske risici for at skabe yderligere afstand mellem den enkelte og systemet. Data- og registreringssystemerne bør tilrettelægges herefter. Overalt skal udgangspunktet være, at det er mennesker der betjenes, så de kan føle sig rimeligt trygge ved den behandling, de modtager.

Opsøgende og forebyggende arbejde først - passiv ydelse senest

De hårdest udsatte grupper i samfundet - arbejdsløse, syge eller mennesker som på anden måde er blevet offer for den økonomiske udvikling - vil socialdemokraterne fortsat være meget opmærksomme på. Vi er garanteret for, at ingen af samfundets svage grupper glemmes eller udstødes.

Socialdemokraterne står for en hovedlinje, der bestandigt ønsker at inddrage de udsatte grupper i aktive beskæftigelses- og udfoldelsesmuligheder i samfundet. Grundsynet er, at alle mennesker har lige ret til at få mulighed for job, tryghed og selvaktivitet. Konsekvenserne heraf må drages såvel i erhvervspolitikken, på arbejdsmarkedet, i uddannelsespolitikken som i socialpolitikken og i fornyelsen af den offentlige sektor.

I fortsættelse af den gennemførte genopretning af de sociale ydelser skal der fremover ske en løbende regulering af satsene i overensstemmelse med årslønsudviklingen for beskæftigede industriarbejdere. Det gælder alle ydelser til såvel pensionister, dagpengemodtagere og bistandsmodtagere som modtagere af børnetilskud og ungdomsydelser.

De enlige forældre, som på grund af arbejdsløshed og lignende, lever under usle sociale forhold, skal ydes større støtte.

Jørn Sjøemølle/Arbejdsbladet

Socialdemokraterne er meget opmærksomme på, at genopretningen også bør omfatte andre sider af aktiviteterne end blot de økonomiske ydelser. Mange mennesker lever i åndelig fattigdom på grund af manglende kontakt til omgivelser. Boligvilkårene skaber isolation i stedet for fællesskab. Misbrugsproblemer på forskellige områder er ofte resultatet.

Socialdemokraterne vil imødegå disse årsager gennem en aktiv og målrettet indsats via de sociale institutioner og aktivt opøgende arbejde.

- Der må ske en generel mobilisering i indsatsen mod det bredere fattigdomsbegreb. Alle i det danske samfund må forstå betydningen af et velfungerende velfærdssamfund.
- I kommunerne skal der tilrettelægges en indsats, der går på tværs af kontorer og ydelsesmuligheder. Der skal være mulighed for pårørende i samarbejde med læger og sygehuse at passe døende i eget hjem efter en af kommunen fastsat betaling.
- Børn i risikosituation skal støttes bedre. De enlige forældre, som på grund af arbejdsløshed og lignende, lever under usle sociale vilkår, skal ydes større støtte.
- I socialektoren må sikres

bedre muligheder for at kunne tilbyde folk beskæftigelse - både i den offentlige og private sektor.

- Enhver, der lever med et handicap, skal sikres mulighed for at leve som andre og blandt andre. Der skal ydes fuld offentlig støtte til hjælpemidler og indretning af boliger, så handicappede kan leve et selvstændigt liv. Tilsvarende gælder uddannelsessystemet og arbejdsmarkedet hvor de nødvendige særforanstaltninger må gennemføres for at sikre de handicappede bedre muligheder.

En forebyggende sundhedspolitik

Under de hastige forandringer, velfærdssamfundet er undergivet, må "det forebyggende samfund" træde stadig stærkere i forgrunden. Det vil også være konsekvensen af udbygningen af demokratiet, af effektiviseringen og moderniseringen af stærkere regler på naturmiljø- og arbejdsmiljøområdet, og af en mere gennemtænkt økonomisk vækst, der tager økologiske hensyn m.v.

Den hidtidige indsats på sundhedsområdet har været domineret af efterfølgende sygdomsbehandling. Der er gennem årene opbygget et sygehusvæsen, der også nyder

stor international anerkendelse.

Men der bør ikke standses ved behandlingsstadiet. Både af menneskelige og økonomiske grunde er det nødvendigt at satse mere på den forebyggende indsats. Socialdemokraterne vil en mere målrettet sundhedspolitik, der stiller højere, og som lægger mere vægt på livskvalitetsaspekterne - det vil i sig selv kunne begrænse mange sygdomme. Sundhedspolitikken skal baseres på WHO-sundhed år 2000.

- Der bør opbygges en sundhedspolitik præget af solidaritet og lighed. Derfor siger vi nej til privathospitaler og betaling for ydelser inden for sygehusvæsenet. Det bør aldrig blive ens personlige økonomiske forhold, der afgør, om man kan blive behandlet eller ej.
- Det forebyggende sundhedsarbejde skal være alsidigt og lokalt. Der bør ske en decentralisering af forebyggelsesarbejdet gennem lokale forebyggelsesråd. Her skal bl.a. gøres en indsats i trafiksikkerhed og lokale sundhedsproblemer. Oplysningsarbejdet om ernæringsrigtig kost m.v. skal styrkes. Der bør etableres forsørgsordninger med sundhedscentre, hvor de praktiserende læger i lig-

Vi siger nej til privathospitaler og betaling for ydelser inden for sygehusvæsenet. Det bør aldrig være ens personlige økonomiske forhold, der afgør, om man kan blive behandlet eller ej.

Lars Behltz, ma

hed med andet sundhedspersonale honoreres med fast løn.

- For de praktiserende læger bør der skabes mere plads til den aktive sundhedspædagogiske indsats, hvor lægerne også kan være opsoegende i forhold til bolig og arbejdsplads. Lægerne skal kunne henvise til klinisk psykolog efter samme regler som gælder for henvisning til psykiater.
- Den forebyggende tandpleje har allerede vist gode resultater. Derfor bør de nuværende tilbud bevares.

Ressourcer skal sikres til alle, der går på pension og efterløn, når det gælder gratis tandlæge eller tandteknikkerkonsultation.

- Der må fortsættes med forsknings og oplysningsarbejde om AIDS inden sygdommen for alvor griber om sig. Oplysningsmuligheder og prævention skal gøres gratis for alle unge.
- Der skal sættes stærkere ind mod alkohol- og narkotikamisbrug. Der bør realiseres flere og bedre behandlingsmuligheder, bl. a. ved et bedre samarbejde mellem sundhedsvæsen og alternative behandlingssteder. Behandlingssteder, som anvendes

der metoder med dokumenteret sundhedsmæssig værdi.

Medicinalpriserne er for høje. Den situation, at ældre ikke har råd til den nødvendige medicin, er uacceptabel. Priserne skal sænkes, og der skal være bedre forbrugeroplysning om medicinens virkninger og bivirkninger.

Vort sygehusvæsen må ikke forringes yderligere. Der skal på en og samme tid sættes stop for besparelser på området og foretages en gennemgribende revision af hele sygehusvæsenet såvel som af selve styringen af sygehuse-nes funktion og udvikling, herunder opførelse af sygehusapoteker.

- Staten bør yde økonomisk støtte til en forbedring af sygehusvæsenets standard.
- Der må gennemføres en landsdækkende koordinering af en række sygehusspecialer med henblik på at opnå en bedre udnyttelse af dyrt apparatur og kvalificerede og specialiserede læger.
- Der skal snarest gennemføres en bedre koordinering af den socialmedicinske indsats, og socialmedicin skal sikres større vægt i lægestudiet.
- Ventelisterne på behandling skal væk. Socialdemokra-

terne vil sikre, at tiden mellem behov for behandling, indlæggelse og faktisk behandling er kortest mulig. Muligheden for forbedret ambulans behandling skal øges.

- Alt dette forudsætter bedre udnyttelse af apparatur og behandlingssteder m. v. Det nødvendiggør uundgåeligt en vis prioritering af de forskellige behandlingsformer. Det er et ansvar, som samfundet må påtage sig at løse.

Også på sygehusområdet vil det være en aktiv leveregel i de nærmeste år at stille krav til hinanden og til arbejdsfunktionerne om fornyelse og effektivitet. Det vil samtidig danne rum for nye konkrete forbedringer på en række områder.

Socialdemokraterne vil fastholde en omfattende sundhedsforskning. Det gælder ikke mindst med et forebyggende sigte, som samtidig skal sikre en kvalificeret behandlingsindsats på sygehusene.

Ligeret for loven

Den danske lovgivning og retssystemet fungerer principielt ud fra det hovedsynspunkt, at alle er lige for loven.

Virkeligheden er imidlertid, at enkelte mennesker kan komme ud for højst uens mulig-

Socialdemokraterne vil arbejde for, at volds ofre modtager en bedre behandling fra det offentlige. Det gælder både på det sociale og det økonomiske felt.

Vedensbilletter

heder i samfundet - afhængig af opvækst, uddannelse, økonomi osv. Derfor er det fortsat en vigtig opgave for socialdemokraterne at forøge det enkelte menneskes faktiske muligheder for en ligelig og retfærdig behandling i retssystemet.

- Der bør konstant arbejdes for enkle og klare lovregler. Jo mere præcis, lovgivningen er, jo større er sikkerheden for, at myndighederne administrerer ligeligt og effektivt.
- Et vigtigt led i forenklingen er en udbygget oplysnings- og informationstjeneste om nye lovregler.
- Rets hjælpen til mindrebe- midlede og ubemidlede bør udbygges så man har mulighed for at få hjælp fra en advokat eller uformel bistand fra domstolene. Det kan sikre en klargøring af den enkeltes retstilling. Tilsvarende bør ordningerne om fri proces udnyttes og forbedres, så alle mennesker kan sikres mulighed for at føre klagesager uden frygt for alvorlige økonomiske konsekvenser.

Kriminaliteten i samfundet skal begrænses. Socialdemokraternes grundholdning er, at en mere retfærdig samfundspolitik vil få en positiv virkning på den samlede kriminalitet. Der-

udover er det nødvendigt at satse på en aktiv kriminalpolitik, der bygger på flere grundpiller.

- Et generelt forebyggende kriminalitetsarbejde og en effektiv og hurtig indsats fra politi og domstole. Reglerne for isolationsfængsel udformes således, at denne form for fængsling kun finder anvendelse når det er absolut påkrævet.
- Straffesystemet skal anvendes i det omfang, det er nødvendigt og hensigtsmæssigt. Men det må samtidig erkendes, at straffesystemet ikke i sig selv kan mindske kriminaliteten - derfor er det kriminalitetsforebyggende arbejde fortsat af helt afgørende betydning, og det skal styrkes yderligere.
- Det Kriminalpræventive Råd skal igangsætte og inspirere nye forebyggende initiativer. Det gælder specielt over for børn og unge. Samarbejdet mellem skole, socialvæsen og politi kan få stor betydning, og skal udbygges.
- Der bør ske en omstrukturering af politiet med vægt på distrikts- og nærpolti. Det vil øge borgernes tryghed og dermed fremhæve retssikkerheden.
- Domstolenes arbejde skal organiseres mere effektivt, så

behandlingstiden nedsættes til det lavest mulige.

- Samfundstjenester har vist sig at være et berettiget alternativ til specielt de kortere varende frihedsstraffe. Det er en erfaring, der bør anvendes aktivt. Der bør sikres flere bevillinger til forebyggende aktiviteter over for kriminelle, således at de får en ny reel mulighed for at glide ind i samfundet igen.
- Socialdemokraterne vil arbejde for, at volds ofre modtager en bedre behandling fra det offentlige. Det gælder både på det sociale og det økonomiske felt. En konsekvens positiv indsats over for volds ofre vil ikke alene være naturlig ud fra det danske samfunds grundholdninger, men også styrke retsbevidstheden. Økonomisk kriminalitet skal straffes hårdere. Forældelsesfristerne skal gøres længere. Konkursrytteri skal bekæmpes ved oprettelse af et offentligt konkursregister, hvor alle personer (også selv om de skifter navn) registreres løbende over f.eks. den seneste 5 års periode. (D.v.s. efter 5 år uden konkurs slettes registrets oplysninger).
- Der skal sikres en mere menneskelig behandling af indsatte, af mistænkte og ofre. Ofre for vold og voldtægt har

fra første afhøring krav på en bisidder, som de selv udpeger.

Beskyttelse af forbrugerne

Det er en naturlig opgave for velfærdssamfundet at stå som garant for en udvidet forbrugerbeskyttelse og forbrugeroplysning. Socialdemokraterne vil styrke indsatsen på dette felt.

- Fremtidige oplysninger om produkt, kvalitet og pris skal indebære tydelige informationer med hensyn til produktsammensætning, levetid, effektiv rentekomkostning ved konto og kreditkøb m.v.
  - På levnedsmiddelområdet er det særlig vigtigt, at reelle oplysninger sikrer, at forbrugerne kan vælge en ernæringsrigtig kostsammensætning.
  - Monopollovgivningen skal strammes således, at konkurrencen kommer til at virke effektiv, og at forbrugerne sikres en ligelig repræsentation i forhold til erhvervene i såvel monopolråd som monopolankenævn.
  - Der skal indføres en obligatorisk og standardiseret deklaration inkl. mærkedifferenciering, som også omfatter importerede produkter. EF bør bidrage til internationalt sammenlignelige standarder på området.
- Der skal gennemføres en lovgivning om produktansvar og produktsikkerhed, som stiller krav til både producenter og importører.
  - Der skal sikres gennemskuelige regler på forsikringsområdet.

På menneskets vilkår : Socialdemokraternes arbejdsprogram
1988-1992 : Vedtaget på partikongressen september 1988

1. oplag: 40.000
2. oplag: 20.000
3. oplag: 10.000
Tryk: SCOOP-Tryk, 31 16 44 90
Sats: Sats'en, 86 19 04 33
Udgivet af:
socialdemokraterne
Thorvaldsensvej 2
1998 Frederiksberg C
31 39 15 22

For oplysninger om ophavsret og brugerrettigheder, se venligst www.kb.dk

For information on copyright and user rights, please consult www.kb.dk